

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

Lijana Mickevičiūtė

DARNIOJO KAIMO TURIZMO TOBULINIMO GALIMYBĖS

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė prof. dr. E.Katiliūtė

KAUNAS, 2015

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

DARNIOJO KAIMO TURIZMO TOBULINIMO GALIMYBĖS

Įmonių valdymas

MAGISTRO DARBAS

Studentė .....

Lijana Mickevičiūtė VMVL-4

20...m. ....

Vadovė .....

prof. dr. E.Katiliūtė

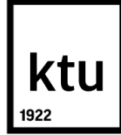
20...m. ....

Recenzentas .....

doc. E. Jasinskas

20...m. ....

KAUNAS, 2015

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo

Lijana Mickevičiūtė

Įmonių valdymas, 621N22001

Baigiamojo magistro darbo „Darniojo kaimo turizmo tobulinimo galimybės“
AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA

20 ____ m. _____ d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Lijan** Mickevičiūtės baigiamasis magistro darbas tema „Darniojo kaimo turizmo tobulinimo galimybės.“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

_____
(parašas)

Mickevičiūtė L. (2015) Sustainable Rural Tourism Development Opportunities. Master's Final Thesis in Enterprises Management. Study programme 621N22001. Supervisor prof. phd. E. Katiliūtė. Kaunas: School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

SUMMARY

Tourism takes a special place in a context of sustainable development. It creates a growth of gross domestic product causing relatively little negative impact on the environment, but for this purpose it is necessary properly to plan and carry out tourism activities. There can be set out the main sustainable tourism development principles or approach applying in business affecting issues: seasonality, insufficient investment in sustainable tourism, lack of information, knowledge about the essence of sustainable tourism principles and a lack of local politics. The theoretical analysis of sustainable rural tourism development was found that rural tourism is a type of sustainable tourism, characterized by fostering the preservation of nature, local culture and the emphasis placed on biological diversity dominance. It is important that tourism goals are related with quality development, cultural, wellness, rural tourism infrastructure and services development, human resources development, as well as cultural preservation and proper use of natural resources. Revealing sustainable rural tourism development opportunities and challenges in terms of population were determined the greatest interference to the sustainable rural tourism development – the lack of information and public indifference. For greater sustainable rural tourism development is important dissemination of information, promotion of State Department of Tourism projects (improvement of rural infrastructure), the state funding.

The work object – sustainable rural tourism.

The work goal – to determine sustainable rural tourism development opportunities in Lithuania.

The work objectives:

1. To define sustainable tourism problems.
2. To analyse sustainable rural tourism development theoretical decisions..
3. To reasonable sustainable tourism development research methodology and instruments.
4. To disclose sustainable rural tourism development opportunities and challenges in terms of population.

Under the research and seeking sustainable rural tourism improvement are recommended to seek opportunities for different activities and ways that enhance rural tourism offers in the light of the changing seasons. Promote public investment in the tourism sector ensuring

regional infrastructure development. It is proposed to provide more information about the sustainable rural tourism and its services for rural tourism organizations and companies involved in this activity. It also emphasizes the development of road infrastructure, which does not cause interference to come to the rural tourism homestead. Given the importance of environmental protection, it is recommended to create favourable conditions for tourists to sort waste. In this way, highlights environmental aspect that encourages responsible behaviour in visited attractions.

The work consists of: 65 pages, 49 information sources, 25 images, 6 tables.

Key words: sustainable development, sustainable tourism, rural tourism, sustainable rural tourism.

TURINYS

SUMMARY

ĮVADAS	8
1. DARNAUS KAIMO TURIZMO PLĖTROS PROBLEMATIKA	10
2. DARNIOJOKAIMO TURIZMO VYSTYMO SI TEORINIAI SPRENDIMAI.....	15
2.1. Darniojo turizmo samprata	15
2.2. Darniojo kaimo turizmo situacija Lietuvoje.....	23
2.3. Kaimo turizmas kaip darniojo turizmo rūšis	29
3. TYRIMO METODOLOGIJA	37
3.1 Tyrimo instrumentas	39
3.2. Tyrimo procesas	40
4. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS	41
4.1. Respondentų charakteristikų apibendrinimas.....	41
4.2. Respondentų nuomonė darnaus kaimo turizmo tema	43
IŠVADOS.....	59
REKOMENDACIJOS	61
LITERATŪRA.....	62
PRIEDAI.....	66

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Darniojo turizmo apibrėžimai skirtingų sistemų rėmuose	18
2 lentelė. Supaprastinti „šviesiai žalio“ ir „tamsiai žalio“ darniojo turizmo variantai	20
3 lentelė. Kaimo turizmo apibrėžimai	30
4 lentelė. Darniojo turizmo vystymo aspektai ir rezultatai	33
5 lentelė. Darniojo kaimo turizmo apibrėžimai	34
6 lentelė. Tyrimo imties nustatymas	39

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Darniojo turizmo plėtros sąvokų atsiradimas	17
2 pav. Darnus turizmas ir turizmo rūšys	21
3 pav. Darniojo turizmo rūšys	22
4 pav. Turizmo skatinimo priežastys	26
5 pav. Investicijų paskirstymas	28
6 pav. Kaimo turizmo rūšys	31
7 pav. Turistų keliavimo priežastys	32
8 pav. Kaimo turizmo sodybų sėkmės veiksniai	35
9 pav. Tyrimo procesas	37
10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį	41
11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes	42
12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą	43
13 pav. Naudojimasis kaimo turizmo paslaugomis dažnumo pasiskirstymas	44
14 pav. Teiginių kodėl renkasi kaimo turizmą vertinimo pasiskirstymas	45
15 pav. Respondentų žinios apie darnaus turizmo sąvoką	46
16 pav. Respondentų nuomonė apie darnaus turizmo sąvoką	47
17 pav. Respondentų nuomonė apie darnaus turizmo rūšis	48
18 pav. Darnaus kaimo turizmo funkcijų pasiskirstymas	49
19 pav. Darnaus kaimo turizmo teiginių įvertinimas	50
20 pav. Respondentų nuomonė apie darnaus kaimo turizmo plėtrą	52
21 pav. Respondentų nuomonė apie darnaus kaimo turizmo vystymąsi	53
22 pav. Darnaus turizmo palaikymo vertinimas	54
23 pav. Kaimo turizmo paslaugų naudojosi pasiskirstymas	55
24 pav. Respondentų kaimo turizmo sėkmės veiksnių paskirstymas	56
25 pav. Darnaus kaimo turizmo tobulinimo įvertinimas	57

ĮVADAS

Temos naujumas ir aktualumas. Zakarauskaitės (2010) teigimu, darnaus vystymosi sąvoka buvo suformuluota ir paskleista visuomenei 1987 m., o po penkių metų ir Lietuva ėmėsi šios veiklos. Žvelgiant iš istorinės perspektyvos, darnus vystymasis yra įtvirtinama aukščiausiuoju lygmeniu. Tai liudija 1992 m. politiniai veiksmai, kuomet Lietuvos delegacija dalyvavo Rio de Žaneire vykusioje Jungtinių Tautų Aplinkos ir vystymo konferencijoje. Jungtinės Tautos (JT) darnų vystymąsi apibrėžia, kaip vystymąsi, kuris tenkina dabartinius visuomenės poreikius, neatimant šios galimybės ir iš ateinančių kartų.

Svarbu tai, kad Lietuvoje yra parengtos strategijos, taip pat veiksmų programos, kurios apibrėžia pagrindinius veiksmus Lietuvos ratifikuotoms konvencijoms vykdyti. Be to, mūsų šalyje patvirtinta Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. Anot Štreimikienės (2014) darnaus vystymosi koncepcija skiria tris aspektus: aplinkosauginį, ekonominį ir socialinį. Jų derinimas taip, kad veikla vienoje srityje neigiamai neatsilieptų kitai, apibrėžiamas kaip esminis darnaus vystymosi bruožas. Šioje vietoje itin svarbus žmonių poveikis aplinkai, tiek gamtinei, tiek socialinei, kuris dažnai būna neigiamas. Didėjant gamtos išteklių naudojimui ir aplinkos teršimo rodikliams pradėta inicijuoti teorinių apibrėžimų įgyvendinimą darnaus vystymosi kontekste. Siekiant darnios ekonominės, socialinės ir ekologinės plėtros, pagrindiniai darnaus vystymosi tikslai Lietuvoje iki 2020 metų - siekti nuolatinio šalies ekonominio augimo, kelti Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybę, bei stabilizuoti ir gerinti aplinkos kokybę, kartu įsitraukiant į globalinių aplinkos problemų sprendimą.

Darnusis turizmas kelią vieną svarbiausių tikslų, kuris apima darniojo vystymosi principų įgyvendinimą planuojant ir vykdant teritorinę turizmo plėtrą, pirmenybės teikimą kultūrinio, ekologinio, aktyvaus poilsio ir sveikatingumo turizmui, aplinkos kokybės išsaugojimą ir racionalų rekreacinių išteklių naudojimą užtikrinančių projektų rėmimą. Todėl svarbu numatyti ir spręsti su darniojo turizmo vystymu susijusias problemas, skatinti verslininkus plėtoti ir vystyti turizmo paslaugas panaudojant darniojo turizmo principus.

Tyrimo tikslas – nustatyti darnaus kaimo turizmo tobulinimo galimybes Lietuvoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apibrėžti darnaus turizmo vystymo problematiką.
2. Išanalizuoti darnaus kaimo turizmo vystymo teorinius sprendimus.
3. Pagrįsti darnaus turizmo vystymo tyrimo metodologiją ir instrumentus.
4. Atskleisti darnaus kaimo turizmo problemas ir vystymo galimybes gyventojų požiūriu.

Tyrimo objektas – darnus kaimo turizmas.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, apklausa raštu.

Tyrimo metodika. Tyrimo uždaviniams spręsti pasirinktas kiekybinis tyrimas. Tokio tyrimo metu yra renkama statistinė informacija iš respondentų apie vertinamus aspektus. Pagrindinė kiekybinių tyrimų paskirtis – objekto požymių aiškinimasis ir prognozavimas, tai yra siekiamas statistiškai pagrįsti objekto esminius požymius, reiškinių priežastinius ryšius, jo funkcionavimo veiksnius. Kiekybiniai tyrimai pateikia statistinį tiriamo reiškinio vertinimą, kuris įgalina žmonių elgesį suvokti kaip reguliarų ir nuspėjamą. Tyrimo grupė suprantama kaip atspindinti daugumos nuomonę, todėl tyrimo rezultatai apibendrinami ir gali būti taikomi populiacijai.

Tyrimo tikslui pasiekti pasirinkta gyventojų (turistų) apklausa, kuri buvo vykdoma 2015 metų Spalio-Lapkričio mėnesiais. Šis metodas leidžia išsiaiškinti vartotojų informuotumą, jų nuomonę, požiūrį.

Darbo struktūra. Siekiant pagrindinio darbo tikslo bei sprendžiant uždavinius, darbas yra suskirstytas į keturias pagrindines dalis. Darnaus kaimo turizmo plėtros problematika aptariama pirmoje darbo dalyje. Joje akcentuojamos pagrindinės darnaus turizmo plėtros principų taikymui versle įtakos turinčios problemos, minimi esminiai aspektai, kurie būtini šioms problemoms spręsti.

Teoriniai problemos aspektai analizuojami antroje darbo dalyje. Šioje vietoje apibendrinami pagrindiniai darnaus vystymosi teoriniai pagrindai ir darnaus kaimo turizmo ypatumai Lietuvoje, kurie pateikiami mokslinėje literatūroje. Akcentuojama kaimo turizmo kaip darniojo turizmo rūšies svarba.

Trečiojoje darbo dalyje aprašomi tyrimo metodologiniai sprendimai. Pagrindžiamas kiekybinio metodo taikymas, aprašomas tyrimo instrumentas, nuosekliai išdėstomas tyrimo procesas. Šioje dalyje pateikiami esminiai duomenys ir formulės, kurie reikalingi tikslingai apskaičiuoti tyrimo imtį.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas pateikiami ketvirtame darbo skyriuje. Naudojant anketinę apklausą surinkti statistiniai duomenys, kurie leidžia daryti apibendrinimus. Tyrimo rezultatai pateikiami išskiriant dvi pagrindines dalis: respondentų charakteristikų apibendrinimas ir respondentų nuomonė darnaus kaimo turizmo tema.

Penktoje darbo dalyje pateikiamos apibendrinamosios išvados ir pateikiamos esminės rekomendacijos.

1. DARNAUS KAIMO TURIZMO PLĖTROS PROBLEMATIKA

Akcentuojant ekonominio vystymosi spektrą svarbu paminėti, kad viena iš ekonomikos sričių yra turizmas. Šiame sektoriuje taip pat vystoma darnumo sąvoka. Pastaroji turizmo kontekste apjungia itin platų spektrą politinių, socialinių, ekonominių, ekologinių ir kultūrinių veiksnių, tačiau pastebima, kad vyrauja gamtinių išteklių darumo požiūris.

Pastaraisiais dešimtmečiais tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje turizmas pradėjo sparčiai vystytis, todėl tendencingai didėja vartotojų reikalavimai teikiamų paslaugų asortimentui. Šiame kontekste galima kalbėti apie darnų turizmą, kadangi ši sąvoka apima platesnį spektrą paslaugų. Marozienės (2010) teigimu, darniojo turizmo procesas reikalauja nuolatinio poveikių ir pokyčių stebėjimo, kurie išryškėja įdiegiant prevencines ir (ar) tobulinamas priemones. Itin daug dėmesio skiriama išlaikyti aukštą turistų pasitenkinimo lygį ir tai pagrindžia nuolat vystoma ir tobulinama darniojo turizmo politika.

Remiantis Jungtinių Tautų Pasaulio Turizmo Organizacijos (toliau – JTPTO) pateikiamais duomenimis (2013), sparčiausiai progresuojanti turizmo rūšis yra kaimo turizmas. Taip yra dėl kaimo turizmo paslaugų kompleksiško, įvairialypiško, suteikiančio įvairius teigiamus potyrius. Kaimo turizmo sritį galima apibūdinti kaip paslaugų, siūlomų klientui poilsio ir pramogų tikslo poreikiams patenkinti, visumą. Būtent ši turizmo rūšis yra svarbi, kadangi daro didelę įtaką gyvenvietės produktyvumui, užimtumui. Be to, sukuriamos palankios sąlygos kaimo aplinkos ir kultūros saugojimui, vietiniai žmonės įtraukiami į verslo plėtojimo procesus. Turistai, šiuo atžvilgiu, gauna unikalią galimybę pailsėti kaimo aplinkoje, mėgautis nuostabia gamta.

Darnus vystymasis, visi teoriškai ir praktiškai su juo susiję klausimai ir problemos, tampa vis reikšmingesni ir svarbesni visame pasaulyje. Atskirų darnaus vystymosi siekių būta visoje žmonijos civilizacijos eigoje. Tokiu būdu akcentas suteikiamas harmonijai, kuri veda prasmingo ir darnaus tikslo link. Pasak Čiegio ir Zeleniūtės (2008), būtinumą plėtoti globalų darnų visuomenės vystymąsi iššaukė antroje praėjusio amžiaus pusėje vykęs ypač spartus gyventojų skaičiaus augimas, jų poreikių apimčių, kurių tenkinimui reikalinga vis daugiau aplinkos išteklių, didėjimas. Autorių teigimu, blogėjanti aplinkos būklė, mažėjantys gamtiniai išteklių ir bioįvairovė, atsirandančios sveikatos problemos, susijusios su aplinkos tarša, skatina visuomenę imtis efektyvių priemonių derinant ekonominius, aplinkosauginius ir socialinius poreikius.

Čiegis ir Zeleniūtė (2008) pabrėžia, kad pastaraisiais metais darnaus vystymosi koncepciją imta vis labiau akcentuoti. Aiškios ir tikslios pagrindinės darnaus vystymosi nuostatos galutinai suformuotos 1992 m. Rio de Žaneire vykusioje pasaulinėje Jungtinių Tautų aplinkos

ir vystymo konferencijoje. Tokiu būdu aukščiausiu lygiu įteisintas darnus vystymasis, kuri buvo apibūdinama kaip pagrindinė ilgalaikė visuomenės vystymosi ideologija.

Lietuvoje kelias į darnų šalies vystymąsi prasidėjo po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, kuomet 1992 metais parengta Lietuvos aplinkos apsaugos programa, apibrėžusi pagrindines šalies aplinkos problemas. Ji apėmė svarbiausias to meto gamtos apsaugos problemas, numatė jų sprendimo būdus bei eiliškumą. Čiegis ir Zeleniūtė (2008) savo tyrime išskiria darniojo vystymosi tikslą, kuris apibūdinamas kaip geresnių gyvenimo sąlygų sudarymu visuomenės nariams, nesuteikiant prioritetingos esmės ekonominiam rodikliui. Nors šis aspektas įvardijamas kaip darniojo vystymosi strategijos sudedamoji, tačiau pirmenybė teikiama visuotinio gerbūvio kūrimui bendriausiame kontekste. Autoriai apibrėžia ir Lietuvos darnaus vystymosi strateginį tikslą – suderinti aplinkos apsaugos ir ekonominio bei socialinio vystymosi interesus, užtikrinti švarią ir sveiką aplinką, veiksmingą gamtos išteklių naudojimą, visuotinę ekonominę visuomenės gerovę ir stiprias socialinės garantijas.

Darnus vystymosi koncepcija apima ir apjungia svarbiausias visuomenės egzistavimo sritis. Išskiriamas ir pabrėžiamas augimas ir vystymasis, išlaikant pusiausvyrą tarp ekonominio augimo, socialinio progreso ir aplinkos stabilumo, siekiant maksimaliai efektyviai tenkinti visuomenės poreikius ir nemažinant ateities kartų galimybių.

Turizmo plėtra tapo sparčiai besivystanti visame pasaulyje. Lietuvoje turizmas apima apie 8% visų pasaulinių investicijų, 7% pasaulio bendro nacionalinio produkto, sukuria apie 400 mln. darbo vietų. Turizmas turi vystytis kryptingai ir darniai, ieškant kompromisų tarp aplinkosauginių, ekonominių ir socialinių visuomenės tikslų.

Turizmui pastaruoju metu skiriamas vis didesnis dėmesys darniajai ūkio plėtrai, o kartu ir turizmo darniajai plėtrai, kuri įvardinama kaip prioritetinga vystymosi kryptis, išsaugant išteklius ateities kartoms. Darnaus turizmo vystymo gairėse (2010) išskiriamos darnaus (subalansuoto) turizmo plėtros principų ar požiūrio taikymui versle įtaką darančios problemos:

- Sezoniškumas;
- Nepakankamos investicijos į darnų turizmo sektorių;
- Informacijos apie darnų turizmą stoka;
- Išmanymo apie darnaus turizmo esmę bei principus stoka vietos politikos lygmenyje;

Bendroji darnaus turizmo problema yra jog nėra turizmo sektoriui generuojamų pajamų sistemos. Formuojant turistinius regionus kaime pagrindinis tikslas turėtų būti partnerystė ir bendradarbiavimas su valstybinių, privačių ir nevyriausybinių institucijų santykių palaikymu, vykdamas tobulinimo plėtros įgyvendinimus.

Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programoje išsikelti trys plėtros tikslai: 1. plėtoti turizmo infrastruktūrą ir gerinti paslaugų kokybę; 2. didinti Lietuvos, kaip turistinės valstybės, žinomumą ir gerinti jos įvaizdį; 3. mažinti turizmo paslaugų sezoniškumą. (Lietuvos Respublikos seimas, turizmo plėtros 2014-2020 programa).

Programoje keliami valstybės turizmo plėtros tikslai ir uždaviniai, apimantys konkurencingų turizmo produktų ir paslaugų kūrimą, turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtrą, palankios turizmo verslui aplinkos kūrimą ir skatinimą, veiksmingų rinkodaros ir komunikacijos priemonių diegimą didinant Lietuvos turizmo konkurencingumą ir žinomumą Lietuvoje ir tarptautinėse rinkose. (Lietuvos Respublikos seimas, turizmo plėtros 2014-2020 programa).

Atsižvelgiant į tai, kad darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimas praktiškai neįmanomas be aktyvaus visuomenės palaikymo, dalyvavimo ir keliant hipotetinį teiginį, kad dabartinis Lietuvos visuomenės informuotumas apie pagrindines darnaus vystymosi nuostatas ir jos aktyvumas nėra pakankamas, visuomenės švietimas yra vienas iš prioritetinių darnaus vystymosi uždavinių. Mokslinių tyrimų vaidmens didinimas ir efektyvesnis tyrimų rezultatų taikymas praktikoje, taip pat darnaus vystymosi sudedamosios – turizmo - tobulinimo galimybių pateikimas yra svarbūs veiksniai norint skatinti darnų vystymąsi, tačiau, kurių itin trūksta.

Akcentuojant kaimo turizmo plėtrą Lietuvoje svarbu paminėti, kad jai turi būti skiriamas nuolatinis dėmesys, kadangi ši veikla turėtų apimti visus pagrindinius darniojo vystymosi indikatorius: socialinius, ekonominius ir aplinkosauginius. Tai įgalina teigti, kad kaimo turizmas yra vienas iš svarbiausių darniojo turizmo vystymosi prioritetų Lietuvoje.

Turizmo plėtros iki 2015 metų strategijoje akcentuojama, kad plėtojant šalies bendruomenės verslo galimybes, reikalinga formuoti konkurencingą turistinį kraštą, kaip svarbią Baltijos jūros turizmo regiono grandį ir šalies, kurios viduje formuojasi konkurencingi turistiniai regionai įvaizdį, kuriant partnerystės ir bendradarbiavimo pagrindus tarp pagrindinių rekreacijos ir turizmo ūkio segmentų: valstybinių, privačių ir nevyriausybinių institucijų, nuosekliai ir subalansuotai rengiant atitinkamas turizmo plėtros programas šios strategijos tikslams pasiekti. Efektyvi turizmo plėtra galima tik turint gerą, subalansuotą visų lygių organizacinę struktūrą. Tuo tarpu kaip ryškiausią tokios struktūros silpnumą galima įvardyti Nacionalinės turizmo plėtojimo programos ir kitų programų ne gyvybingumo egzistavimą.

Šiandien, spartėjančios globalizacijos sąlygomis, kaimo turizmo konkurencingumas didėja, nes globalizacija lemia pokyčius paslaugų srityje, atveria galimybes specifinių produktų ir paslaugų plėtotei. Ji suteikia galimybę sukurti naujas tiesioginio paskirstymo grandines, apsieinant be tarpininkų ir platintojų. Rinkų globalizacija ne tik sukuria

konkurencinį spaudimą, bet ir atveria naujas galimybes (Ramanauskienė J., Astromskienė A., Andriūnas V., 2010).

Šie veiksniai išryškėja, kuomet verslininkai kuria naujas paslaugas, teikia vis didesnę dėmesį į tam tikras konkurencingumui didinti skirtas priemones. Siekiant padidinti kaimo turizmo konkurencingumą, būtina įvertinti jo plėtrai poveikį darančius veiksniai, būtina tirti darnaus kaimo turizmo sritį, kadangi šiandien šios srities kontekste galima objektyviai įvertinti, atskleisti galimybes ir grėsmes bei išrasti priemonių eliminuoti arba bent sumažinti neigiamą poveikį atsirandantį dėl verslo sektoriaus, konkurencingumo veiklos aspektų.

Tyrimo problemos svarbumą pagrindžia ir tai, kad kaimo turizmo pranašumo siekimas pasireiškia daugiausiai dėmesio skiriant aplinkos apsaugai. Kintantis kaimo turizmas turi didesnes galimybes padidinti turistų srautus ir investicijas. Dėl šios priežasties privaloma kaimo turizmo sodybose nuolat stengtis gerinti savo aplinką turistų atžvilgiu, didinti žmonių suinteresuotumą saugoti gamtą, skatinti naujų (pirmiausia - ekologinių) rūšių žemės ūkio produktų auginimą ir atsinaujinančių išteklių dalį bendrosiose energijos sąnaudose. Taip pat diegti energiją taupančias technologijas, mažinti išmestą į atmosferą dujų kiekį ir tuo pačiu didinti surinktų komunalinių ir gamybos atliekų kiekį kaimo vietovėse.

Siekiant efektyviai vykdyti darnų turizmą svarbu vadovautis tinkamai ir tikslingai parengta planavimo sistema. Darnaus turizmo vystymo gairės pagrindžia turizmo planavimo sistemos svarbą ir išskiria pagrindinius su tuo susijusius tikslus. Nacionalinio lygmens turizmo planavimo sistemos tikslai galėtų būti užimtumo didinimas, ekonomikos augimas, infliacijos mažinimas, aplinkos saugojimas, racionalus natūralių išteklių naudojimas, vartotojų teisių gynimas, verslo skatinimas, minimalus privataus sektoriaus reguliavimas, vyriausybės veiklos tobulinimas. Tuo tarpu regioninio ar rajoninio lygmens - susiję su gyventojų pajamų ir dirbančiųjų turizmo sektoriuje augimu, sezoniškumo mažinimu, saugia, darnia ir kontroliuojama turizmo plėtra bei vartotojų pasitenkinimu. Pastarasis lygmuo yra itin svarbus kadangi jame akcentuojama, kad sėkmingas turizmo planavimas ir vystymas tenkintų ne tik turistų, bet ir vietos bendruomenės poreikius. Dėl šios priežasties siekiant pritraukti daugiau turistų ir suteikti jiems geresnes sąlygas, svarbu turėti viziją, kaip turizmas tenkins bendruomenės poreikius, įvertinti turizmo vystymo teigiamą ir neigiamą poveikį, atsižvelgti į darnaus vystymosi principus. Svarbu tai, kad turizmo plėtros planavimas turi atitikti viso regiono ir bendruomenės tikslus, o planuojant būtina atsižvelgti į ekonominius, aplinkosauginius, socialinius ir institucinius turizmo vystymo aspektus. Turizmo išteklių ir paslaugų priklausomybė viena nuo kitos skatina ryškų bendradarbiavimo poreikį (Darnaus turizmo vystymo gairės, 2010).

Pastebima, kad turizmo planavimo procesuose sudėtinga priversti visas turizmo organizacijas siekti bendro tikslo, todėl, visų pirma, labai svarbu identifikuoti turistų poreikius ir lūkesčius, išskirti prioritėtines turizmo rinkas ir turistų segmentus. Tokia tikslinga analizė padeda įvertinti, kokie produktai ar paslaugos yra konkurencingiausi. Galimybių analizė padeda atrinkti plėtros ir rinkodaros priemones, derančias prie esamos ekonominės ir politinės situacijos, teisinės ir socialinės aplinkos bei kitų veiksnių. Didelis dėmesys turėtų būti skiriamas rinkos segmentams, finansavimo ištekliams, turizmo rinkoms ir konkurentų analizei. Siekiant sėkmingo turizmo planavimo įgyvendinimo turi būti vertinami ir kontroliuojami įgyvendinančių institucijų, verslininkų ir vietos gyventojų veiksmai, apibrėžtos jų pareigos bei darbų atlikimo tvarkaraštis (Darnaus turizmo vystymo gairės, 2010).

Plėtojant turizmo sistemos planavimą būtina akcentuoti, kad ypatingai svarbia tampa darnumo koncepcija. Taip yra dėl to, kad darnaus turizmo valdymas yra susijęs su turizmo išteklių kontrole, o pastaroji ateities kartoms turi užtikrinti apsirūpinimą tokiais pat ir ne mažesnės kokybės ištekliais. Šiuo atveju visos suinteresuotosios šalys turi rūpintis, kad ištekliai nebūtų eikvojami, turistai nebūtų apgaudinėjami, o vietos gyventojai – išnaudojami (Darnaus turizmo vystymo gairės, 2010).

Darnaus turizmo gairėse pabrėžiama, kad visi darnaus turizmo vystymo tikslai yra glaudžiai susiję su bendru turizmo veiklos vykdymu. Šiomis sritimis turi domėtis valstybinės, vietos valdžios institucijos ir kitos suinteresuotosios šalys. Pastebima, kad daugeliu atvejų praktinius veiksmus atlieka privatus sektorius, o valstybinių institucijų vaidmuo – vystyti ir įgyvendinti politiką, kuriančią palankią aplinką, skatinančią minėtus veiksmus bei pritaikančią juos darniam vystymuisi. Šiame kontekste svarbu tai, kad valdžios institucijų taikomos priemonės padėtų ir skatintų bendradarbiauti visiems suinteresuotiems turizmo sistemos dalyviams.

Apibendrinant galima teigti, kad darnus turizmas kaip prioritėtinė šaka Lietuvoje ganėtinai nauja, todėl susiduriama su įvairiomis problemomis. Analizuojant darnaus turizmo plėtros problemas išryškėja svarbiausios: sezoniškumas, nepakankamos investicijos į darnų turizmą, informacijos stoka ir išmanymo apie darnaus turizmo esmę bei principus stoka vietos politikoje. Turizmo problemų sprendimą gali išspręsti tik subalansuota valstybinė organizacija (vyriausybė, ūkio ministerija, politikos nariai) ir turizmo departamentas, kurie vykdys ir koordinuos veiksmų planus turizmo šalies gerinimui skatinti. Darnus vystymasis turi būti visų suinteresuotų grupių tikslas. Valdžios institucijos turi sukurti tokią aplinką, kuri įgalintų ir skatintų privataus sektoriaus įmones, turistus ir kitas suinteresuotas grupes siekti darnaus turizmo vystymo, o tai galima padaryti sukuriant bei įdiegiant turizmo vystymo ir valdymo politiką, kurios pagrindinis tikslas – darni turizmo plėtra.

2. DARNIOJOKAIMO TURIZMO VYSTYMOŠI TEORINIAI SPRENDIMAI

2.1. Darniojo turizmo samprata

Dvidešimto amžiaus paskutiniame dešimtmetyje atsirado ir pradėta vartoti darniojo vystymo sąvoka, kuri apima darnų visuomenės vystymąsi ekonominiais, socialiniais ir ekologiniais (kituose šaltiniuose dar vadinama aplinkosauginiais) aspektais.

Darniojo vystymosi koncepcijos pagrindai buvo suformuoti 1980 metais trijų tarptautinių institucijų – Tarptautinės gamtos apsaugos sąjungos (IUCN), Jungtinių Tautų aplinkos programos (UNEP), Laukinės gamtos fondo (WWF) vardu paskelbtame dokumente „Pasaulio apsaugos strategija“, kuriame aiškinami, kad racionalus gamtos išteklių naudojimas neatskiriamas nuo gamtosaugos. Tuo tarpu darniojo vystymosi pagrindinės nuostatos pirmą kartą konkrečiau buvo suformuluotos JT Aplinkos ir plėtros komisijos, kuriai vadovavo tuometinė Norvegijos aplinkos ministrė Gro Harlem Brundtland, pranešime „Mūsų bendra ateitis“ (1987). Čia buvo pateiktas ir darniojo vystymosi apibrėžimas, kuriame darnus vystymasis įvardijamas kaip vystymasis, kuris tenkina dabartinius visuomenės poreikius, nemažinant ateinančių kartų galimybių tenkinti savo poreikius (Our Common Future, 1987). Iš šio apibrėžimo matyti, kad žmonių poreikiai iškeliami į pirmą vietą. 2003 metais šis terminas įteisintas Lietuvos Vyriausybės patvirtintoje Nacionalinėje darniojo vystymosi strategijoje.

Tradiciškai darniojo vystymosi koncepcija apima:

- ekonominį – kuriame siekiama užtikrinti, kad asmeninės pajamos būtų didesnės nei dabartinės.
- aplinkosauginį – išlaikantį glaudžius socialinius ryšius ir santykius bendruomenėse.
- socialinį vystymosi aspektą – kuris saugo ekologinius procesus, biologinių ryšių įvairovę.

Darnus vystymasis, teoriškai bei praktiškai su juo susiję klausimai ir problemos tampa vis aktualesnės ir svarbesnės, todėl svarbu suprasti, kaip apibrėžiama darniojo vystymosi sąvoka. Čiegis, Ramanauskienė, Martinkus (2009) analizuoja daugybės mokslininkų nuomones apie darniojo vystymosi sampratą. Štai jų apibendrinimuose pateikiamos tokios darniojo vystymosi sąvokos:

Tolydi plėtra – tai tokia plėtra, kuri patenkina dabartinio laikmečio poreikius, nesudarydama pavojaus būsimoms kartoms patenkinti savuosius. Subalansuotos plėtros

konceptijoje numatytos ribos – ne absoliutūs limitai, bet ribojimai, taikomi esamoms technologijų bei socialinio organizavimo būklės aplinkos ištekliams ir galimybės absorbuoti žmonių veiklos efektus (Brundtland, 1987).

Stabilus vystymas gali būti suprastas kaip procesas ekonomikos plėtros ir struktūrinių pakeitimų, padedančių praplėsti žmogaus galimybes (Petkevičiūtė, Švirskaitė, 2001). Conway ir Barbier (1990) teigia, kad ekonomikos subalansuotumas yra gebėjimas palaikyti produktyvumą (ir žemės ūkio pasodintame turte ir šalyje apskritai). Stabilus vystymasis, kuris apima sukūrimą socialinės ir ekonominės sistemos, kuri garantuoja palaikymą kitiems tikslams: padidėjimas realiųjų pajamų, pagerinimo lygmens išsimokslinimo, ir pagerinimo gyventojų sveikatos ir bendros gyvenimo kokybės. (Pearce, Markandya ir Barbier, 1989)

Labiausiai darniojo vystymosi koncepcijos esmė atsispindi šiame darniojo vystymosi sampratos apibrėžime: „Darnus vystymasis – augimas ir vystymasis, išlaikant pusiausvyrą tarp ekonominio augimo, socialinio progreso ir aplinkos stabilumo, siekiant maksimaliai efektyviai tenkinti visuomenės poreikius ir nemažinant ateities kartų galimybių“.

Taigi apibendrinant darniojo vystymosi sampratą galima teigti, kad darnus vystymasis – tai vystymasis, patenkinantis dabartinio laikotarpio poreikius ir nesudarantis pavojaus būsimoms kartoms patenkinti savuosius.

Darniojo vystymosi tikslas yra geresnių gyvenimo sąlygų sudarymas visuomenės nariams, o ne siekimas pagaminti kuo daugiau ekonominių gėrybių (D. Štreiminkienė, N. Vasiljevienė, 2004).

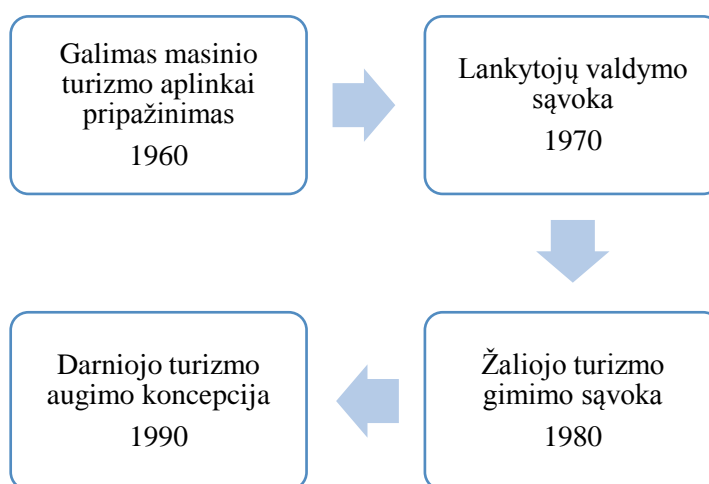
Darniojo ekonomikos vystymosi pagrindinis tikslas – rasti optimalų lygį tarp trijų sistemų sąveikos – biologinės ir gamtinių išteklių sistemos ir ekonominės bei socialinės sistemos (Barbier, 1989). Darnus vystymasis, charakterizuojamas stabiliu augimu, žema infliacija ir palankiu einamosios sąskaitos balansu, yra būtina sąlyga darniam ekonomikos vystymuisi (Economic..., 2007).

Kaip ir buvo minėta aukščiau, bendra darnaus vystymosi sąvoka susieja tris esmines dimensijas: ekonominę, aplinkos ir socialinę vystymąsi, įvardijamas kaip tarpusavyje susijusias ir viena kitą papildančias. Todėl tradiciškai darniojo vystymosi koncepcija apima tris lygiavertes komponentes: aplinkos apsaugą, ekonominę plėtrą ir socialinę vystymąsi. (Čiegis, Ramanauskienė, Martinkus, 2009)

Kadangi pati darnumo sąvoka yra gan plati, todėl ir turizmo srityje (remiantis įvairiais literatūros šaltiniais) darnumas gali būti traktuojamas politiniame, socialiniame, ekonominiame, ekologiniame ir kultūriniame kontekste. Šioje vietoje svarbu paminėti, kad darniojo turizmo srityje vyrauja gamtinių išteklių darnumo požiūris.

Turizmas tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje labai sparčiai pradėjo vystytis pastaraisiais dešimtmečiais, todėl, ir vartotojų reikalavimai paslaugų asortimentui didėja. Turizmas yra atskira veiklos sritis, kurioje yra kuriamas turizmo produktas, tai yra teikiamos įvairios turizmo paslaugos. Lietuvos Respublikos Turizmo įstatyme turizmo paslauga apibūdinama kaip savarankiška, už užmokestį turistams teikiama kelionių organizavimo, apgyvendinimo, maitinimo, vežimo, turistų informavimo, pramogų ar kita paslauga.

Didėjant žmonių poreikiams ir siekiant naujovių, atsirado turizmo plėtra, ši turizmo atsiradimo plėtra pavaizduota 1 paveiksle.

1 pav. Darniojo turizmo plėtros sąvokų atsiradimas

(Šaltinis: John Swarbrooke., 1998)

Kaip matyti iš paveikslo, turizmas pripažintas daugiau nei prieš penkiasdešimt metų ir tik vėliau atsirado sąvokos susijusios su turizmo koncepcija. Turizmas suvokiamas kaip žaliasis, kuris sutapatinamas su mus supančia gamtos aplinka. 1960m. Turizmo aplinkos pripažinimas yra laikomas kelias link darniojo turizmo koncepcijos.

Turizmo apibrėžime skiriamos trys turizmo formos: vietinis turizmas - kai šalies gyventojai keliauja po savo šalį; atvykstamasis turizmas - kai kitos šalies gyventojai keliauja priimančiojoje šalyje; išvykstamasis turizmas - kai šalies gyventojai keliauja kitoje šalyje. Pasak I. Žalienės (2002) turizmas skirstomas į tokias turizmo rūšis:

- kelionės tikslą - kultūrinis pažintinis, sanatorinis, verslinis, kaimo, profesinis, etnis, sportinis, religinis, nuotykių, poilsio;
- turistų skaičių, - masinis, grupinis, individualus;
- kelionės trukmę - trumpalaikis, vidutinės trukmės ir ilgalaikis;
- metų laiką - vasaros, žiemos;

- keliavimo būdą - dviračių, pėsčiųjų, vandens.

Darnus turizmas yra daugialypė sąvoka, apimanti įvairų spektrą paslaugų, kuriose svarbiausiu aspektu tampa darnumas. Pastaraisiais dešimtmečiais darnumo sąvoka tapo aktuali visose veiklos srityse (darnioji plėtra, darnusis vystymasis ir pan.), todėl nenuostabu, kad tai išryškėjo ir turizmo sektoriuje.

Nagrinėjant darniojo turizmo sampratą platesniame kontekste svarbu apibrėžti darnaus turizmo savybes ir apibrėžti svarbiausių visuomeninių sistemų rėmuose.

1 lentelė. Darniojo turizmo apibrėžimai skirtingų sistemų rėmuose

Sistema	Apibrėžimas
Politinė sistema	Užtikrinanti plačių visuomenės sluoksnių dalyvavimą priimančioms sprendimams.
Ekonominė sistema	Laiduojanti išplėstinę reprodukciją ir techninę pažangą savo bazės pagrindu.
Socialinė sistema	Laiduojanti įtampos minimizavimą priėmus harmoningą ekonominį sprendimą.
Technologinė sistema	Užtikrinanti nenutrūkstamų naujų sprendimų paiešką.
Finansinė sistema	Įgalinanti palaikyti stabilius prekybinius ir finansinius ryšius.
Administracinė sistema	Pakankamai lanksti ir operatyviai save koreguojanti.

Šaltinis: Sudaryta darbo autorės, remiantis A. Baležentis, B. Žuromskaitė (2012)

Kaip matyti iš lentelės, egzistuoja šešios darniojo turizmo sistemos, visos sistemos yra integruotos į naujų sprendimų ir jų naudą kūrimą bei procesą. Paslaugų kūrėjai pasirenge savo sprendimus tobulinti, kad jie atitiktų visuomenės keliamus reikalavimus.

Darnus turizmas – gerina vietos gyventojų gyvenimą, saugo jų aplinką ir sveikatą ir remia vietos ekonomiką, vietoje perkant maistą ir kitus išteklius (Pasaulinis turizmo departamentas, 2006).

Pagal Jungtinių Tautų agentūros Pasaulio turizmo organizaciją darnus turizmas gali būti suprantamas kaip „turizmas, kuris visapusiškai atsižvelgia į dabartinius ir būsimus poveikius ekonomikai, socialinei šalies būklei ir aplinkai; skiria dėmesį lankytojų, pramonės, aplinkos ir priimančiosios bendruomenės poreikiams“.

Darniojo vystymosi koncepcija apima ekonominį, aplinkosauginį bei socialinį vystomasi aspektus, todėl plėtojant darniojo turizmo sąvoką šie aspektai yra taikomi visoms turizmo formoms skirtingose turizmo aplinkose, taip pat masiniame turizme ir individualaus turizmo atveju.

Atsižvelgiant į šiuos aspektus, Pasaulio turizmo organizacijos metinėje ataskaitoje teigiama, kad darnus turizmas turėtų (UNWTO Annual Report, 2010):

- 1) Optimaliai naudoti aplinkos išteklius, kurie yra svarbiausi vystant turizmą, išlaikant esminius ekologinius procesus, saugant gamtos paveldą ir biologinę įvairovę.
- 2) Gerbti priimančiųjų bendruomenių socialinį – kultūrinį autentiškumą, saugoti jų kultūrinį paveldą ir tradicines vertybes, prisidėti prie kultūrų tarpusavio supratimo ir tolerancijos.
- 3) Užtikrinti veiksmingas, ilgalaikes ekonomines veiklas, teikiančias socialinę – ekonominę naudą visoms suinteresuotoms šalims, apimant pastovų užimtumą ir galimybes užsidirbti, socialines paslaugas priimančiosioms bendruomenėms, taip pat prisidėjimą prie skurdo mažinimo. Darniojo turizmo vystymas, apimant šio sektoriaus galimybes palengvinant kultūrinį tarpusavio supratimą ir toleranciją, reikalauja visų susijusių suinteresuotųjų pusių sąmoningo dalyvavimo, kurį kartu su sutarimu užtikrina stiprus politinis vadovavimas.

Darniojo turizmo siekimas yra nenutrūkstamas procesas, reikalaujantis nuolatinio poveikių stebėjimo, įdiegiant prevencines ir (ar) tobulinamas priemones, kai tai būtina (Richards, Wilson, 2008). Darniojo turizmo atveju turėtų būti išlaikytas aukštas turistų pasitenkinimo lygis bei užtikrinama geroji patirtis. Todėl yra svarbu vystyti darniojo turizmo politiką. Lane (1994) pateikia keturias darniojo turizmo vystymo politikos priežastis:

- 1) poreikis įgyvendinti darnias valdymo sistemas siekiant apsaugoti rizikos zonoje esančias ir jautrias teritorijas;
- 2) poreikis tarpininkauti tarp priešingų išsaugojimo ir vystymo tikslų;
- 3) poreikis skatinti subalansuotą, plataus masto, tačiau ties bendruomene sutelktą, ekonomikos augimą;
- 4) poreikis išsaugoti lankomų vietovių „kokybę“.

Hunter (2002) apibendrinio ir suklasifikavo įvairiuose moksliniuose šaltiniuose pateikiamas mintis apie darnųjį turizmą. Autorės klasifikacijoje išryškėjo „šviesiai žalio“ (silpnesnis) – „light green“ ir „tamsiai žalio“ (stipresnis) – „dark green“ darniojo turizmo sąvokos. Plačiau šie du variantai pateikiami 2 lentelėje.

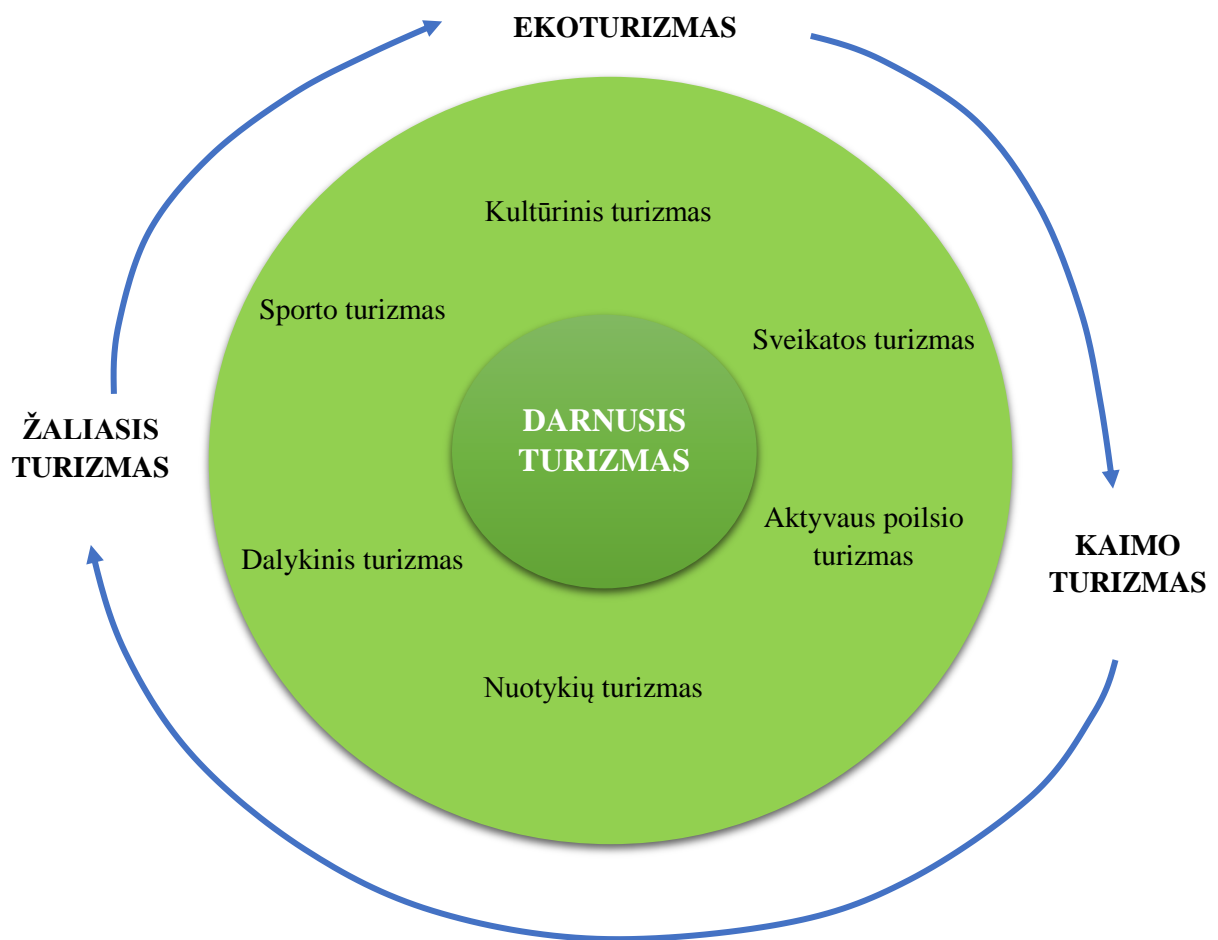
2 lentelė. Supaprastinti „šviesiai žalio“ („light green“) ir „tamsiai žalio“ („dark green“) darniojo turizmo variantai (Hunter, 2002)

<i>„Šviesiai žalias“ („light green“) variantas</i>	<i>„Tamsiai žalias“ („dark green“) variantas</i>
1. Propagavimas ir stiprus palaikymas.	1. Atsargumas ir žiniomis grįstas naujų produktų kūrimas.
2. Turizmo nauda kaip prielaida.	2. Turizmo nauda turi būti įrodyta.
3. Dominuoja savanaudiški interesai.	3. Turizmas nebūtinai turi būti darniojo vystymosi komponentas vietovėje; būtina sektorių integracija.
4. Turistinės veiklos palaikymas ir plėtra lankomose vietovėse.	4. Ekonominės bazės plėtimas esant didelei priklausomybei nuo turizmo; visapusiškas ir aktyvus naujos turizmo veiklos vertinimas.
5. Turizmo produktai turi būti palaikomi ir vystyti pagal rinkos poreikius; gamta yra laikoma preke (produktu).	5. Gamtos išteklių turi būti išsaugomi ir poveikis jiems sumažintas (pageidautina iki minimumo); kur įmanoma su atitinkamai pritaikytais produktais (gamta turi egzistencinę vertę).
6. Aplinkosaugos veiksnių imamasi tik tada, kai tai būtina ar naudinga (t. y. teisinė pareiga, konkrečios problemos išsprendimas, nauda rinkodarai ir sąnaudų taupymas).	6. Poveikis aplinkai įprastine darbo tvarka visada vertinamas.
7. Veiklos (plėtros) išsklaidymas ir susilpninimas.	7. Dėmesys ir susitelkimas veiklai (apsiribojimas).
8. Dominuojantis valdymo būdas – sektoriaus savikontrolė.	8. Platus valdymo metodų ir reikalingų priemonių spektras.
9. Labiausiai tikėtinas tiesioginio dalyvavimo sektoriuje.	9. Labiausiai tikėtina, kad bus ugdomas su aplinka susijusiose akademinėse disciplinose.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis Hunter, 2002

Kaip matyti iš lentelės, „šviesiai žalias“ darnusis turizmas yra silpnesnis, ne taip stipriai orientuotas į aplinkosaugą, ekologiją, socialinius aspektus. Tuo tarpu „tamsiai žalias“ darnusis turizmas yra stipriai orientuotas į aplinkosauginius, ekologinius, socialinius aspektus, čia siekiama visokeriopai išsaugoti gamtos išteklius, nuosekliai ir atsakingai naudoti įvairias turizmui reikalingas priemones bei vertinti jų poveikį, tam kad būtų išlaikyta darna tarp natūralių ir žmogaus sukurtų produktų bei aplinkos, ir kad visa tai duotų naudą tiek turizmo atstovams, tiek turistams, tiek aplinkai, kurioje tas turizmas yra vykdomas.

Kaip teigia Hall (2004) darnus turizmas yra dažnai palyginamas su gamtiniu ar ekoturizmu. Norint nagrinėti darniojo turizmo veiklas svarbu suprasti kokias turizmo rūšis jis apima. Kaip rašoma Darnaus turizmo vystymo gairėse (2010) turizmo rūšys – tai kelionių kategorijos, kurios skiriasi savo tikslais ir turiniu. Aukščiau buvo minėta, kad turizmo rūšys dažniausiai skirstomos pagal turistų kelionės tikslą, turistų skaičių, kelionės trukmę, keliavimo būdą ir pan. Darnaus vystymo gairės ir vadybos praktika yra pritaikoma visoms turizmo formoms ir visų rūšių turizmo vietovėms, taip pat masiniam turizmui bei įvairiems savo nišą suradusiems turizmo segmentams. 2 paveiksle matyti, kad darnus turizmas apima visas turizmo rūšis.

2 pav. Darnus turizmas ir turizmo rūšys
(Šaltinis: Darnaus turizmo vystymo gairės, 2010)

Kaip matyti iš paveikslo, dažnai su darniu turizmu siejamos sąvokos – „žalioji turizmas“, ekoturizmas ir kaimo turizmas.

„Žalioji turizmas“ – istoriškai suformuotas apibrėžimas, nusakantis keliavimą rūpinantis aplinkos apsauga, bet neteikiantis tiek daug dėmesio kultūriniais ir ekonominiams

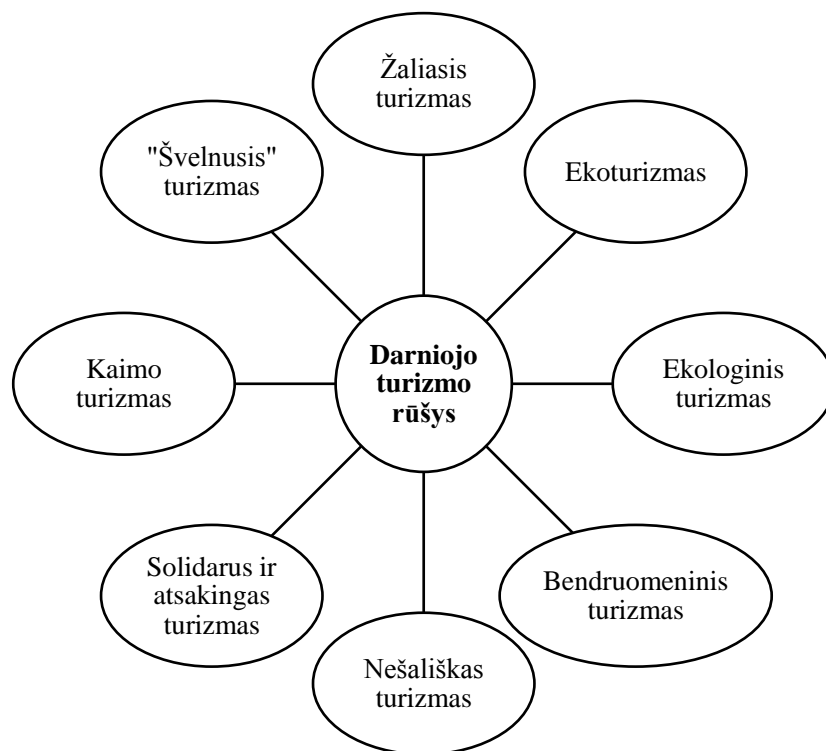
aspektams. Šiandien visi darnaus turizmo principai vis daugiau įtraukiami į „žaliojo turizmo“ apibrėžimus.

Ekoturizmas – taip pat žinomas kaip ekologinis turizmas. Tai vienas iš darnaus turizmo pogrupių, kur pagrindinis dėmesys skiriamas ekologijai. Apima vietas, kuriose pagrindinės veiklos susijusios su flora, fauna ir kultūros paveldu. Ekoturizmas nėra tapatus darniam turizmui. Tai atskiras turizmo produktas, kuris apima turizmą gamtinėse vietovėse, panaudojant gamtos išteklius ir kultūros paveldą, pozityviai remiant aplinkosaugą ir vietos bendruomenes, dažniausiai organizuojamas mažoms vartotojų ir lankytojų grupėms (pavyzdžiui, paukščių stebėjimas).

Kaimo turizmas– tai tikslinga žmonių kelionė į kaimo vietas ir laikinas gyvenimas sodybose.

Kiekviena turizmo rūšis gali būti vystoma darniai ir nedarniai, tačiau beveik visais atvejais poveikis priklauso nuo vystymo, veiklos vietos ir pobūdžio. Darnaus vystymosi požiūriu skirtingos produktų ir turizmo rūšys turi skirtingas silpnybes ir stiprybes.(Darnaus turizmo vystymo gairės, 2010)

Štai Juganaru Ion, Juganaru ir Anghel išskiria aštuonias darniojo turizmo rūšis, kurios pavaizduotos 3 paveiksle.

3 pav. Darniojo turizmo rūšys

(Šaltinis: parengta darbo autorės remiantis Juganaru Ion-D., Juganaru M., ir Anghel A.,2004)

Autoriai išskirta net aštuonios darniojo turizmo formas, tačiau pastebima, kad daugiausiai kalbama apie darniajam turizmui priskiriamą kaimo turizmą.

Ekologinis turizmas buvo sukurtas kaip masinio turizmo alternatyva – jo šalininkai tausoja natūralią gamtą ir vietines kultūras, netrokšta komforto, siekia individualumo. Ekologinio turizmo šalininkai dažniausiai yra išsilavinę, tausoiantys žmogiškuosius išteklius ir ekologišką gyvenimo būdą propaguojantys žmonės. Ekologinio turizmo kultivavimas ir skatinimas gali nešti įvairialypę ir ilgalaikę naudą: kurti bendruomenių gerovę, teikti finansinę paramą vietos gyventojams, padėti išsaugoti kraštovaizdį, biologinę įvairovę ir kultūros paveldą, skatinti sveikos gyvensenos principus, ugdyti atsakomybę ir pagarbą gamtai (Drumm, Moore, 2005).

Ekologinio turizmo kryptis sparčiai populiarėja ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Nors turizmas nėra sparčiai išsivystęs Lietuvoje, tačiau prognozuojama, kad turistai vis dažniau pasirinks būtent šią turizmo kryptį.

Pasak Marozienės (2010), ekologinis turizmas nėra visiškai tapatinamas su darniu turizmu – tai atskiras turizmo produktas. Marozienės (2010) manymu „darniojo vystymosi principai turėtų būti taikomi nepaisant to, kokia yra turizmo rūšis, kokia turizmo vietovė ar turizmo produktas yra vystomi“. Tai reiškia, kad darnus turizmas turi apimti ne konkrečią turizmo rūšį, bet visą turizmo paslaugų sektorių.

Apibendrinant galima teigti, kad darnus turizmas yra ypač svarbus aspektas siekiant išlaikyti aplinkosaugą. Siekiant užtikrinti turizmo plėtra, svarbu pasinaudoti įvairiomis sąlygomis šalyje, kuomet sudaromos visos, turistiniu požiūriu patrauklios, aplinkybės dėl natūralios, mažai urbanizuotos aplinkos, kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės, gamtos ir kultūros paveldo vertybių, laisvo keliavimo galimybių.

2.2. Darniojo kaimo turizmo situacija Lietuvoje

Dar 2003 metais Lietuvos Nacionalinėje darniojo vystymosi strategijoje buvo apibrėžta darniojo vystymosi sąvoka, tuo pačiu į šią strategiją buvo įtraukta ir turizmo sritis. Šioje strategijoje turizmo sektoriaus tikslų įgyvendinimui naudojami rodikliai (Nacionalinė darniojo vystymosi strategija, 2009):

1. bendrosios pridėtinės vertės dalis, sukurta turizmo sektoriuje;
2. suteiktų nakvynių viešbučiuose, sveikatingumo ir poilsio, kaimo turizmo ir kitose apgyvendinimo įmonėse skaičius;

3. pagal nustatytuosius reikalavimus įrengtų dviračių turizmo trasų ilgis (km).

Po atliktos silpnybių, stiprybių, galimybių, grėsmių analizės buvo numatyta, kad įgyvendinant nacionalinę darniojo vystymosi strategiją vis daugiau bus naudojama rekreacinių išteklių – plėsis kaimo turizmas, šios veiklos poveikis aplinkai neviršys teritorijų ekologinio talpumo normų. Taip pat šioje strategijoje turizmo sektoriuje keliami ilgalaikiai bei trumpalaikiai tikslai. Ilgalaikiai tikslai orientuoti į darniojo vystymosi principus, planuojant ir vykdant teritorinę turizmo plėtrą, įgyvendinant turizmo infrastruktūros projektus nacionaliniu ir savivaldybių lygmenimis. Trumpalaikiai tikslai orientuoti į geros kokybės kultūrinio, aktyvaus poilsio, sveikatingumo, kaimo turizmo infrastruktūros ir paslaugų kūrimą, sistemingą žmoniškųjų išteklių ugdymą, gamtos ir kultūros vertybių apsaugos užtikrinimą ir racionalų naudojimą.

Moksliniame straipsnyje „Kaimo turizmo veiklos Lietuvos sėkmingai plėtrai“, pateikiami tokie reikšmingi aspektai:

- 1998 m. priimtas LR Turizmo įstatymas ir poįstatyminiai aktai sudarė palankias teisinis prielaidas kaimo turizmo plėtrai Lietuvoje;
- SAPARD, BPD, ES struktūrinių fondų, Kaimo plėtros programų finansinė parama tiesioginėms investicijoms bei kaimo turizmo verslininkų profesiniam mokymui ženkliai paskatino domėjimąsi kaimo turizmo verslu ir iššaukė kaimo turizmo verslo mąsto augimą;
- aktyvi Lietuvos kaimo turizmo asociacijos, savivaldybių, turizmo informacinių centrų rinkodarinė veikla darė įtaką poilsio kaime ir kaimo turizmo paslaugų paklausos ženklių augimui.

Baležentis ir Paulauskienė (2012) straipsnyje „Ekologinio turizmo vystymas – nuo skatinimo iki darnumo“ apžvelgia įvairius dokumentus, kuriuose aptariami darniojo turizmo aspektai. Jie pastebi, kad tokiuose dokumentuose ekologinis turizmas (dažnai tapatinamas su darniuoju turizmu), kurio didžiausias potencialas koncentruotas saugomose teritorijose, priskiriamas prie aktyvaus poilsio turizmo. Nacionalinėje turizmo plėtros 2010–2013 m. programoje ekologinis turizmas yra tapatinamas su pažintiniu turizmu. Darniojo, ekologinio turizmo plėtros tikslai ir uždaviniai, keliami Nacionalinėje darniojo vystymosi strategijoje, yra orientuoti į darniojo vystymosi principų įgyvendinimą, planuojant ir vykdant teritorinę turizmo plėtrą, įgyvendinant turizmo infrastruktūros projektus nacionaliniu ir savivaldybių lygmenimis. Tačiau dauguma numatytų įgyvendinimo priemonių tikslams pasiekti yra Nacionalinės turizmo plėtros 2010–2013 m. programos priemonės, kurios nebuvo susietos su darnios turizmo plėtros principų įgyvendinimu ir nukreiptos į ekonominių rodiklių didinimą. Nacionalinėje darniojo vystymosi strategijoje turizmo sektoriuje pasiektas progresas vertinamas remiantis numatytais

strategijoje tikslais ir rodikliais, parodančiais ekonominę turizmo naudą (Baležentis, Paulauskienė, 2012).

Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų taip pat išryškinti darniojo turizmo aspektai. Programoje keliami valstybės turizmo plėtros tikslai ir uždaviniai, paimantys konkurencingų turizmo produktų ir paslaugų kūrimą, turizmo infrastruktūros ir paslaugų plėtrą, palankios turizmo verslui aplinkos kūrimą ir skatinimą, veiksmingų rinkodaros ir komunikacijos priemonių diegimą didinant Lietuvos turizmo konkurencingumą ir žinomumą Lietuvoje ir tarptautinėse rinkose, taip pat skatinti turizmo paslaugų eksportą į užsienio valstybes pagal darniojo turizmo principus. Tačiau toje pačioje programoje pastebima, kad Lietuvoje vis dar trūksta aukščiausius kokybės reikalavimus liudijančių sertifikatų ir kokybės įvertinimų, tokių kaip „Mėlynoji vėliava“, „Žaliasis raktas“, nėra suteikta darniojo ar žaliojo (ekologinio) turizmo sertifikatų, todėl norint užtikrinti turizmo produktų konkurencingumą būtina gerinti turizmo paslaugų kokybę ir siekti tarptautinius standartus atitinkančių įvertinimų.

Lietuva kaip turizmo šalis siūlo unikalios, civilizacijos nesuniokotos, švarios gamtos prieglobstį, kokybiškas ir įvairialypes sveikatingumo paslaugas, turtingą istoriją, architektūrą ir atsipalaidavimo galimybes. Pastebima ir tai, kad sektorius nėra plačiai išvystytas. Lietuvoje turizmas yra naujas sektorius, tačiau pamažu populiarėjantis. „Turizmo plėtros galimybės palankias sąlygas sudarė Lietuvos įstojimas į Europos Sąjungą. Lietuva įgijo geresnes galimybes pasiūlyti tarptautinei bendruomenei susipažinti su jos regionų savitumu bei gauti iš to didžiausią ekonominę, socialinę, o kartu ir politinę naudą. Tačiau iškyla būtinybė išsilaikyti didėjančioje konkurencijoje pritraukiant turistus. Visa tai skatina išnaudoti turimą šalies potencialą parengiant turistams patrauklius viešnagės paketus“ (Dapkus, 2008).

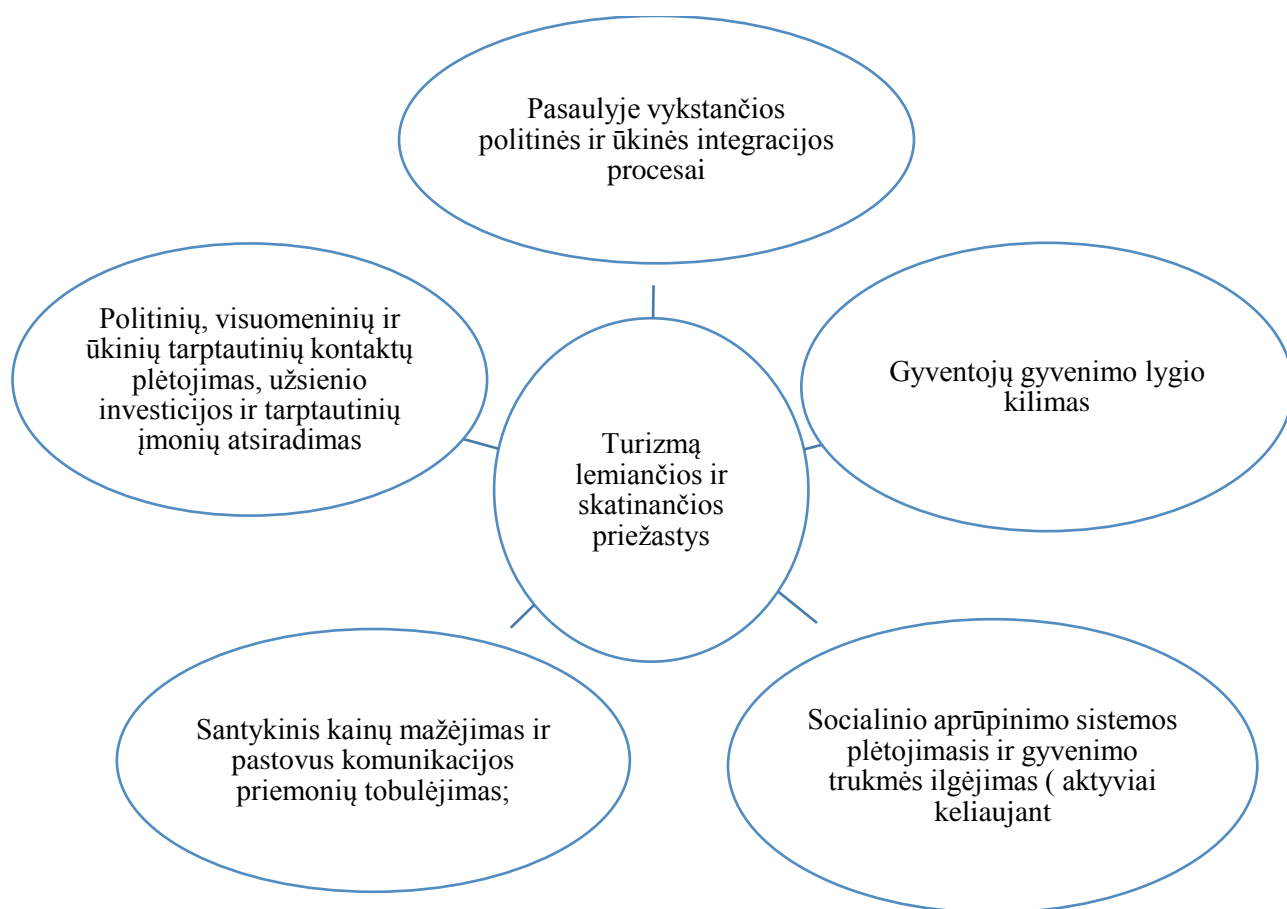
Vertinant tai, ką Lietuva gali pasiūlyti tiek vietiniams, tiek ir užsienio turistams, labai svarbu palaikyti teigiamą įvaizdį, kuris labai veikia turizmo sektoriaus konkurencingumą ir ekonomiką. Todėl Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų programoje yra keliamas uždavinys gerinti Lietuvos, kaip darnios ir kokybiškos turizmo traukos vietovių visumos, įvaizdį ir suvokimą apie ją tikslinėse rinkose, propaguoti Lietuvos lankytinas vietas ir daryti jas patrauklesnes, geriau informuoti turistus, kaip pasiekti šias vietas individualiu ir visuomeniniu transportu ir t. t. (Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų programa).

Lukoševičius (2007) išskiria su darniojo turizmo vystymu Lietuvoje susijusius aspektus:

- nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas;
- švietimo ir mokslo plėtra;
- kultūros paveldo ir tapatumo išsaugojimas;
- klausimai, susiję su kraštovaizdžiu ir biologine įvairove;
- rekreacinių išteklių naudojimas, planavimas ir apsauga;

- regionų vystymosi netolygumo problemos.

Nagrinėjant turizmo plėtra, kaip atvykstamąjį turizmą Damulienė (1996) išskiria turizmą lemiančias ir skatinančias priežastis, kurios pateiktos 4 paveiksle.

4 pav. Turizmo skatinimo priežastys

(Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis A. Damulienė, 1996)

Paveiksle matyti turizmą lemiančios ir skatinančios priežastys. Viena iš jų – gyventojų gyvenimo lygio kilimas. Ši priežastis gali būti pagrindine, lemiančia turizmo kaip ekonominės veiklos, augimo galimybes. Gyvenimo lygį rodo pajamų ar išlaidų pasiskirstymas, jų struktūriniai pokyčiai, perkamoji galia. Visa tai didina keliavimo galimybes. Be šių veiksnių taip pat galima išskirti, kad Lietuvos turizmo plėtrai didelę įtaką turi tarptautinių kontaktų plėtojimas. Pastovi plėtra ir skatinimas gali teigiamai paveikti visą atvykstamojo turizmo plėtrą, o tuo pačiu ir šalies ekonomikos augimą.

Pagal Sirusienę (2005) susiduriama su ekologinio turizmo plėtos problemomis, kurios stabdo darniojo turizmo plėtrą. Atsiranda įvairių sunkumų, nes trūksta :

- vieningų rekreacinių teritorijų apkrovos nustatymo ir stebėjimo metodų;

- infrastruktūros (turstų apgyvendinimo sąlygų, transporto, organizuotų maršrutų turistams ir kt.);
- išsamios informacijos apie tai, kokiuose rajonuose rengiami turai, nepakanka specialios informacijos;
- kiekvienai turistų kategorijai pritaikytų maršrutų ir programų, turizmo produktų, atitinkančių tarptautinės turizmo rinkos standartus;
- saugomų gamtos teritorijų personalui – patirties ir žinių, ypač, rinkodaros srityje, kurios reikalingos sėkmingam turizmo organizavimui, pažintinių programų, skirtų lankytojų sėkmingam turizmo organizavimui. Taip pat pažintinių programų įvairioms lankytojų kategorijoms, tikslų kainodaros principų, atitinkamos paslaugų pasiūlos;
- mokamų paslaugų ir produkcijos įvairovės;
- turistams teikiamų paslaugų vieningų kainodaros standartų;
- kokybiškos reklaminės ir informacinės produkcijos, supažindinančios su Lietuvos turizmo produktais tarptautinę ekologinio turizmo rinką;
- mechanizmų, užtikrinančių, kad dalis pajamų iš ekologinio turizmo būtų skiriama vietos gyventojų reikmėms. Taip pat nepakankamai vertinamas vietos gyventojų dalyvavimas plėtojant ekologinį turizmą.

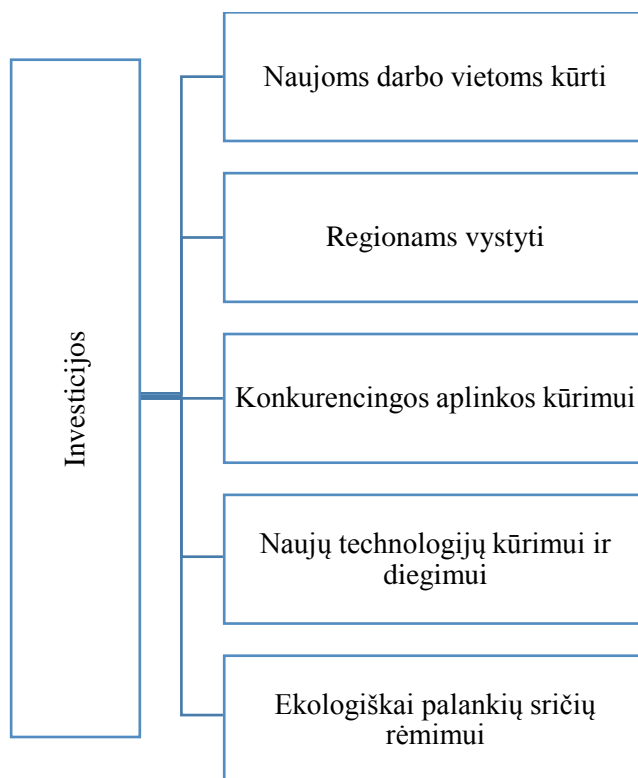
Viena iš pateiktų darniojo turizmo plėtros problemų yra informacijos perdavimo stoka. Todėl svarbu tikslingai informuoti tiek verslininkus, vykdančius turizmo verslą įvairiose srityse, tiek ir turistus, kurie naudojami bet kokiomis turizmo paslaugomis, apie darniojo turizmo principus. Svarbu akcentuoti, kokiais būdais ir priemonėmis yra užtikrinamas darnusis turizmas, skatinti juos prisidėti prie darniojo turizmo vystymo ir plėtros. Tokiam tikslui pasiekti galėtų būti rengiamos konferencijos, seminarai, leidžiami informaciniai leidiniai. Taip pat būtina rengti turizmo specialistus, išmanančius darniojo turizmo principus, žinančius kaip pritraukti turistus keliauti ir žinančius apie keliones daugiau informacijos. Turizmo versle turint nemažai specialistų, didės į šalį įvažiuojančių turistų srautai, pats turizmas bus civilizuoatesnis. Todėl neatsiejama įvairių tarptautinių organizacijų palaikymas ir parama. Tai svarbus rodiklis norint plėsti Lietuvos turizmo verslą.

Lietuvos turizmo draugijos išleistoje knygoje (1935) pateikiami tokie Lietuvos klestėjimo veiksniai:

- geras susisiekimasis su kraštu ir jo viduje;
- patogiai ir estetiškai pritaikytos vietos sustoti
- geras ir sveikas maitinimas turistams (gerai įrengtos valgyklos, kavinės ir kt.)
- tinkamos vietos turistams maudytis, mankštintis, žaisti ir atlikti kitus būtiniausias sveikatos ir gyvenimo reikalus;

- visų krašto gyventojų supratingumas turistų atžvilgiu ir visiems vienodai rodomas palankumas, sudaroma gera atmosfera;
- užsienio ir vidaus turistai geriau žinotų apie turizmo paslaugas Lietuvoje;
- užsienio turistai būtų lengviau įleidžiami į vasarvietes ir neapsunkinami formalumais ir kitokiais būdais.

Kaip matyti iš pateiktų klestėjimo veiksnių, vienas svarbiausių yra tas, kad turistai privalo geriau žinoti, būti informuoti apie turizmo paslaugas Lietuvoje. Šioje vietoje prasideda turizmo skatinimas ir plėtra. Pastarųjų veiksnių įgyvendinimas sustiprins Lietuvos ir turizmo verslo bendradarbiavimą, sveikatingumo ir svetingumo srityse, plačiau ir operatyviau bus galima naudotis informacija apie istorinį-kultūrinį paveldą tiksliniame regione. Siekiant stiprinti šalies populiarumą tarp atvykstamojo ir vietinio turizmo, svarbiausia gerinti turizmo paslaugų infrastruktūros paslaugas, kurti laisvalaikio ir pramogų paslaugas, tačiau tam reikia investicijų. Pasak Tabaliūno (2005), investicijos gali būti nukreiptos įvairiomis kryptimis. (žr. 5 pav.)

5 pav. Investicijų paskirstymas

(Šaltinis: sudaryta darbo autorės, pagal Tabaliūną, 2005)

Kaip matyti paveiksle, investicijos gali būti paskirstytos penkioms sritims, kurios neatsiejamos nuo turizmo verslo. Todėl būtina skatinti valstybines ir privačias investicijas į

turizmo sektorių, tokiu būdu įgyvendinant efektyvias rinkodaros strategijas. Siekiant formuoti Lietuvos, kaip patrauklios vietovės turizmui įvaizdį, svarbu sukurti išskirtinį turizmo sektoriaus verslą, kuriam reikalingos struktūrinių fondų lėšos.

Apibendrinant darniojo turizmo situacija Lietuvoje, galima daryti tokias išvadas, kad didžiausią įtaką turizmo veikloje turi šalies teikiamos paslaugos susijusios su natūralia gamta, ekosistema, kuri traukia ne tik vietinius, bet dažnai ir atvykstančius turistus. Lietuva gali didžiuotis natūraliais gamtos šaltiniais, kurie sukūrė puikias sąlygas turizmo plėtrai. Kaimo turizmas ir ekoturizmas sparčiai populiarėjančios sritys Lietuvoje, siūlo poilsį savo šalyje, teikdamos natūralios gamtos, ekologinės žalos nenaudojamą poilsį ir kelionės maršrutus.

2.3. Kaimo turizmas kaip darniojo turizmo rūšis

Viena iš sparčiausiai besivystančių turizmo rūšių yra kaimo turizmas. Zinkevičiūtė ir kt. (2010) kaimo turizmo veiklą pateikia kaip alternatyvų turizmą, kuris nedaro žalos aplinkai, turi ekologinę pakraipą, yra naudingas vietiniams gyventojams.

Stravinskienė ir Juodkienė (2009) teigimu, Lietuva yra palanki plėtoti kaimo turizmą, nes čia gausu miškų (apie 32 % šalies teritorijos), tankus vandenu tinklas (2850 ežerų ir 760 upių), pakankamai kultūros paveldo objektų, tradiciniai amatai, taip pat daug saugomų teritorijų. Turizmo dėmesį traukia išlikusios pilys, bažnyčios ir vienuolynai, dvarai ir dvarų sodybos, istoriniai parkai, etnografiniai kaimai.

Lietuvoje yra palankios rekreacinės sąlygos, leidžiančios plėtoti kaimo turizmo verslą. Kaimo turizmas yra ganėtinai populiarus tarp vietinio ir atvykstamojo turizmo. Kaip pažymi Astromskienė, Šleiniene, Tiškienė (2007), tai veikla, į kurią Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą (ES) proceso laikotarpiu investuota vos 1 proc. kaimo plėtros paramai skirtų lėšų, tačiau veiklos apimtys išaugo daugiau kaip du kartus. Kaimo turizmo pokyčius lėmė ne tik parama tiesioginėmis investicijomis kaimo turizmo verslui, bet ir ES pagalba informacijos apie kaimo turizmo paslaugas sklaidai, sodybų šeiminkų mokymui, konsultavimui. Atkočiūnienė (2007) teigia, kad vienas iš kaimo plėtros veikėjų – vietos veiklos grupės, t. y. partnerystės organizacijos, sujungiančios bendruomeninį, privatų, vietos valdžios bei valstybinį sektorius, kurių bendra veikla siejama su nuolatiniiais ir ilgalaikiais veiksmais siekiant kaimo integruotos plėtros. Kaimo turizmas laikomas vienu iš sparčiausiai augančiu turizmo paslaugų sektoriumi Lietuvoje.

Lietuvos statistikos departamento 2014 metų leidinyje „Turizmas Lietuvoje“ rašoma, kad 2014 m. apgyvendinimo paslaugas teikė 662 kaimo turizmo sodybos (palyginus su 2013 metais

– 42 sodybomis daugiau). Daugiausia kaimo turizmo sodybų yra Utenos apskrityje: Zarasų rajono savivaldybėje – 41, Ignalinos ir Utenos – po 38, Molėtų – 35, Anykščių – 24 sodybos. Nemažai kaimo turizmo sodybų yra Trakų (50 sodybų), Lazdijų (36 sodybų), Varėnos ir Plungės (po 32 sodybas) rajonų savivaldybėse. Populiariausios buvo prie ežerų įsikūrusios sodybos.

Šiame kontekste svarbu ir tai, kaip suprantamas kaimo turizmas, kokius jo apibrėžimus galima rasti įvairiuose moksliniuose šaltiniuose. Kaimo turizmo sampratą nagrinėja daugybė Lietuvos, užsienio autorių ir visuomenėje žinomų žmonių. Tarp jų galima paminėti tokius kaip Sharpley (1997), Jansen-Verbeke (1990), Gannon (1988), bei Europos komisija. (žr. 3 lentelė).

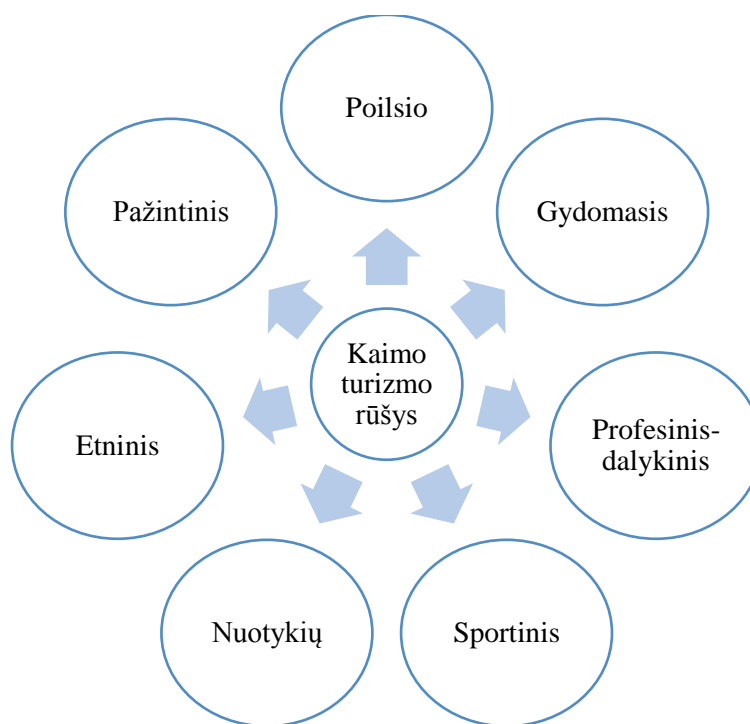
3 lentelė. Kaimo turizmo apibrėžimai

Autorius	Apibrėžimas
R.Sharpley ir J. Sharpley (1997)	Kaimo turizmas galėtų būti apibrėžiamas ir abstrakčiai, kaip dvasinė būseną, ir technologiškai, susiejant su veikla, tikslais ir kitomis išmatuojamomis akivaizdžiomis charakteristikomis.
Armanaitienė ir kt. (1999)	„Kaimo turizmas – tai tikslinga rekreacinė atvykusių žmonių veikla kaimo vietovėse bei laikinas gyvenimas kaimo sodybose“
Jansen- Verbeke (1990)	Kaimo turizmas apibrėžiamas kaip apimantis visas turizmo formas, sutinkamas kaimo vietovėse. Esminis bruožas yra regiono urbanizuoto ir kaimiško charakterio prieštaravimas.
Gannonas (1988)	Kaimo turizmas (taip pat žinomas kaip ūkininkų turizmas, agroturizmas ir žaliasis turizmas) apima daug ūkininkų ir kaimo žmonių siūlomų veiklų, paslaugų ir patogumų, skirtų pritraukti turistus į vietovę tam, kad gautų papildomų pajamų savo verslui.
Europos komisija (1986)	Kaimo turizmą apibūdina kaip plačią koncepciją, apimančią ne tik ūkių turizmą ar agroturizmą, tai yra ūkininkų teikiamas apgyvendinimo paslaugas, bet visą turistų veiklą kaime.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis autorių apibrėžimais

Kaip matyti iš lentelės, egzistuoja daug ir įvairių kaimo turizmo apibūdinimų, dauguma jų kalba apie ūkininkavimo veiklą bei procesą. Taigi kaimo turizmas apibrėžiamas, kaip veiklų visuma, siekiant naudos ir pasitenkinimo kūrimo bei teikimo.

Pagal Vainienę (2001), kaimo turizmas yra skirstomas į atskiras turizmo rūšis. (žr.6 pav.).

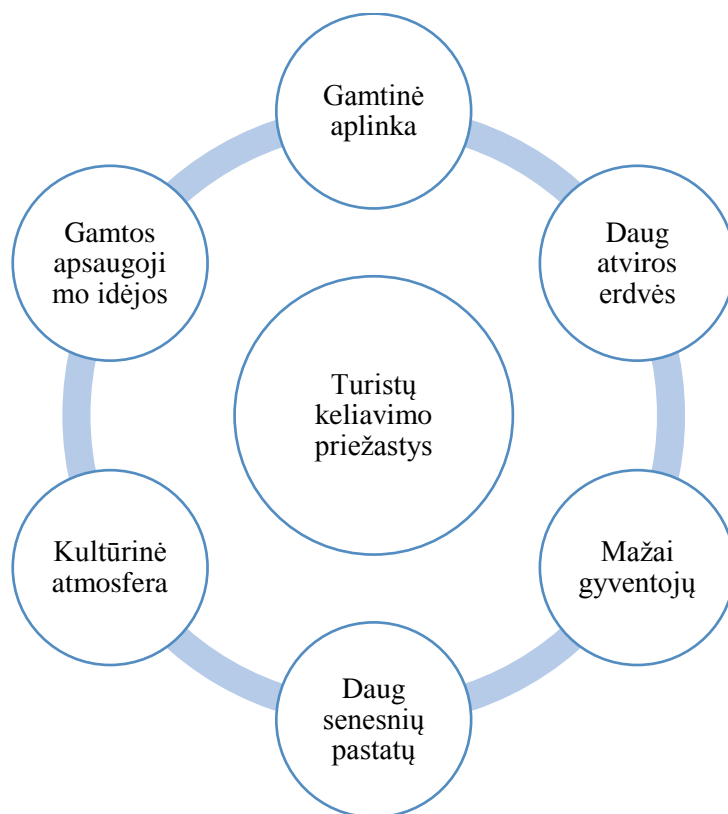
6 pav. Kaimo turizmo rūšys

(Šaltinis: sudaryta darbo autorės, pagal Vainienę, 2001)

Kaip matyti iš pateiktų turizmo rūšių, kaimo turizmo paslaugos yra kompleksinės, daugialypės, teikiančios įvairius emocinius potyrius. Kaimo turizmo verslas tapo paslaugų ir sąlygų, siūlomų klientų poilsio ir pramogų tikslo poreikiams patenkinti, visuma.

Pagal Grecevičių ir kitus (2002), kaimo turizmo verslas traukia turistus atvykti dėl tam tikrų priežasčių. Todėl galima išskirti svarbiausius veiksnius, į kuriuos turėtų atsižvelgi visuomenė, siekiant gerinti ir skatinti kaimo turizmą. (žr. 7pav.)

7 pav. Turistų keliavimo priežastys

(Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis P.Grečvičiaus ir kt., 2002)

Grečvičiaus išskirtos turistų keliavimo priežastys leidžia daryti prielaidą, kad pagrindinis tikslas, kuris skatina žmones rinktis kaimo turizmą, tai gamtos grožis, kultūra ir ramybė. Norint kaimo turizmą skatinti, reikėtų atsižvelgti į šiuos aspektus. Tokiu būdu nebus prarandamos kaimui būdingos savybės ir aplinkosaugos vystymas.

Pasak Rattanasuwongchai (1998), kaimo turizmas yra patrauklus ne tik turistams, bet, taip pat, kaimo žmonėms išsivysčiusiose šalyse ir, šie tiek mažiau, besivystančiose. Ūkininkai, vystydami turizmo paslaugas savo ūkiuose, tuo pačiu atranda būdą kaip pagerinti savo ekonominį saugumą. Lietuvoje turistiniai užsiėmimai, kaip pavyzdžiui, rankdarbių parodos, eko - turai provincijoje, ūkininkavimo turai ir apsistojimas ūkininko namuose bei eko – nameliuose, dar nėra išbandyti, kaip Tailando šalyje, tačiau ši veikla būtų nauja turistams ir naudinga ūkininkams.

Rattanasuwongchai (1998) manymu, kaimo turizmas yra darniojo turizmo rūšis, kuri naudoja kaimo regionuose esančius išteklius, kur nėra, arba itin mažai, žalingo poveikio ir generuoja naudą kaimo vietovėms, kuri pasireiškia kaimo produktyvumui, užimtumui, geresniu gerovės paskirstymu, kaimo aplinkos ir kultūros saugojimu, vietinių žmonių įtraukimu ir tinkamu tradicinių įsitikinimų, vertybių pritaikymu dabartiniams laikams.

Armanaitienė ir kiti (1999) kaimo turizmą taip pat įvardija kaip vieną iš darniojo turizmo rūšių, kuri apima kelionę į kaimo vietas ir rekreacinę veiklą jose.

Pasak, Sharpley (2007) kaimo turizmas turi ne tik tenkinti vis augančius turistų poreikius, bet ir stebėti, kad tie poreikiai būtų tenkinami atsižvelgiant į aplinkosaugos reikalavimus bei darnios plėtros principus. Kaip rašoma Darnaus turizmo vystymo gairėse (2010), darnus vystymasis yra įmanomas tik tada, kai visą laiką išlaikomas pastovus turizmo išteklių (gamtinių, kultūrinių ir žmogiškųjų) kiekis ir kokybė. Darnaus turizmo valdymas yra susijęs su turizmo išteklių kontrole, kuri ateities kartoms turi užtikrinti apsirūpinimą tokiais pat ir ne mažesnės kokybės ištekliais. Todėl visos suinteresuotosios šalys turi rūpintis, kad išteklių nebūtų eikvojami, turistai nebūtų apgaulinami, o vietos gyventojai – išnaudojami.

Norint, kad būtų pasiekti ilgalaikiai ir trumpalaikiai darniojo turizmo tikslai (paminėti 2.2 poskyryje), būtina tarpusavyje suderinti pagrindinius darniojo vystymosi principus (ekonominiai, socialiniai ir aplinkos apsaugos). Darniojo vystymosi principai neatsiejami nuo darniojo turizmo vystymo, todėl siekiant gerų rezultatų šioje veikloje, galima išskirti tam tikrus darniojo turizmo aspektus (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. Darniojo turizmo vystymo aspektai ir rezultatai

Darnaus turizmo aspektai	Siekiamų rezultatų apibūdinimas
Informatyvumas	Jei turistai, lankydami vietas, didina keliavimo patirtį ir mokosi, kaip padėti išsaugoti lankytinų vietų originalumą, tai gyventojai mokosi, kad jų artimas vietovės pažinimas sukuria tam tikrą vertę ir susidomėjimą atvykstantiems turistams.
Vientisumo palaikymas	Patyrę turistai ieško vietovių, kurios pasižymėtų originalumu (architektūra, virtuve, paveldu ir ekologija).
Teikiama nauda gyventojams	Turizmo įmonės daro viską, kad būtų įdarbinti ir apmokyti vietos gyventojai, būtų perkama ir naudojama vietinė produkcija bei paslaugos.
Išteklių taupymas	Turistai, suprantantys aplinkos apsaugos reikšmę, pirmenybę teikia toms vietovėms, kurios rūpinasi taršos, atliekų, energijos ir vandens suvartojimo, cheminių medžiagų ir naktinio apšvietimo mažinimu.
Pagarba vietos kultūrai ir tradicijoms	Užsienio turistai susipažįsta su vietos etiketu, išmokdami kelis mandagumo žodžius ar pagrindines frazes, o vietos gyventojai mokosi, kaip tenkinti užsieniečių poreikius, kurie dažnai skiriasi nuo vietinių.

Nepiktnaudžiavimas turizmo produktais	Suinteresuotosios šalys, numatydamos plėtros spaudimą, taiko apribojimus ir tam tikrus valdymo metodus. Dalyviams bendradarbiaujant yra palaikomos natūralios buveinės, paveldas, kraštovaizdis ir vietos kultūra.
Kokybės, o ne kiekybės siekimas	Turizmo rezultatus bendruomenės vertina ne pagal atvykstančių lankytojų skaičių, bet pagal viešnagės trukmę, pajamas ir įgytos patirties kokybę.
Kelionių įspūdžiai	Patenkinti ir laimingi turistai į namus parsiveža naują patirtį, kuria dalinasi su draugais ir principu „iš lūpų į lūpas“ užtikrina turizmo vietovių lankomumą.

Šaltinis: Darnaus turizmo vystymo gairės (2010)

Apibendrinant lentelėje nurodytus darniojo turizmo aspektus, galima teigti, kad jie būdingi ir atskiroms turizmo rūšims, tarp jų ir kaimo turizmui, siekiant jį vystyti vadovaujantis darnaus vystymosi principais. Literatūros šaltiniuose aptinkama įvairių darnaus kaimo turizmo apibrėžimų, kurie leidžia teigti, kad daugiausia kaimo turizmo sodybų kuriasi saugomose teritorijose, pasižyminčiose kultūrinių ir gamtinių vertybių gausa. (žr. 5 lentelę)

5 lentelė. Darniojo kaimo turizmo apibrėžimai

Autorius	Požymis
WTO (2002)	Kultūra ir vietos tradicijos yra svarbios lankytojams, todėl kaimo turizmas garantuoja ilgalaikį jų išsaugojimą.
R. Sirusienė (2005)	Plėtojamas ekologinis turizmas, rekreacinių teritorijų saugojimas.
J. Ramanauskas ir A. Gargasas (2011)	Kaimo turizmo veikla neišvengiamai sietina su poveikiu ekonomikai, socialine-kultūrine aplinka ir gamta.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis autorių apibrėžimais

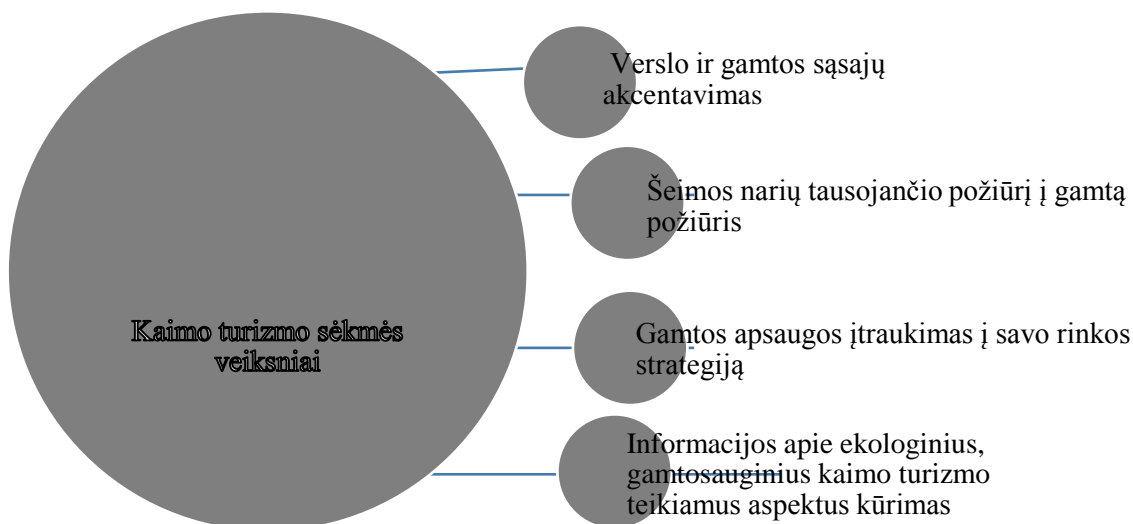
Apibendrinant lentelėje pateiktus bruožus, pastebima, kad kaimo turizmas pasižymi darnumu ir tokiais aspektais, kurie siejasi su ekologija, aplinkosauga, sveiku ekologišku maistu, gamtos grožio saugojimu, kultūra ir kt.

Kaimo turizme svarbiausia yra aplinkosaugos plėtra, kuri sudaro galimybę:

- didinti žmonių suinteresuotumą saugoti gamtą;
- didinti naujų (pirmiausia - ekologinių) rūšių žemės ūkio produktų auginimą;
- didinti atsinaujinančių išteklių dalį bendrosiose energijos sąnaudose;
- diegti energiją taupančias technologijas (pvz., sodybų šildymui),

- mažinti išmestą į atmosferą šiltnamio efektą sukuriantį dujų kiekį;
- didinti surinktų komunalinių ir gamybos atliekų kiekį kaimo vietovėse.

Siekiant kaimo turizmą paversti pranašesniu, svarbiausia skirti dėmesio aplinkos apsaugai. Kintantis kaimo turizmas turi didesnes galimybes padidinti turistų srautus ir investicijas. Dėl šios priežasties privaloma kaimo turizmo sodybose nuolat stengtis gerinti savo aplinką turistų atžvilgiu. Lentelėje pateikiami Astromskienės ir Sirusienės (2005) suformuoti sėkmės veiksniai kaimo turizmo sodybose. (žr. 8pav.)

8 pav. Kaimo turizmo sodybų sėkmės veiksniai

(Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis A.Astromskiene ir R.Sirusiene,2005)

Kaimo turizmo aplinkoje, akcentuojama ekologinė ir gamtosaugos veiklos sritys. Kraštovaizdis yra svarbi gyvenimo kokybės dalis žmonėms, kurie mėgsta keliauti. Todėl kaimo turizmo gamtos išsaugojimas, jo tvarkymas ir formavimas tenkinant ekonominius, socialinius, kultūrinius, ekologinius ir estetinius visuomenės poreikius yra vienas svarbiausių valstybės tikslų, siekiant turizmo perspektyvų.

Kaimo turizmo rūšis akcentuoja veiklas, susijusias su aplinkos išsaugojimu. Kaimo turizme teikiant turizmo paslaugas privalo būti siekiama naudoti aspektus, kurie skatins turizmo verslą pritraukiant turistus į ekologinę aplinką. Kaimo turizmas ne tik kultūros ir gamtos lankymas, bet ir puiki priemonė siekiant išsaugoti kultūros paveldo vertybes, gerinti ekologinę būklę, saugoti gamtos grožį.

Šiandien, kaimo turizmo plėtra didėja, nes tai atveria galimybes specifinių produktų ir paslaugų rinkodarai, suteikia ir atveria naujas galimybes pažinčiai kaimo turizmo sektoriuje.

Kaimo turizmas Lietuvoje yra vienas iš sparčiausiai besivystančių alternatyvių kaimo turizmo veiklų.

Apibendrinant galima teigti, kad kaimo turizmas vaidina svarbų vaidmenį ūkių erdviniame vystyme ir paskirstant naudas neišsivysčiusiems regionams. Kaimo verslas apibūdinamas kaip darniojo turizmo šaka kaimo vietovėje, kuri kaimo gyventojams suteikia papildomų pajamų, saugant kultūrinės vertybes ir nesukeliant neigiamų pasekmių gamtai. Taip pat turistai gauna unikalią galimybę pailsėti kaimo aplinkoje, mėgautis nuostabia gamta. Svarbu tai, kad darnus turizmas turi didžiulį potencialą, sparčiai auga turizmo sektoriuje. Manoma, kad kintančios turizmo mados lems naujų keliavimo kryptų populiarumą. Kintantys turistų keliavimo motyvai, tikslai ir kryptys yra nemenkas iššūkis turizmo specialistams. Nauji turistai ieško naujų, originalių ir kokybiškų turizmo paslaugų. Tarp jų galima rasti daug bendrų, bet ir specifinių, būdingų tik tam paslaugų sektoriui, kriterijų.

Apibendrinant teorinę darbo dalį galima teigti, kad darnus vystymasis yra daugialypė sąvoka, apjungianti įvairių paslaugų spektrą. Pastaruosiuose svarbiausiu aspektu tampa darnumas. Jei „darnumą“ suprastume kaip būseną, tai „darnus vystymasis“ reikštų šios būsenos siekimo būdą. Šiame kontekste svarbiausiais aspektais tampa ekonominių ir socialinių siekių derinimas su aplinkos galimybėmis. Darnaus vystymosi metodais siekiama išlaikyti ir pagerinti dabartinį gyvenimą ir tuo pačiu puoselėti aplinką. Šioje vietoje būtina kalbėti apie darnaus turizmo sąvoką, kadangi ji apibūdinama kaip keliavimas į gamtos suformuotas natūralias vietas, saugojant aplinką ir prisidedant prie vietinių gyventojų gerovės.

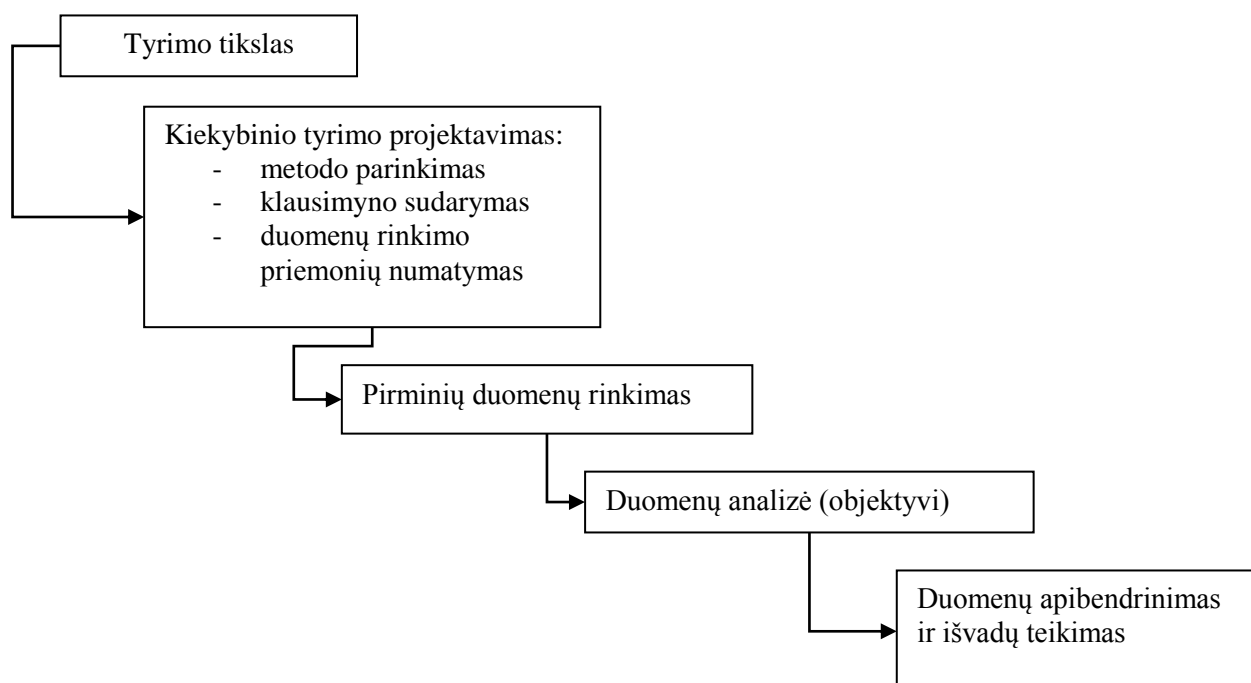
Apžvelgiant darnų turizmą išskiriamas kaimo turizmas, kuris yra darnaus turizmo rūšis. Mokslinėje literatūroje darnus kaimo turizmas apibūdinamas kaip apimantis kaimo aplinkos ir kultūros saugojimą, žmonių įtraukimą į šių vertybių plėtrą. Darnaus kaimo turizmo veikloje siūloma prisidėti prie gamtą tausojančios veiklos, gamtos dėsnių supratimo, gamtos vertybių išsaugojimo ir pažinimo, taip pat maitinimo ūkyje išaugintais ekologiškais produktais. Dėl šių priešasčių gamtos išsaugojimas yra vienas svarbiausių valstybės tikslų skatinant turizmo plėtrą.

Vykdamas darnaus kaimo turizmo plėtrą, viena iš galimų priemonių pagerinti ir išsaugoti šią sritį yra investicijų teikimas kaimo turizmo paslaugų ir kokybės infrastruktūrai. Tokiu būdu įgyvendinamos efektyvios rinkodaros strategijas, kurioms reikalingos struktūrinių fondų lėšos. Tinkamai įgyvendinamas darnaus kaimo turizmo vystymasis gali padėti siekti aplinkosaugos tikslų, sumažinti neigiamą poveikį aplinkai, įrodyti, kad turizmas gali teigiamai veikti aplinką, o darni vertingų gamtinių teritorijų plėtra gali būti sėkminga.

3. TYRIMO METODOLOGIJA

Siekiant išsiaiškinti darnaus kaimo turizmo tobulinimo galimybes Lietuvoje svarbu ištirti kaip kiekvienas vartotojas suvokia darnaus vystymosi koncepciją bendrąja prasme ir darnų kaimo turizmą kaip savarankišką sritį. Atliktus turimų žinių, pasirinkimo ir elgsenos analizę bus galima nustatyti kokią įtaką šie veiksniai daro ir kaip juos galima pritaikyti tobulinant darnų kaimo turizmą Lietuvoje.

Vartotojų nuomonės tyrimuose galima taikyti bendrąsias marketingo tyrimų nuostatas. Atliekant darnaus kaimo turizmo tobulinimo tyrimą remiamasi 9 paveiksle pateiktu vartotojų nuomonės tyrimo proceso nuoseklumu.

9 pav. Tyrimo procesas

(Šaltinis: sudaryta darbo autorės)

Kaip matyti iš paveikslo, norint atlikti vartotojų nuomonės tyrimą, pirmiausia, reikia apsibrėžti būsimo tyrimo tikslą, nuo kurio priklausys koks tyrimas bus atliekamas, kokie duomenų šaltiniai bus naudojami.

Šio tyrimo **tikslas** – atskleisti darnaus kaimo turizmo problemas ir vystymo galimybes atsižvelgiant į gyventojų požiūrį.

Pagal 9 paveiksle pateiktą tyrimo procesą, apibrėžus tyrimo tikslą, toliau planuojamas kiekybinis tyrimas, kurį apima tyrimo metodo parinkimas, klausimyno sudarymas ir duomenų rinkimo priemonių nustatymas.

Tyrimo uždaviniams spręsti pasirinktas kiekybinis tyrimas. Tyrimo metu surinkta statistinė informacija iš respondentų suteikia duomenų apie pagrindinius aspektus, leidžia statistiškai pagrįsti objekto esminius požymius, reiškinių priežastinius ryšius, jo funkcionavimo veiksnius. Atliekant kiekybinį tyrimą galima pateikti statistinį tiriamo reiškinio vertinimą, kuris leidžia respondentų elgseną interpretuoti kaip statišką ir nuspėjamą. Tokiu būdu tyrimo grupė reprezentuoja daugumos nuomonę, o galutiniai tyrimo rezultatai gali būti taikomi visai populiacijai.

Tyrimo tikslui pasiekti pasirinkta gyventojų (turistų) apklausa, kuri buvo vykdoma 2015 metų Spalio-Lapkričio mėnesiais. Anketinė apklausa pasirinkta, kadangi laikomasi požiūrio, jog ji leidžia surinkti daugiausiai informacijos, tiksliausiai išsiaiškinti vartotojų informuotumą, jų nuomonę, požiūrį.

Remiantis literatūros analize parengtas klausimynas, kuris buvo platinamas elektroniniu būdu – www.apklausa.lt internetiniame tinklalapyje ir elektroniniu paštu. Elektroninė erdvė pasirinkta dėl tam tikrų, konkrečių priežasčių:

- Tinka didelės populiacijos charakteristikoms apibūdinti. Tyrimui svarbūs Lietuvos Respublikos departamento duomenys, pagal kuriuos 2015 metų lapkričio mėnesį Lietuvos gyventojų skaičius – 2893336.¹
- Mažesnės sąnaudos apklausėjui: taupomas popierius skirtas klausimyno kopijavimui;
- Išlaikomas anonimiškumas, didesnė tikimybė, kad į klausimus bus atsakyta nuoširdžiai.

Tyrimui atlikti būtina numatyti imties dydį bei imties atrankos metodus. Pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis per 2014 metus kaimo turizmo sodybose apsilankė 310,4 tūkst. turistų, iš jų 27,2 tūkst. užsieniečiai. Žinoma tiksliausi tyrimo rezultatai būtų gauti apklausus didžiąją dalį kaimo turizmo sodybose apsilankusių turistus, tačiau tai pareikalautų labai daug laiko, darbo bei finansinių sąnaudų. Todėl reikia iš tiriamos visumos atrinkti tokią respondentų dalį, kuri geriausiai atspindėtų visumos nuomonę. Ta visumos dalis dar vadinama imtimi. Todėl imčiai apskaičiuoti generaline tiriamąja visuma pasirinkti Kauno apskrityje esančiose kaimo turizmo sodybose apsilankę turistai, tai yra per 2014 metus jų buvo 45,8 tūkst.

Imtis – tyrimui atrinkta visumos dalis, galinti tinkamai ir pakankamai atstovauti visumai bei teikti reikalingą informaciją (Pranulis, 2012).

Kiekybiniam tyrimui atlikti tyrimo imtis buvo apskaičiuota remiantis Paniott siūloma formule:

$$n=1/(\Delta^2+1/N) \quad (\text{formulė})$$

čia: Δ – atrankos paklaida;

N – tiriamosios visumos dydis;

n – imties dydis.

Skaičiavimo rezultatai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Tyrimo imties nustatymas

Rodiklio pavadinimas	Kiekybinė išraiška
Tiriamosios visumos dydis, N	45 800
Imties dydis, n	396
Patikimumo tikimybė, P	95 proc.
Atrankos paklaida, Δ	0,05

Šaltinis: sudaryta darbo autorės, remiantis tyrimo imtimi

Paskaičiavus pagal formulę gautas imties dydis – 396 respondentai. Respondentų atrinkimui naudota neatsitiktinė patogumo atranka. Tyrimo anketa buvo patalpinta internetiniame puslapyje www.apklausa.lt. Apklausa buvo vykdoma 2015 metų Spalio, Gruodžio mėnesiais.

3.1 Tyrimo instrumentas

Tyrimui naudojama anketa, sudaryta iš 17 klausimų (1 priedas). 14-17 bendrųjų duomenų klausimai, kuriais siekiama išsiaiškinti respondentų demografinius duomenis. Remiantis empirinio tyrimo tikslu ir apskaičiuota imtimi, sudarytas klausimynas, kuris pradedamas įžanga. Joje kreipiamasi į respondentą, pristatoma tyrėja, nurodomas tyrimo tikslas. Įžangoje prašoma, kad respondentas nuoširdžiai atsakytų į pateiktus klausimus (pažymėtų vieną ar kelis atsakymų variantus arba įrašytų reikiamą informaciją). Didžioji dalis klausimų buvo uždari, prie dviejų klausimų pateikiamas laukelis, kuriame respondentai gali įrašyti savo asmeninę nuomonę. Vienas iš atvirų klausimų buvo įrašyti kokiomis dar kaimo turizmo paslaugomis naudojotės. Anketoje taip pat naudojama Likerto skalė, kitaip dar vadinama sumine, kurią sudaro 5 taškų skalė su būdvardžiais, įgyjančiais reikšmes, nuo „visiškai pritariu“ iki

„nežinau, negaliu atsakyti“. Ši skalė yra viena iš dažniausiai naudojamų priverstinio pasirinkimo skalių (T. Bilievičienė, S.Jonušauskas, 2013).

Tyrimo duomenims skaičiuoti ir apdoroti naudojama Microsoft Exel programa, o rezultatai pateikti skritulinėse ir struktūrinėse diagramose. Diagramose duomenys išreikšti procentine išraiška.

3.2. Tyrimo procesas

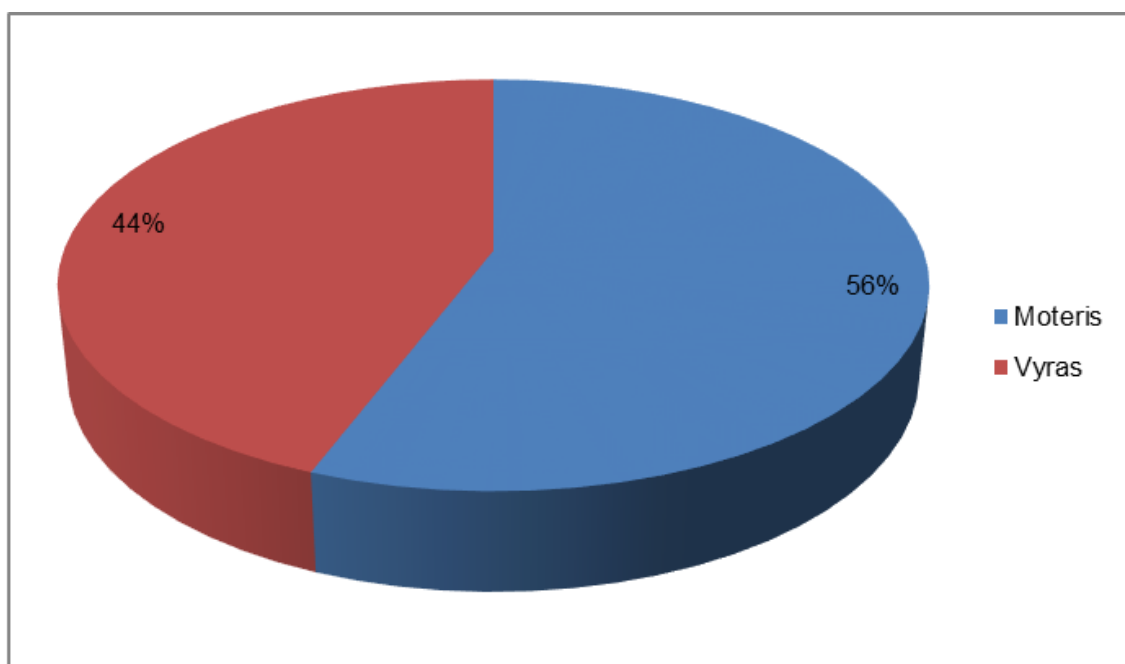
Apklausa buvo vykdoma remiantis anonimiškumo ir savarankiškumo principais. Respondentai bet kuriuo metu galėjo nutraukti tyrimą, kadangi anketa platinama internetinėje erdvėje. Gauta informacija sistemingai ir tikslingai analizuojama bei apdorojama, atskleidžiant Lietuvos gyventojų nuomone darnaus kaimo turizmo tema. Surinkti tyrimo duomenys analizuojami statistiškai, naudojant matematinę analizę.

4. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ APTARIMAS

Šiame skyriuje pateikti atlikto tyrimo apklausos rezultatai ir jų apibendrinimai. Tyrime dalyvavo 414 respondentai. Respondentų charakteristika (lytis, amžiaus grupė, išsilavinimas, gyvenamosios vietovės tipas) pateikta 4.1. poskyriuje. Poskyriuje 4.2. pateikti respondentų atsakymai į specifinius klausimus, susijusius su darniojo kaimo turizmo tobulinimo galimybėmis.

4.1. Respondentų charakteristikų apibendrinimas

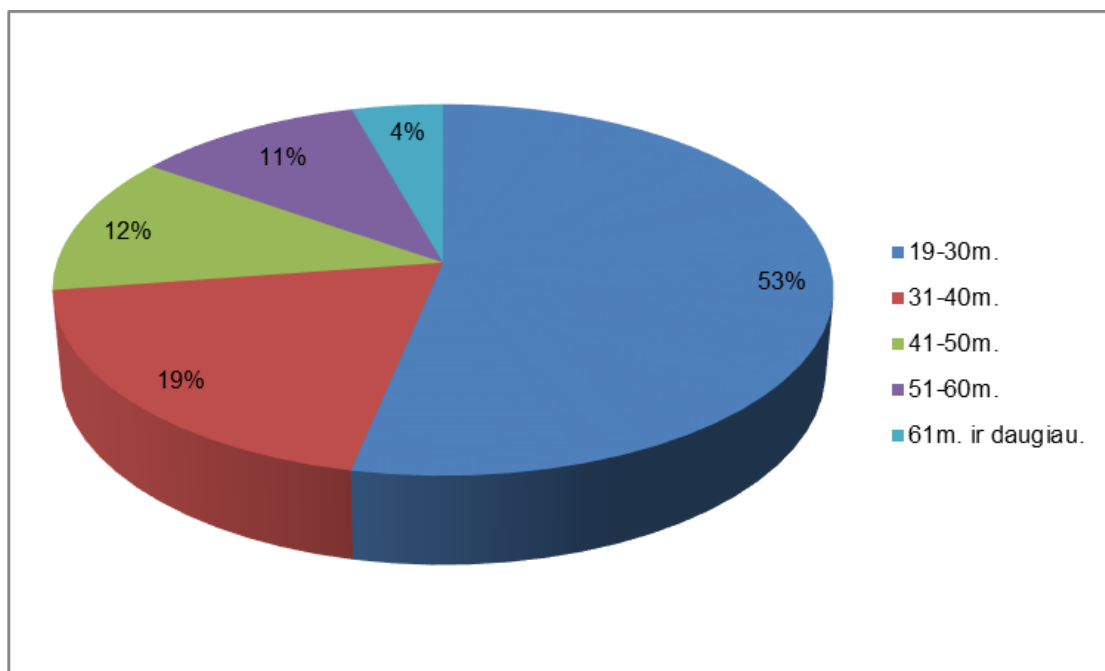
Tyrime dalyvavę 414 respondentai pasiskirstę taip : 56 proc. moterų ir 44 proc. vyrų (žr. 10pav.).

10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Apibendrinant galima teigti, kad tiek moterų, tiek vyrų aktyvumas buvo panašus, nors moterų nežymiai daugiau nei vyrų. Galima daryti prielaidą, kad moterų ir vyrų nuomonė ir vertybės dažnai skiriasi, todėl šis apylygis moterų ir vyrų nuomonių santykis leis išvengti didelių nukrypimų.

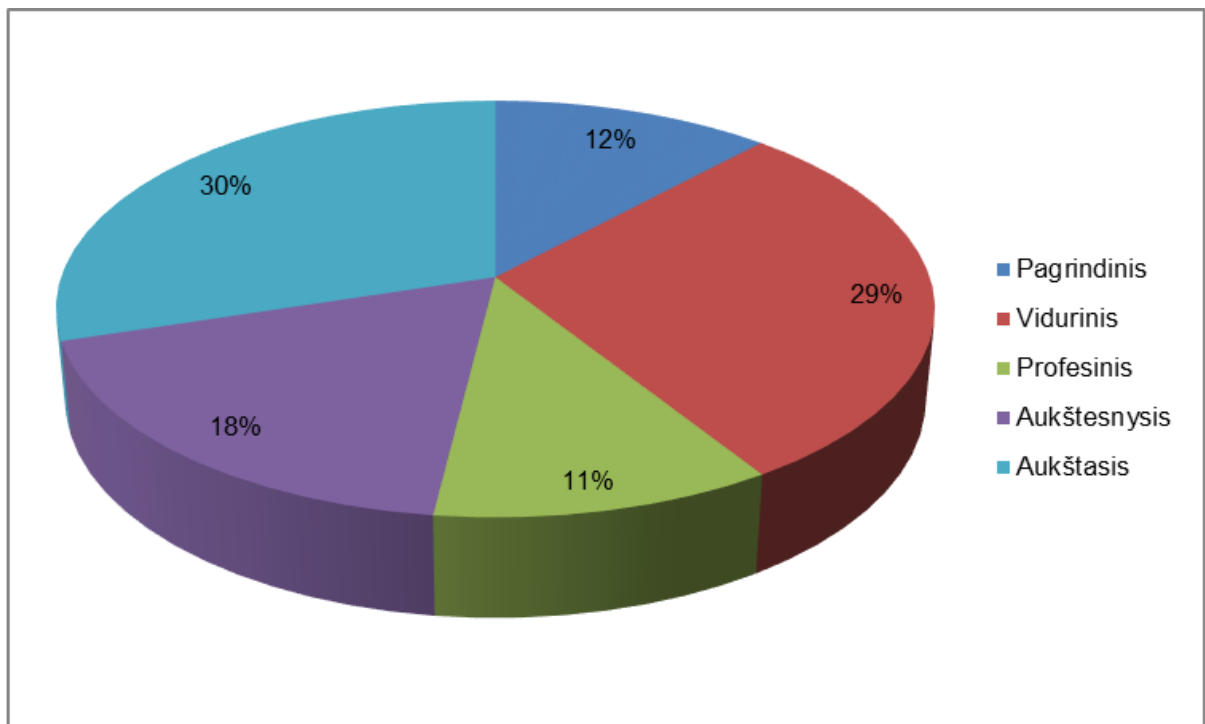
Kitame anketos klausime (žr. 11 pav.) pateikiamas respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes.

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes

Kaip matyti iš paveikslo, aktyviausiai tyrime dalyvavo 19-30m. (53 proc.) amžiaus grupės respondentai. Antroje vietoje 31-40m. (19 proc.) apklaustieji. Mažiau aktyvūs buvo 41-50m. (12 proc.) ir 51-60m. (11 proc.) amžiaus grupės respondentai. Labai mažai nuomonių gauta iš respondentų, kurie yra 61m. ir vyresni (4 proc.). Galima daryti prielaidą, kad žmonės, kurie yra vyresni nei 61 metų, kompiuteriu nesinaudoja arba naudojami rečiau. Aktyviausiai apklausoje dalyvavo jaunesni respondentai (studentai, moksleiviai ir kt.)

Respondentų pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą pateiktas žemiau esančioje diagramoje (žr. 12 pav.).

12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Tyrime dalyvavę asmenys yra pakankamai gerai išsilavinę, 30 proc. jų turi aukštąjį išsilavinimą, 29 proc. – vidurinį, 18 proc. aukštesnįjį išsilavinimą. 12 proc. apklaustųjų turi pagrindinį, o 11 proc. profesinį išsilavinimą. Taigi galima teigti, kad tyrime dalyvavo pakankamai išsilavinę respondentai, nes daugiausiai balsų surinko aukštąjį universitetinį išsilavinimą turintys apklaustieji.

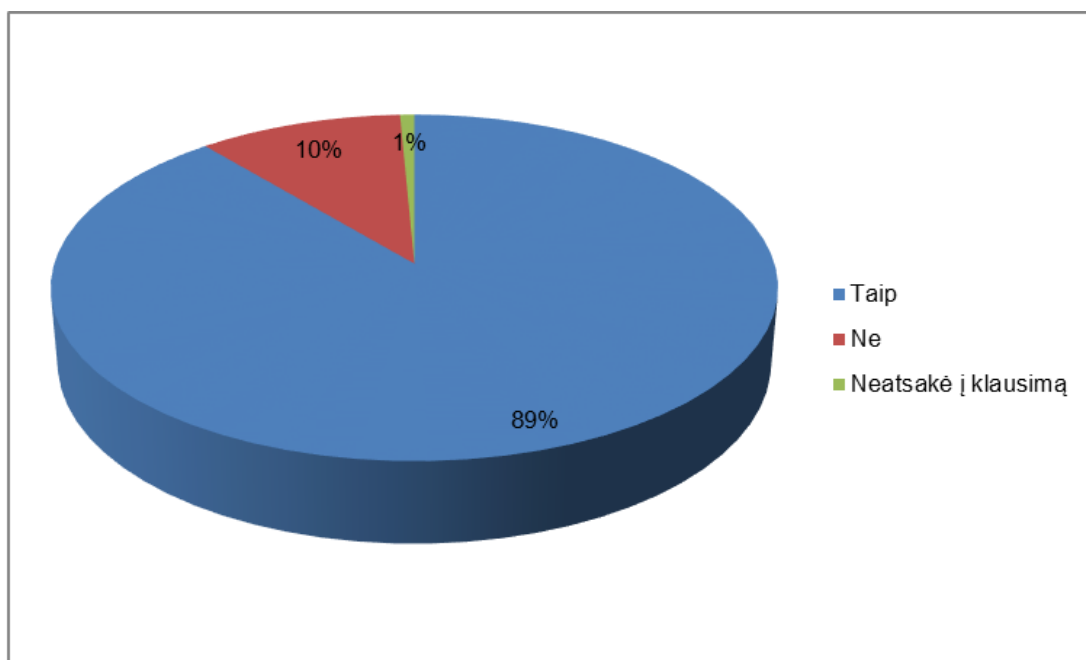
Anketoje buvo klausama respondentų gyvenamoji vieta. Pagal gautus duomenis, daugiausiai respondentų gyvena didžiuosiuose Lietuvos miestuose (Kaunas, Vilnius, Klaipėda, Marijampolė, Alytus). Galima daryti išvadą, kad darnaus kaimo turizmo paslaugas renkasi tie asmenys kurie, nori pailsėti nuo miesto šurmulio gražioje kaimo turizmo aplinkoje.

4.2. Respondentų nuomonė darnaus kaimo turizmo tema

Šiame poskyriuje apibūdinami esminiai klausimai, susiję su gyventojų (turistų) nuomone apie darnų kaimo turizmą ir jo tobulinimo galimybes.

5 anketos klausimu norima sužinoti ar yra naudojasi kaimo turizmo paslaugomis. Šiame uždaramame klausime pateikiami du atsakymo variantai. Respondentų atsakymai pateikti žemiau esančioje diagramoje (žr. 13 pav.)

Ar esate naudojęs kaimo turizmo paslaugomis?

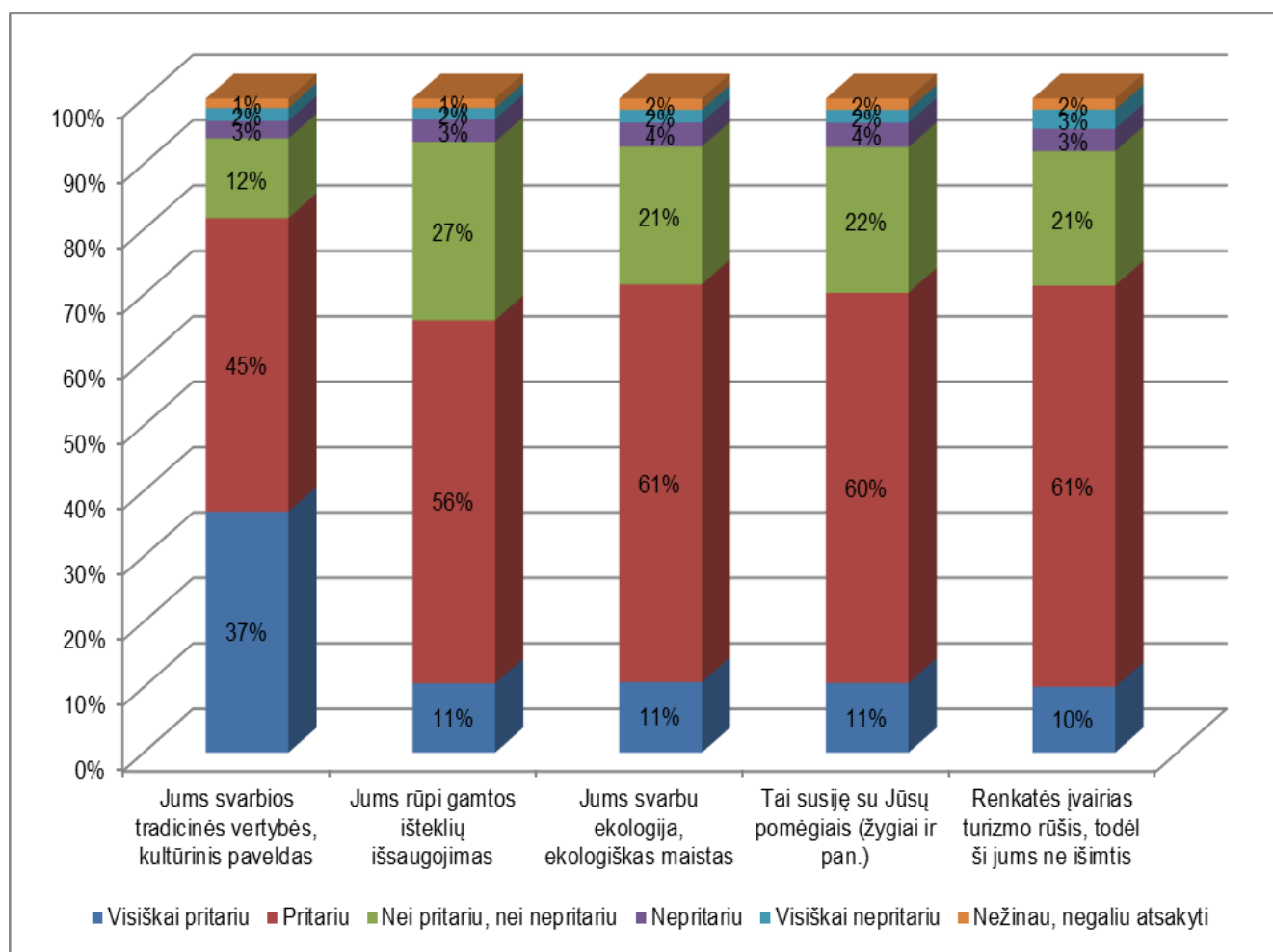

13 pav. Naudojimasis kaimo turizmo paslaugomis dažnumo pasiskirstymas

Didžioji dalis apklaustųjų atsakė taip (89 proc.) ir tik 10 proc. apklaustųjų atsakė, kad nėra naudojami kaimo turizmo paslauga. Galima daryti išvadą, kad kaimo turizmo paslauga yra populiari ir ja naudojami tie asmenys kurie, siekia pabėgti nuo miesto šurmulio, bei pailsėti gamtoje, pabūti gamtos supančioje ramybėje.

6 anketos klausimas skirtas išsiaiškinti, kuriems teiginiams renkantis kaimo turizmą respondentai skiria prioritetą. Pateiktas teiginių sąrašas, kuriame respondentai turėjo galimybę pritarti arba nepritarti. Rezultatai pateikiami 14 paveiksle.

Pažymėkite jums priimtinausius teiginius, kodėl renkatės kaimo turizmą?

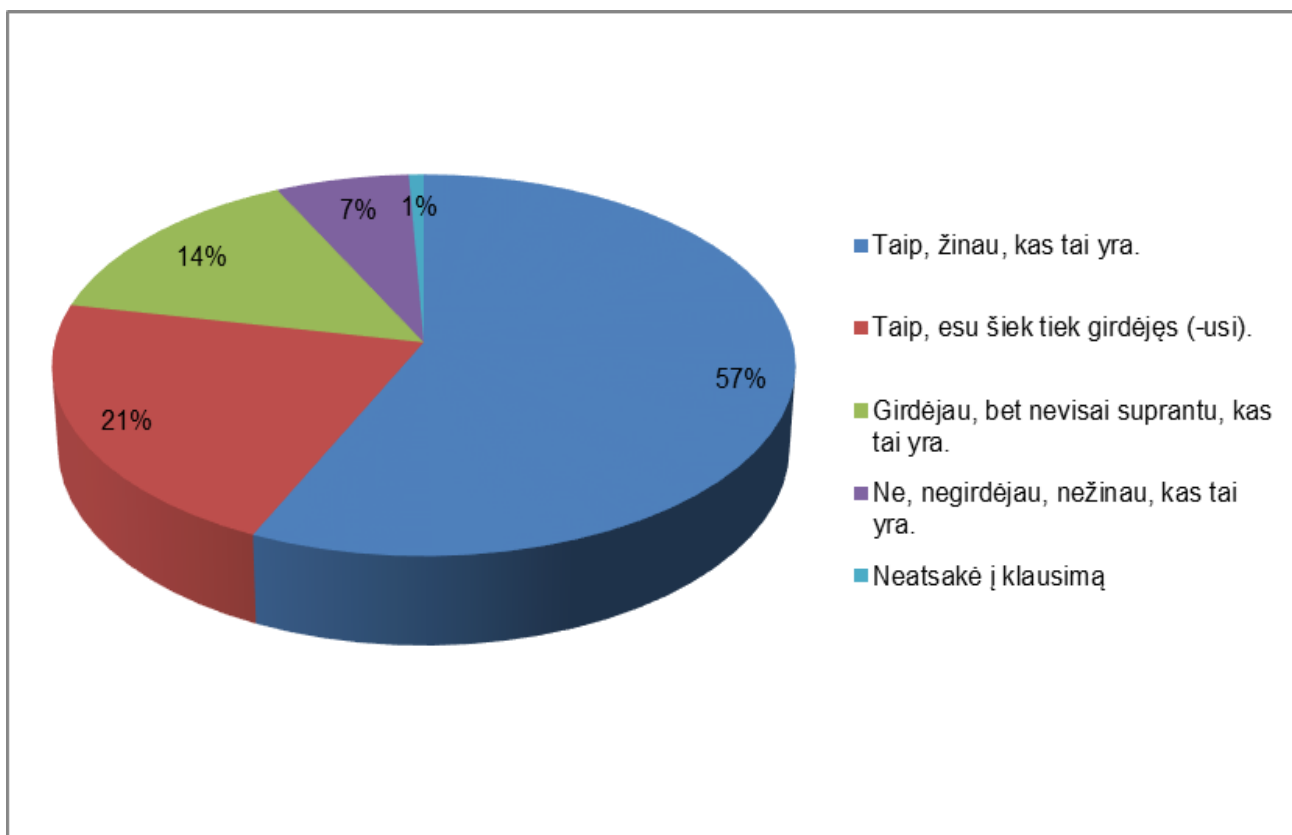
14 pav. Teiginių kodėl renkasi kaimo turizmą vertinimo pasiskirstymas

Apibendrinant klausimo rezultatus, pavaizduotus .. paveiksle, paaiškėjo, kad respondentai daugiausia pasirinko variantą, kuris suponuoja, kad jiems svarbi ekologija, ekologiškas maistas (61 proc. apklaustųjų), tiek pat procentų respondentų atsakė, kad renkasi įvairias turizmo rūšis todėl ši ne išimtis (61 proc.). Net 60 proc. atsakė, kad kaimo turizmas glaudžiai siejasi su jų pomėgiais (žygiai ir pan.). Tradicinių vertybių, kultūrinio paveldo svarbai pirmumą teikė 37 proc. respondentų, o negalėjo atsakyti tik 1 proc. Tokia pati dalis (1 proc.) respondentu negalėjo atsakyti ir dėl gamtos išteklių išsaugojimo. Pastebėta, kad didesnė dalis respondentų išvardintiems teiginiais tik pritarė. Daugiau nei pusė respondentų sutiko, kad jiems svarbi ekologija. Būtent todėl pastarieji renkasi šią turizmo rūšį. Kita dalis respondentų kaimo turizmui pirmenybės neteikia, nes renkasi įvairias kitas turizmo rūšis. Galima manyti, kad dalis respondentų teikia svarbą ekologijai ir ekologiškam maistui, kadangi žmonės nerimauja dėl nykstančios gamtos įvairovės, neestetinės gamtos. Tokiu būdu siekiama saugoti ir prisidėti prie ekologiško gyvenimo būdo klestėjimo. Tik 4 proc. respondentų teigė, kad jie

nepritaria ekologijai, ekologiškam maistui. Tokia pati dalis respondentų nepritarė teiginiui, kad kaimo turizmą renkasi, nes tai susiję su jų pomėgiais. Būtent šie duomenys leidžia teigti, kad šiems respondentams nėra svarbi nei ekologija, nei kaimo turizmas. Dėl to jie teikia pirmenybę kitoms turizmo rūšims. Apibendrinant antrojo klausimo rezultatus galima teigti, kad didžioji dalis respondentų sieja kaimo turizmą su darniojo turizmo bruožais, kadangi jiems svarbi ekologija ir ekologiškas maistas, o dėl šių priežasčių jie renkasi konkrečią turizmo rūšį.

Respondentų atsakymai į klausimą „Ar esate girdėjęs (-usi) sąvoką „darnus turizmas?“ pateikti žemiau esančiame 15 pav.

Ar esate girdėjęs (-usi) sąvoką „darnus turizmas?“

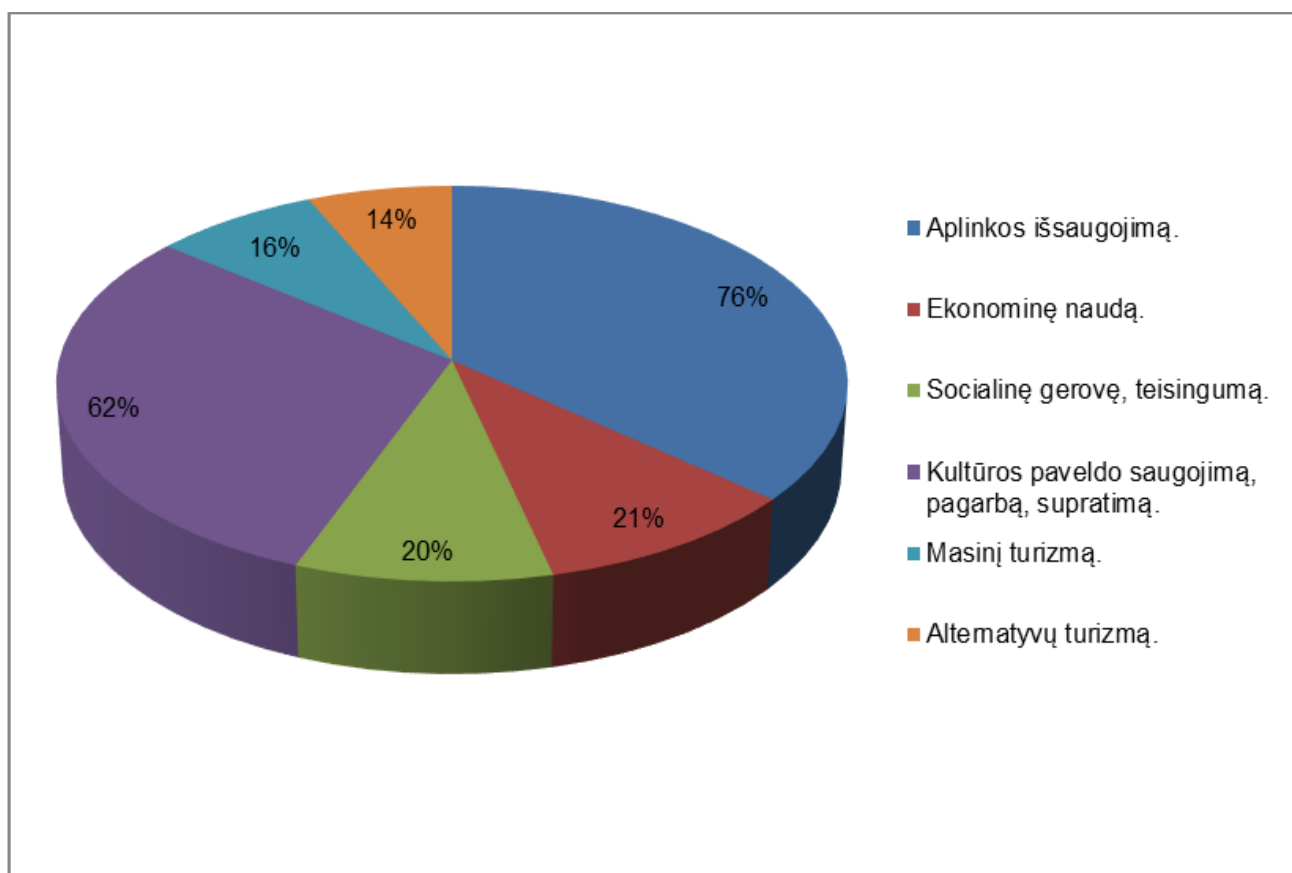

15 pav. Respondentų žinios apie darnaus turizmo sąvoką

Remiantis diagramos duomenimis galima teigti, kad net 57 proc. apklaustųjų teigia, kad žino kas yra darnus turizmas, 21 proc. yra tik šiek tiek girdėję apie šią sąvoką. Tuo tarpu 14 proc. ne visai supranta kas tai yra ir tik 7 proc. visiškai nežino apie darnų turizmą. Tokie rezultatai įgalina daryti išvadą, kad dauguma gyventojų žino kas yra darnus turizmas arba yra bent šiek tiek girdėję apie jį. Tačiau svarbu ir tai, kad yra tokių apklaustųjų, kurie nežino ir nesą girdėję apie šią turizmo rūšį. Šio klausimo atsakymai iššaukia pasiūlymą teikti gyventojams daugiau informacijos apie darnų turizmą.

Dar vieno klausimo tikslas – sužinoti respondentų nuomone apie tai, kokie, jų manymu, aspektai apima darnaus turizmo sąvoką. Rezultatas pateiktas 16 pav.

Jūsų manymu, darnaus turizmo sąvoka apima ?

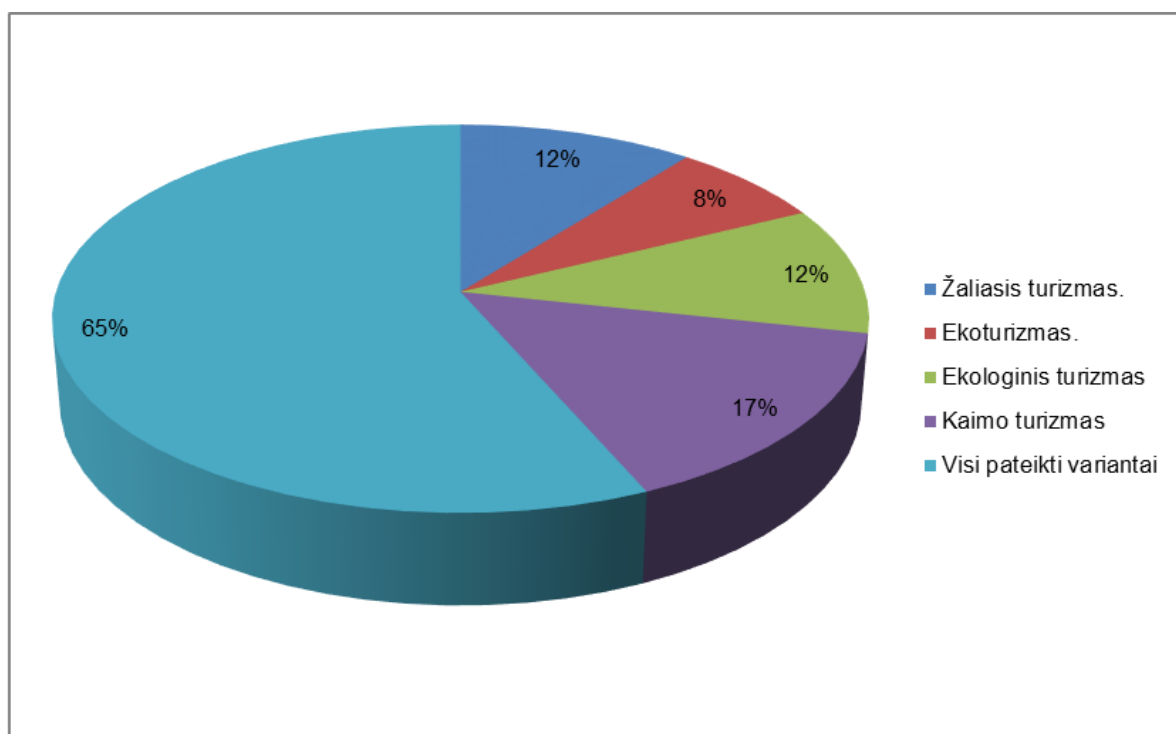
16 pav. Respondentų nuomonė apie darnaus turizmo sąvoką

Kaip matyti iš diagramos, 76 proc. apklaustųjų mano, jog darnų turizmą apima aplinkos išsaugojimas, 62 proc. – kad tai apima kultūros paveldo saugojimą, pagarbą, supratimą, 21 proc. teigia, kad svarbiausia yra ekonominė nauda. Pastebima, kad 20 proc. apklaustųjų pirmenybę teikia socialinei gerovei, teisingumui. Mažiausiai balsų surinkę atsakymai yra masinis turizmas (16 proc.) ir alternatyvus turizmas (14 proc.). Šio klausimo tikslas buvo supažindinti respondentus su darnaus turizmo sąvoka, kad būtų lengviau atsakyti į kitus anketos klausimus.

Respondentų atsakymų rezultatai į klausimą „Jūsų nuomone darnaus turizmo rūšys yra?“ pateikti žemiau esančiame 17 pav.

Jūsų manymu, darnaus turizmo rūšys yra?

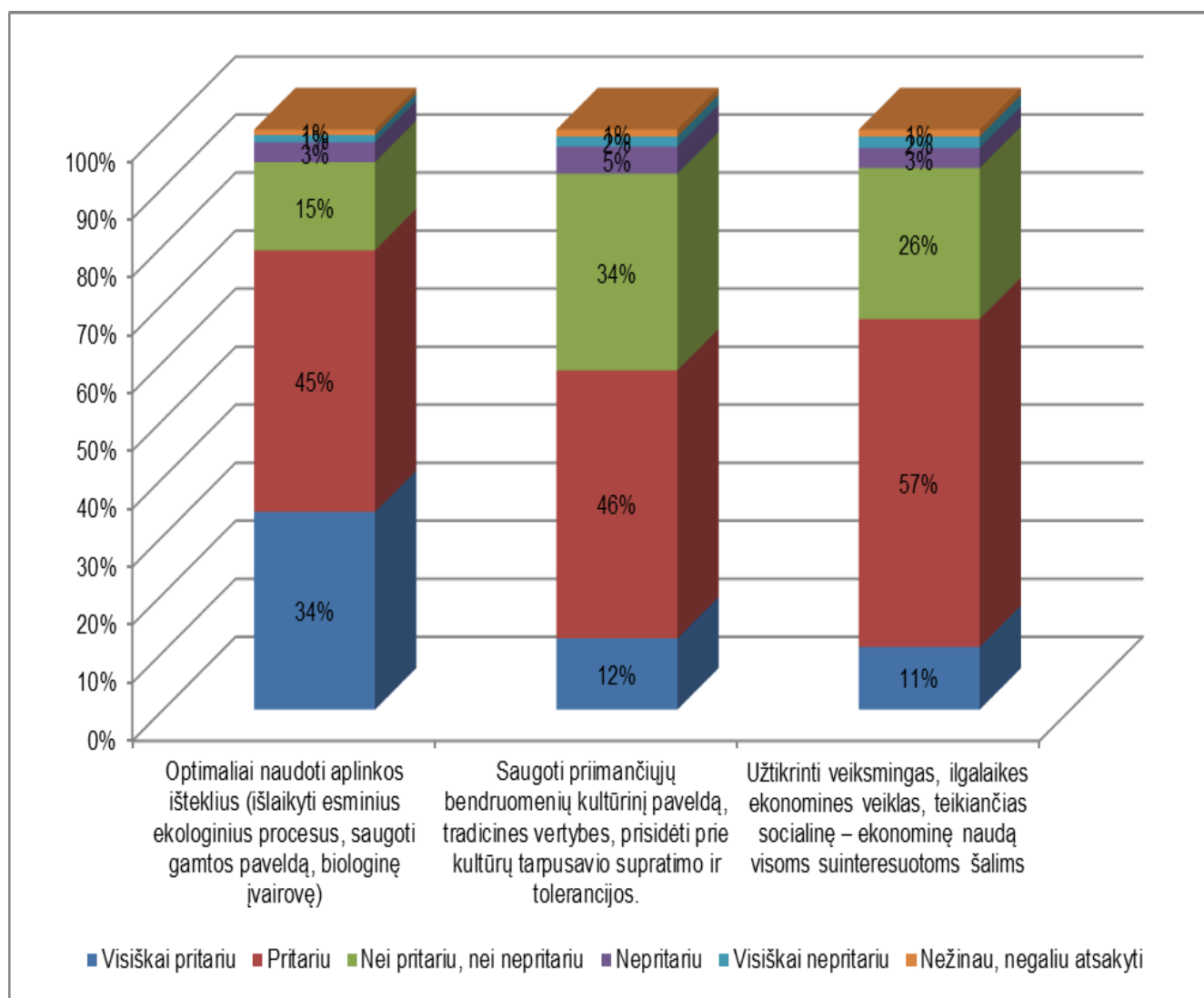

17 pav. Respondentų nuomonė apie darnaus turizmo rūšis

Net 65 proc. apklaustųjų mano, kad darnaus turizmo rūšys yra visi pateikti variantai (žalioji turizmas, ekoturizmas, ekologinis ir kaimo turizmas). 17 proc. apklaustųjų mano, kad tai tik kaimo turizmas. Tiek pat balsų surinko žalioji turizmas ir ekologinis turizmas (po 12 proc.). Mažiausiai - 8 proc. balsų - surinko ekoturizmas. Galima daryti prielaidą, kad respondentai žino apie darnų turizmą, nes dauguma atsakė, kad tai yra visi pateikti variantai.

Kitame klausime norima sužinoti „Jūsų nuomone, kokias funkcijas turėtų apimti darnus kaimo turizmas?“ atsakymų variantai pateikti 18 pav.

Jūsų nuomone, kokias funkcijas turėtų apimti darnus kaimo turizmas?

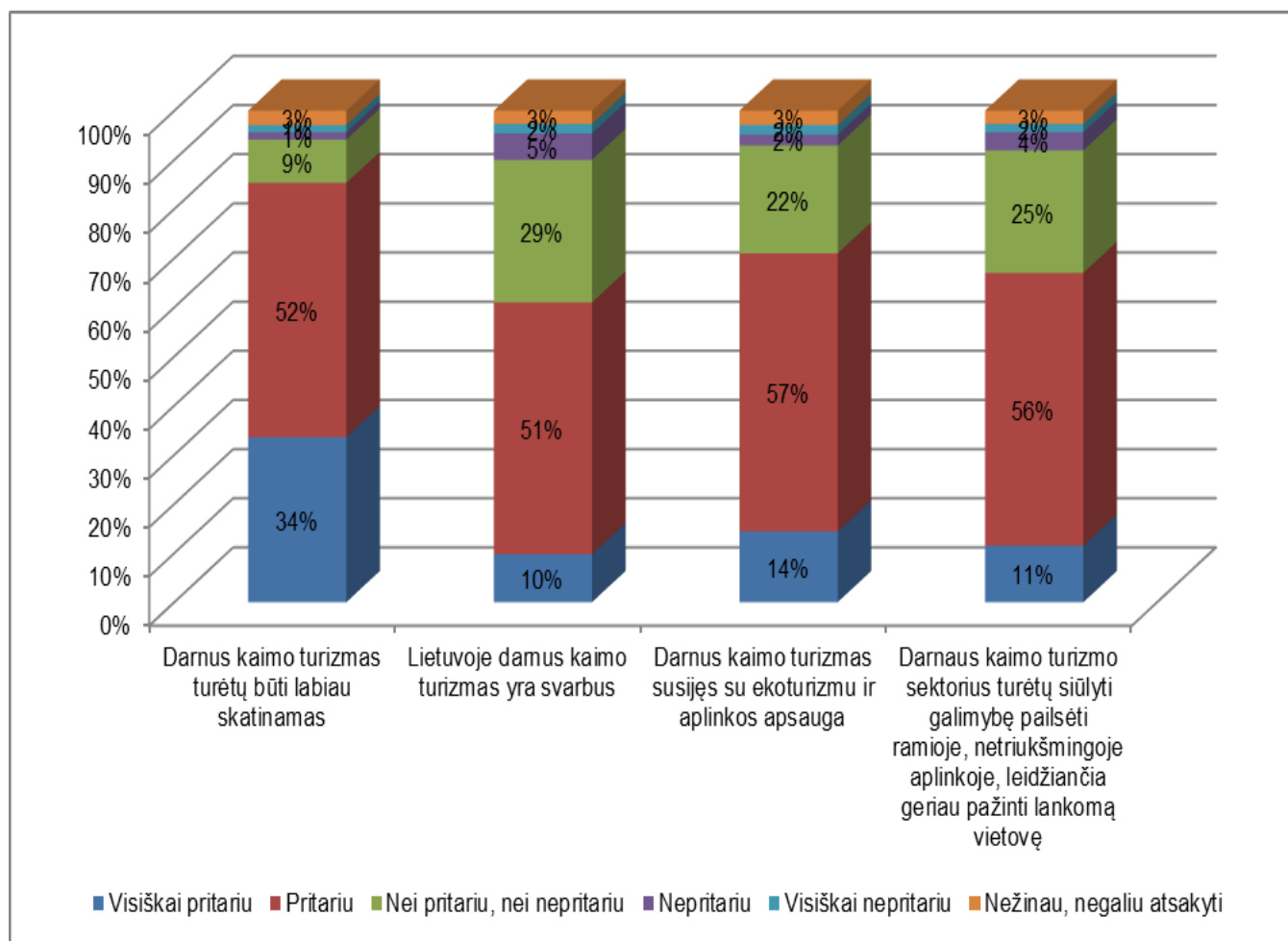
18 pav. Darnaus kaimo turizmo funkcijų pasiskirstymas

Apibendrinus klausimo rezultatus, pavaizduotus paveiksle, paaiškėjo, kad didžiausia dalis respondentų pritarė teiginiui, jog darnus kaimo turizmas turėtų apimti funkcijas užtikrinančias veiksmingas, ilgalaikes ekonomines veiklas, teikiančias socialinę – ekonominę naudą visoms suinteresuotoms šalims (57 proc. apklaustųjų). Tuo tarpu 46 proc. apklaustųjų pritaria, kad pagrindinės funkcijos, kurias turi apimti darnus kaimo turizmas yra saugoti priimančiųjų bendruomenių kultūrinį paveldą, tradicines vertybes, prisidėti prie kultūrinių tarpusavio supratimo ir tolerancijos. Ne ką mažiau, 45 proc., apklaustųjų pritaria, kad svarbiausia funkcija yra optimaliai naudoti aplinkos išteklius. Šiam teiginiui visiškai pritaria 34 proc. apklaustųjų, ir lygiai tiek pat (34 proc.) nei pritaria, nei nepitaria saugoti priimančiųjų bendruomenių kultūrinį paveldą. 5 proc. nepitaria, kad svarbiausia funkcija yra saugoti priimančiųjų bendruomenių paveldą. Teiginiams, kad būtina užtikrinti veiksmingas ilgalaikes ekonomines

veiklas ir saugoti priimančiųjų bendruomenių paveldą visiškai nepritaria po 2 proc. apklaustųjų, o 1 proc. – nežino ir negali atsakyti. Daugiau nei pusė respondentų pritarė, kad darnus kaimo turizmas turėtų apimti ir užtikrinti veiksmingas, ilgalaikes ekonomines veiklas, teikiančias socialinę – ekonominę naudą visoms suinteresuotoms šalims. Galima manyti, kad dalis respondentų mano, jog darnus kaimo turizmas turi teikti abipusę ekonominę naudą vykdančioms darnaus kaimo turizmo verslą ir plėtojimą. Daugiausiai apklaustųjų visiškai pritarė, kad svarbu optimaliai naudoti gamtos išteklius. Tai įgalina daryti išvadą, kad respondentams svarbus ekologinis procesas, kuris vyksta norint išsaugoti gamtą ir biologinę įvairovę, todėl jų manymu būtina prisidėti prie aplinkos išsaugojimo. Apibendrinant klausimo rezultatus galima teigti, kad respondentams svarbi ekonomika ir gamtos išteklių išsaugojimas.

Žemiau esančioje diagramoje pateikti teiginiai, kuriuose respondentų prašoma įvertinti kiekvieną pagal jų svarbą (žr. 19 pav.)

Remiantis pateikta skale, įvertinkite kiekvieną teiginį

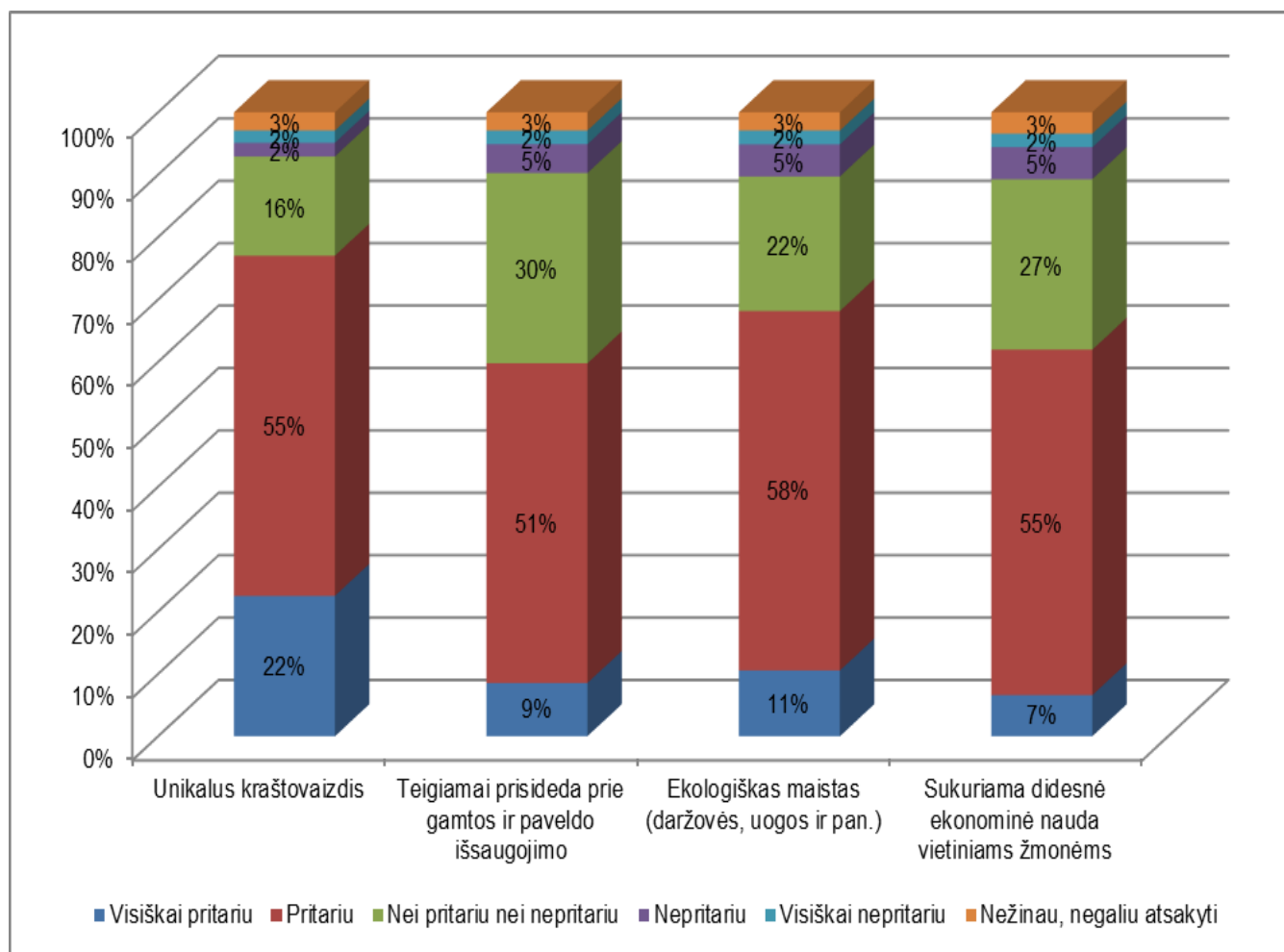

19 pav. Darnaus kaimo turizmo teiginių įvertinimas

Kaip matyti iš diagramoje pateiktų duomenų, atsakymai pasiskirstė panašiai. 57 proc. apklaustųjų pritarė, kad darnus kaimo turizmas susijęs su ekoturizmu ir aplinkosauga. 56 proc. – sutiko su teiginiu, kad darnaus kaimo turizmo sektorius turėtų siūlyti galimybę pailsėti ramioje, netriukšmingoje aplinkoje, leisti geriau pažinti lankomą vietovę. 51 proc. respondentų mano, kad darnus kaimo turizmas turėtų būti labiau skatinamas, o net 51 proc. pritaria, kad Lietuvoje darnus kaimo turizmas yra svarbus. 34 proc. apklaustųjų visiškai pritaria, jog darnus kaimo turizmas turėtų būti labiau skatinamas. Kad Lietuvoje darnus kaimo turizmas yra svarbus, nei pritaria, nei nepritaria 29 proc. apklaustųjų. 5 proc. – nepritaria, kad Lietuvoje darnus kaimo turizmas yra svarbus, taip pat 5 proc. visiškai nepritaria, šiam teiginiui. Iš gautų rezultatų galima matyti, kad mažiausiai respondentų pasirinko atsakymo variantą nežinau, negaliu atsakyti (po 3 proc. visuose teiginiuose). Apibendrinant galima daryti išvadą, kad respondentų nuomone, darnus kaimo turizmas susijęs su ekoturizmu ir aplinkosauga, kuris siūlo ilsėtis ramioje, netriukšmingoje vietoje. Pateikti atsakymai įgalina teigti, kad dauguma apklaustųjų žino, kokie aspektai apibūdina darnų kaimo turizmą, tačiau mano, kad jį reikėtų labiau skatinti, kad padidintų šios srities žinomumą ir susidomėjimą kaimo turizmo paslaugomis.

Sekančiame klausime klausiame apie turizmo plėtra „ Jūsų nuomone, kurie teiginiai apibūdina savybes tinkamas darnaus kaimo turizmo plėtrai?“. Rezultatai pateikti 20 pav.

Jūsų nuomone, kurie teiginiai apibūdina savybes tinkamas darnaus kaimo turizmo plėtrai?

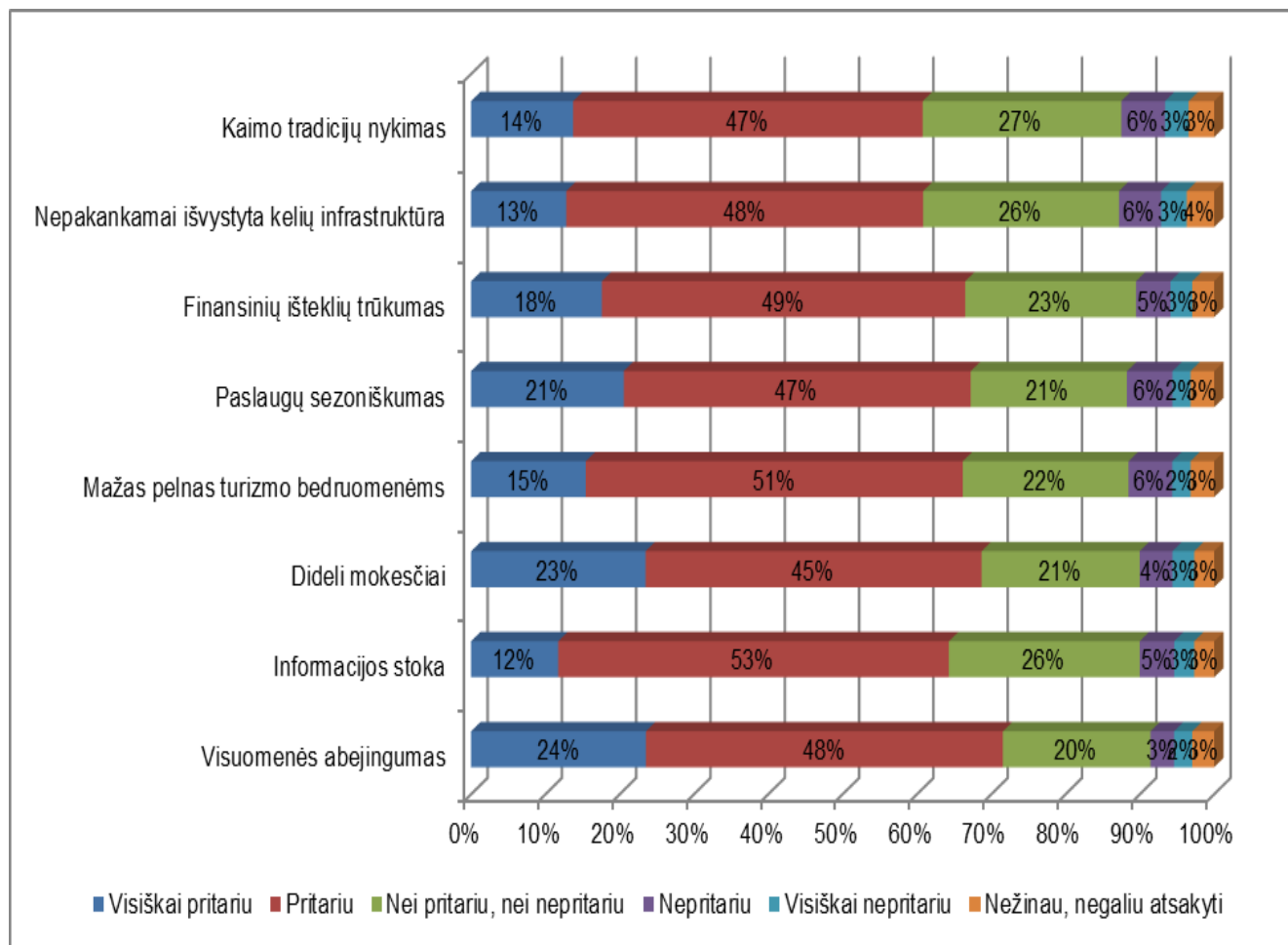
20 pav. Respondentų nuomonė apie darnaus kaimo turizmo plėtrą

Kaip matyti 20 pav. daugiausiai apklaustųjų pritarė nuomonei dėl ekologiško maisto (58 proc.), vienodai balsų surinko teiginiai apie unikalų kraštovaizdį ir sukuriamą didesnę ekonominę naudą vietiniams žmonėms (55 proc.). Taip pat 51 proc. teigiamai vertina gamtos ir paveldo išsaugojimą. 22 proc. apklaustųjų visiškai pritaria, kad darnaus turizmo plėtros kontekste svarbus unikalus kraštovaizdis. 30 proc. nei pritaria nei nepitaria, teigdami, kad teigiamai prisideda prie gamtos ir paveldo išsaugojimo. 27 proc. taip pat nei pritaria, nei nepitaria, kad sukuriama didesnė ekonominė nauda vietiniams žmonėms. Vienodai balsų surinko teigiamas prisidėjimas prie gamtos ir paveldo išsaugojimo, ekologiško maisto ir sukuriamos ekonominės naudos. Tam nepitaria 5 proc. apklaustųjų. 2 proc. pripažįsta, kad visiškai nepitaria visoms šioms išvardintoms savybėms. Taip pat 3 proc. apklaustųjų nežino ir negali atsakyti į visus pateiktus teiginius. Galima teigti, kad ekologiškas maistas yra svarbus prioritetas norint vystyti darnaus kaimo turizmo verslą. Taip pat neatsiejama dalis yra unikalus

kraštovaizdis, be kurio nebūtų turistų. Ypač svarbi yra ir ekonominė nauda vietiniams žmonėms, iš kurio jie gauną pelną vystyti turizmo plėtrą. Respondentų manymu, jie nevisiškai prisideda prie gamtos išsaugojimo, todėl būtina stengtis ugdyti šią savybę, skatinant žmonių indėlį gamtos išsaugojimo sferoje.

Kitame anketos klausimu siekiama išsiaiškinti respondentų nuomonę apie tai, kas trukdo darnaus kaimo turizmo vystymuisi Lietuvoje? Rezultatai pateikti 21 pav.

Kas, Jūsų nuomone, trukdo darnaus kaimo turizmo vystymuisi Lietuvoje?

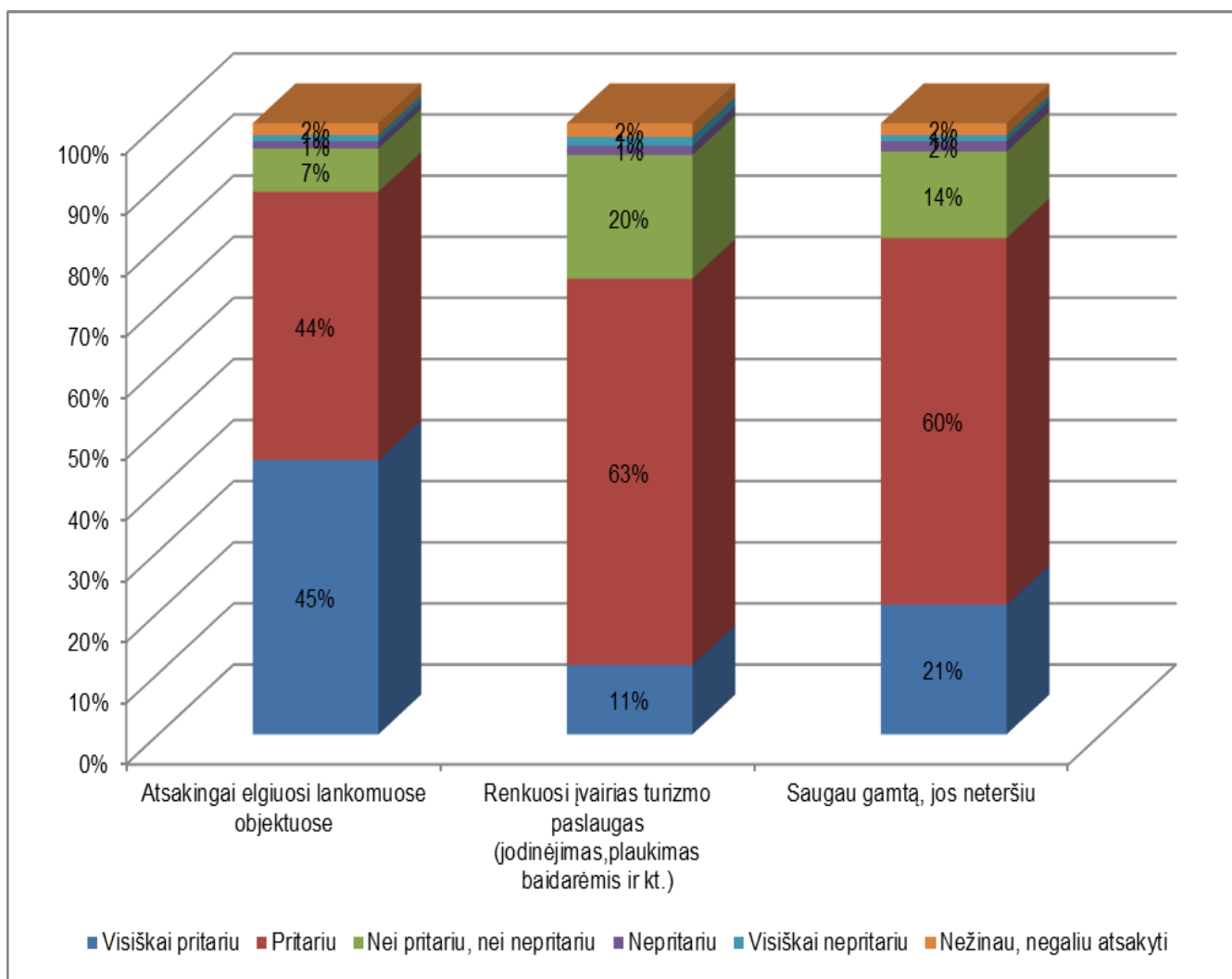
21 pav. Respondentų nuomonė apie darnaus kaimo turizmo vystymąsi

Kaip matyti iš rezultatų, pavaizduotų 21 paveiksle, didžiausia dalis respondentų pritaria, kad darnaus kaimo turizmo vystymuisi labiausiai trukdo informacijos stoka (53 proc.), bei mažas pelnas turizmo bendruomenėms (51 proc.). Finansinių išteklių trūkumui pritarė 49 proc. apklaustųjų. 24 proc. visiškai pritarė teiginiui dėl visuomenės abejingumo ir 23 proc. dėl didelių mokesčių. 27 proc. nei pritarė, nei nepritarė, kad kaimo tradicijos nyksta. Apibendrinant respondentų nuomonę dėl darnaus kaimo turizmo vystymosi Lietuvoje, galima teigti, kad vyrauja didelis trūkumas informacijos apie turizmą. Dėl šios priežasties galima

daryti išvadą, kad didėjantis informacijos srautas skatintų turistų srautų didėjimą. Taip pat manoma, kad mažas pelnas turizmo bendruomenėms trukdo skatinti darnaus kaimo turizmo plėtrą. Jeigu visuomenė nebūtų tokia abejinga ir prisidėtų prie turizmo plėtos, darnus kaimo turizmas vystytųsi sparčiau.

Sekančio anketos klausimo tikslas išsiaiškinti koku būdu respondentai prisideda prie darnaus turizmo palaikymo“. Apklaustos rezultatai pateikiami 22 pav.

Pažymėkite jums tinkančius teiginius, apibūdinančius, koku būdu prisidedate prie darnaus turizmo palaikymo:

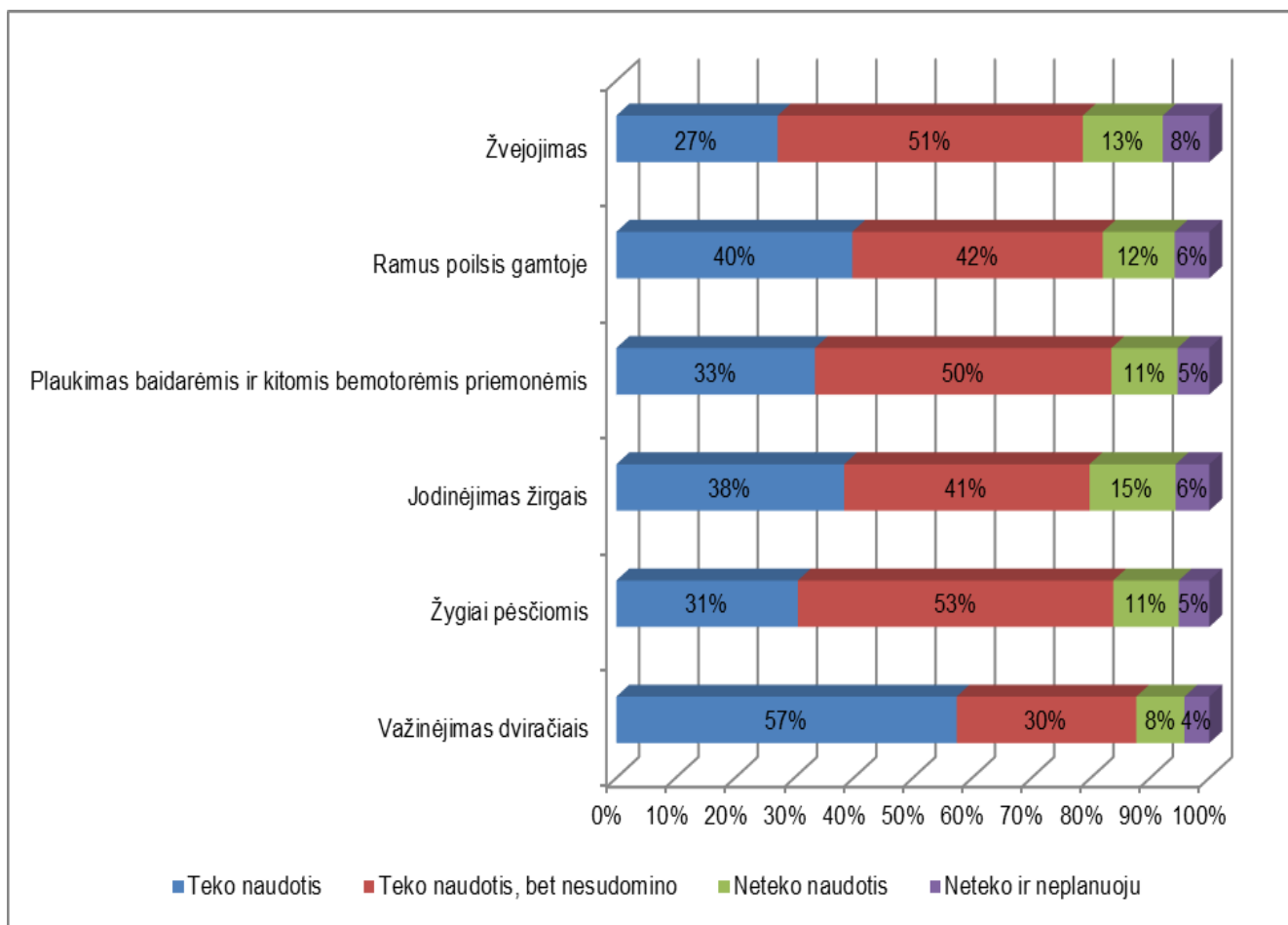
22 pav. Darnaus turizmo palaikymo vertinimas

Kaip matyti iš 22 paveikslo, didžioji dalis atsakiusiųjų mano, kad darnų kaimo turizmą palaiko rinkdamiesi įvairias turizmo paslaugas (63 proc.). Šiam teiginiui nei pritaria, nei nepitaria 20 proc. apklaustųjų. Teiginiui, kuriame akcentuojamas atsakingas elgesys lankomuose objektuose, visiškai pritaria 45 proc. respondentų. 2 proc. nepitaria, kad palaiko

darnu turizmą gamtos saugojimo ir jos neteršimo aspektu. Todėl galima teigti, kad respondentų nuomone, labiausiai jie prisideda prie darnaus turizmo palaikymo rinkdamiesi turizmo paslaugas (jodinėjimas, plaukimas baidarėmis ir kt.), kurios neteršia aplinkos, o skatina ją saugoti, tausoti. Didžioji dauguma visiškai pritaria, kad atsakingai elgiasi lankomuose objektuose, o tai reiškia, kad neniokoja lankomų objektų o juos saugo, laikydamiesi taisyklių.

Žemiau pateiktame klausime respondentai buvo prašomi pažymėti kaimo turizmo paslaugas, kuriomis jie kada nors naudojosi. Apklauso rezultatai pateikiami 23 paveiksle.

Pažymėkite, kokiomis kaimo turizmo paslaugomis naudojėtės?

23 pav. Kaimo turizmo paslaugų naudojosi pasiskirstymas

Kaip matyti iš atsakymų didžiausia dalis respondentų (57 proc.) teko važinėti dviračiais. 53 proc. apklaustųjų atsakė, kad žygius pėsčiomis bandė, tačiau ši veikla jų nesudomino. Jie taip pat nesusidomėjo žvejojimu (51 proc.), plaukimu baidarėmis ir kitomis bemotorėmis priemonėmis (50 proc.). 15 proc. teigia, kad neteko jodinėti žirgais. Be to, žvejoti neplanuoja tik 8 proc. respondentų. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad populiariausia kaimo turizmo paslauga, kurią teko naudotis respondentams yra važinėjimas dviračiais. Galima manyti, kad ši

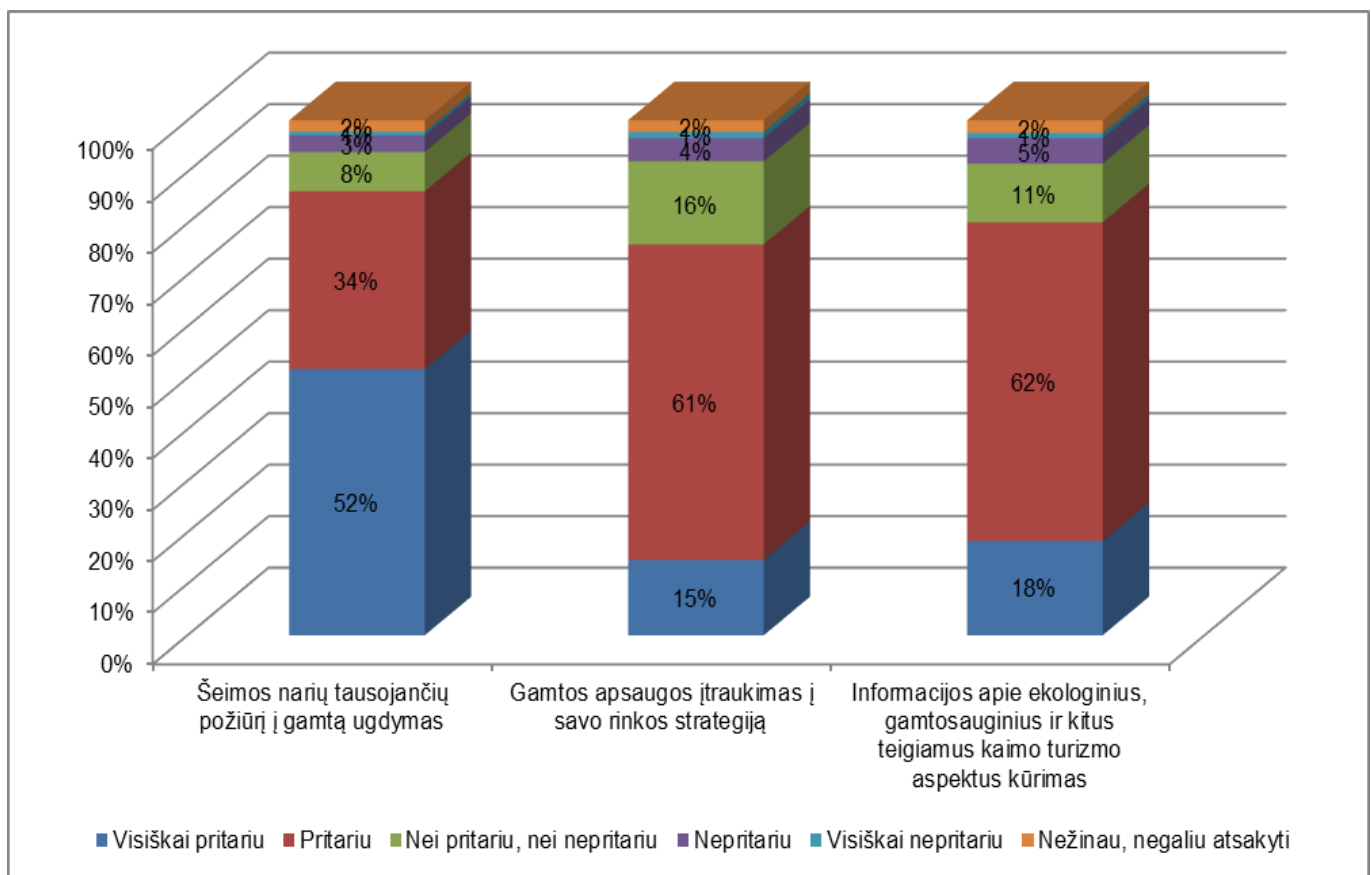

pramoga jiems labiausiai patinka, todėl ją renkami ir ilsėdamiesi kaimo turizme. Šiame kontekste svarbus siūlymas kiekvienoje kaimo turizmo sodyboje teigti būtent šią pramogą. Paslauga kuri nesudomino respondentų - žygiai pėsčiomis. Galima manyti, kad taip yra dėl to, jog žygiai reikalauja daug ištvėmės ir fizinio pasirengimo. Jodinėjimas žirgais yra ta paslauga, kuria neteko naudotis apklaustiesiems, galbūt todėl, kad ne visi mėgsta tokį ekstremalų būdą. Rezultatai atskleidė, kad dauguma respondentų neplanuoja žvejoti, todėl, kad tai ne visiems mėgstama pramoga ir dažniausiai šią paslaugą renkami vyrai, nei moterys.

Kitas klausimas anketoje buvo atviras. Jame respondentų buvo prašoma apibrėžti, kokiomis dar kaimo turizmo paslaugomis jiems teko naudotis. Gauti atsakymai buvo tokie: gyvulininkystės žaliavų panaudojimas puoselėjant senojo kaimo tradicijas, papročius ir kultūrą, konferencijos organizavimas, šuolis parašiotu, važiavimas rogėmis tempiant šunims, pirtys, kraštotyros muziejai, plaukiojimas vandens dviračiu, slidinėjimas, tradicinio maisto gamyba ir ragavimas.

Kitame klausime siekiama išsiaiškinti, kokie, respondentų nuomone, yra pagrindiniai kaimo turizmo sėkmės veiksniai. Rezultatas pateiktas 24 pav.

Pagrindiniai kaimo turizmo sėkmės veiksniai yra šie:

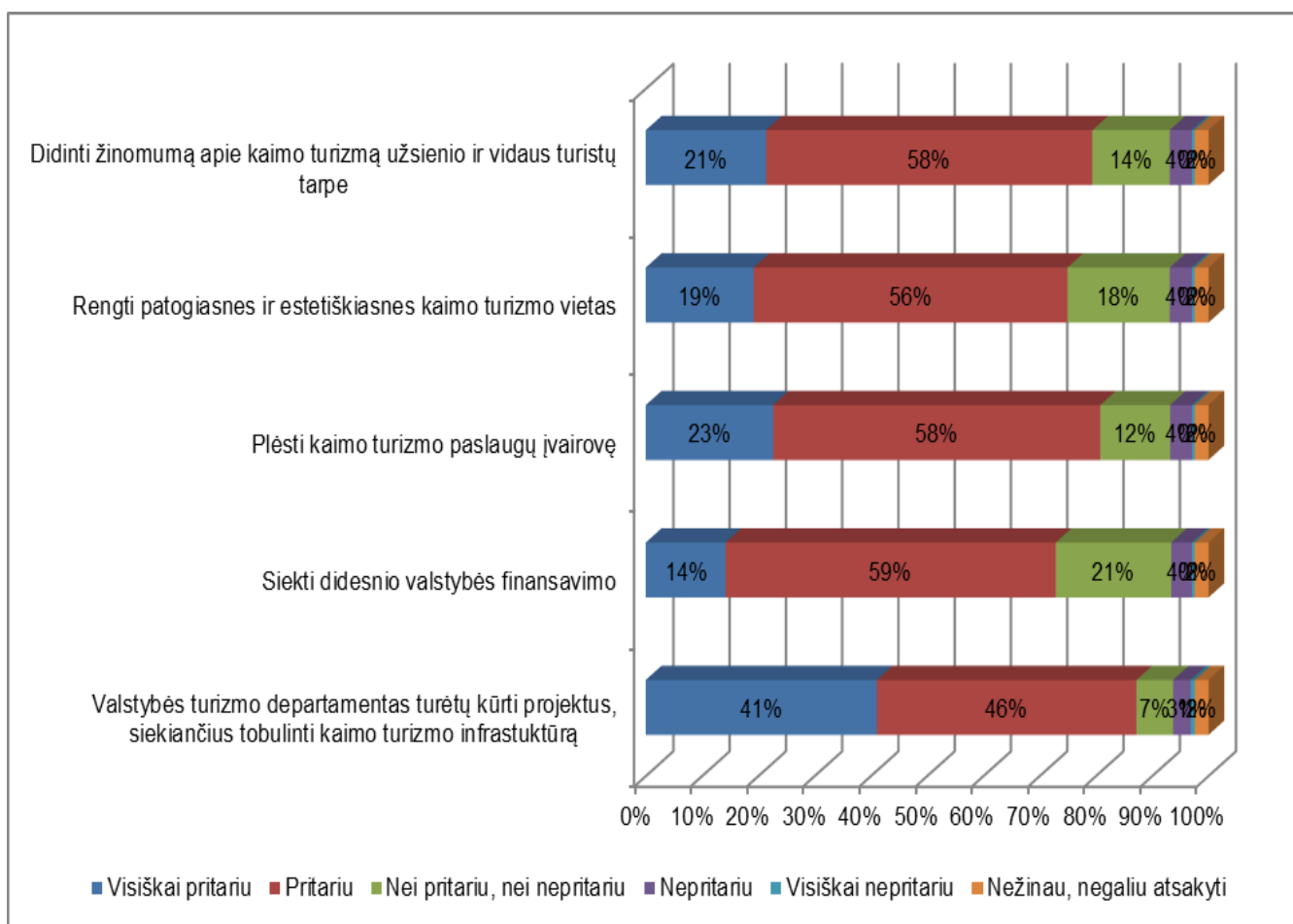

24 pav. Respondentų kaimo turizmo sėkmės veiksnių paskirstymas

Kaip matyti iš diagramos, didžiausio pritarimo sulaukė informacijos apie ekologinius gamtosauginius ir kitus teigiamus kaimo turizmo aspektus kūrimas (62 proc.). 61 proc. respondentų sutiko, kad vienas iš sėkmės veiksnių yra gamtos apsaugos įtraukimas į savo rinkos strategiją. Net 62 proc. respondentų visiškai pritarė, kad svarbus šeimos narių tausojančio požiūrio į gamtą ugdymas. Tačiau 5 proc. apklaustųjų nepritarė informacijos apie ekologinius, gamtosauginius ir kitus teigiamus kaimo turizmo aspektus kūrimui. Apibendrinant galima teigti, kad respondentų nuomone, svarbiausi kaimo turizmo sėkmės veiksniai yra informacijos apie gamtos tausojimą, jos nauda ir grožį kūrimas, o taip pat gamtos apsaugos įtraukimas į savo rinkos strategiją.

Paskutiniame klausime siekta išsiaiškinti koku būdu reikėtų prisidėti prie darnaus kaimo turizmo tobulinimo (žr. 25 paveiksle).

Kaip, Jūsų manymu, tobulinti darnų kaimo turizmą:

25 pav. Darnaus kaimo turizmo tobulinimo įvertinimas

Kaip matyti 25 diagramoje, 41 proc. apklaustųjų visiškai pritaria, kad Valstybinis turizmo departamentas turėtų kurti projektus, siekiančius tobulinti kaimo turizmo infrastruktūrą. Didžiausia dalis (59 proc.) pritaria, kad reikėtų siekti didesnio finansavimo. 58 proc. apklaustųjų mano, kad privalu plėsti kaimo turizmo paslaugų įvairovę ir didinti žinomumą apie kaimo turizmą užsienio ir vidaus turistų tarpe. Apibendrinant galima teigti, kad valstybė turėtų prisidėti prie darnaus kaimo turizmo tobulinimo kūrimo ir teigti didelį dėmesį skiriant finansavimą turizmo paslaugų infrastruktūroms tobulinti.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima išskirti šiuos esminius aspektus: dauguma respondentų supranta darnaus turizmo esmę, kadangi pateikė darnaus turizmo požymius ir išskyrė rūšis. Tačiau tokia pati dalis apklaustųjų sutinka, kad informacijos apie darnų turizmą turėtų būti pateikiama daugiau. Respondentų nuomone, darnus kaimo turizmas turėtų užtikrinti socialinę- ekonominę naudą, daryti įtaką kaimo turizmo aplinkos nuo žalingo aplinkos poveikio ir kultūros paveldo niokojimo išsaugojimui. Atsižvelgiant į respondentų atsakymus galima daryti prielaidą, kad ekologiškas maistas ir unikalus kraštovaizdis daro didelę įtaką kaimo turizmo plėtros populiarumui, kadangi šios paslaugos būdingos darniam kaimo turizmui. Kaimo turizmo vystymuisi Lietuvoje, respondentų nuomone, trukdo per didelis visuomenės abejingumas, todėl būtina skatinti visuomenės pilietiškumo ugdymą, moralinių ir dorovinių vertybių žmogaus sąmonėje suvokimo stiprinimą, tausoti gamtos paveldo saugojimą ir prisidėjimą prie ekologijos. Respondentai nurodo, kad jie prisideda prie darnaus turizmo palaikymo atsakingai elgdamiesi lankomuose objektuose. Nepaisant to, vyrauja nuomonė, kad darnaus kaimo turizmo skatinimas priklauso nuo informacijos gausos, pateikimo masto tiek visuomenei, tiek šeimos nariams. Dėl šios priežasties būtina siekti didesnio valstybės finansavimo ir valstybės prisidėjimo prie projektų tobulinimo veiklos.

IŠVADOS

Apibendrinant teorinius darniojo turizmo aspektus bei tyrimo rezultatus galima daryti tokias išvadas:

1. Apibrėžus darnaus turizmo vystymo problematiką nustatyta, kad darnaus vystymosi kontekste turizmas užima ypatingą vietą. Viena vertus, turizmo sukurto bendrojo vidaus produkto didėjimas daro santykinai mažesnę nei kitų ūkio šakų neigiamą poveikį aplinkai. Tačiau netinkamai planuojama ir vykdoma turizmo veikla gali daryti žalą gamtai ir kultūros paveldui, bloginti gyvenamosios aplinkos kokybę, skatinti tradicinės kultūros nykimą, didinti socialinį neteisingumą. Šiame kontekste svarbu suteikti kuo daugiau informacijos visuomenei, pabrėžti darnaus turizmo principus ir vadovavimosi jais reikšmingumą. Išskirtinos tokios pagrindinės darnaus turizmo plėtros principų ar požiūrio taikymui versle įtaką darančios problemos: sezoniškumas, nepakankamos investicijos į darnų turizmą, informacijos stoka ir išmanymo apie darnaus turizmo esmę bei principus stoka vietos politikoje. Pabrėžtina, kad siekiant išlaikyti ir pagerinti turizmo vystymąsi ir plėtrą, svarbu akcentuoti turizmo tobulinimą kaip veiksnį, kuris daro įtaką turizmui bendrąja prasme.

2. Išanalizavus darnaus kaimo turizmo vystymo teorinius sprendimus nustatyta, kad kaimo turizmas yra darnaus turizmo rūšis, pasižyminti gamtos puoselėjimo išsaugojimu, vietinės kultūros akcentavimu ir biologinės įvairovės dominavimu. Kaimo turizme siūlomas unikalios, civilizacijos nesuniokotos, švarios gamtos prieglobstis, kokybiškos ir įvairialypės sveikatingumo paslaugos. Šiame kontekste galima teigti, kad Lietuva yra palanki plėtoti darnų kaimo turizmą, kas atveria galimybes specifinių produktų ir paslaugų rinkodarai, suteikia įvairesnę pažintį kaimo turizmo sektoriuje. Svarbu tai, kad turizmo tikslai susiję su kokybės tobulinimu, kultūriniu, sveikatingumu, kaimo turizmo infrastruktūros, paslaugų plėtros, žmogiškųjų išteklių ugdymu, taip pat kultūros išsaugojimu ir tinkamu gamtos išteklių naudojimu.

3. Pagrindžiant darnaus turizmo vystymo tyrimo metodologiją ir instrumentą siekiama nustatyti, kokią įtaką darnus kaimo turizmas daro žmonėms, kaip šią informaciją galima pritaikyti tobulinant darnų kaimo turizmą Lietuvoje. Dėl šios priežasties darnaus kaimo turizmo ypatumai vertinami apklausos būdu. Tokiu būdu atliekamas kiekybinis tyrimas, kuriuo siekiama statistiškai pagrįsti objekto esminius požymius, reiškinių priežastinius ryšius, jo funkcionavimo veiksnius. Tyrimo rezultatai formuojami atitinkamos reprezentatyvios imties nuomonę taikant visai populiacijai.

4. Atskleidžiant darnaus kaimo turizmo problemas ir vystymo galimybes gyventojų požiūriu nustatyta, kad didžiausi trukdžiai siekiant darnaus kaimo turizmo plėtros vystymo - informacijos stoka ir visuomenės abejingumas. Visuomenė nepakankamai vertina kaimo turizmo verslą, o aplinkosaugos trūkumas įgalina palaiptiui niokoti turizmą ir daryti jį nedarniu. Didesniam darnaus kaimo turizmo vystymui svarbus informacijos skleidimas, Valstybės turizmo departamento kuriamų projektų skatinimas (tobulinant kaimo infrastruktūrą). Svarbi ir ekonominė sritis, kadangi plėtros tobulinimui reikalingos investicijos iš valstybės finansavimo. Be to, skiriant daugiau pajamų, kaimo turizmas bus kokybiškesnis ir darnesnis gyventojų atžvilgiu.

REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į atliktą tyrimą darniojo kaimo turizmo klausimais galima pateikti tokias rekomendacijas:

1. Viena iš problemų su kuria susiduriama darnaus kaimo turizmo kontekste yra sezoniškumas. Dėl šios priežasties būtina ieškoti įvairių veiklos galimybių ir būdų, kuriais būtų plečiama kaimo turizmo paslaugų pasiūla atsižvelgiant į sezonų kaitą.

2. Būtina skatinti valstybines investicijas į turizmo sektorių. Investicijos į turizmo sektorių turėtų būti inicijuojamos valstybės, užtikrinant regiono infrastruktūros tobulinimą.

3. Kaimo turizmo organizacijos ir šia veikla užsiimančios įmonės turi suteikti daugiau reikalingos informacijos apie darnų kaimo turizmą, jo teikiamas paslaugas.

4. Akcentuojamas kelių infrastruktūros vystymas. Tokiu būdu turistams nebūtų trikdžių atvykti į kaimo turizmo sodybą.

5. Atžvelgiant į aplinkosaugos svarbą, reikalinga sudaryti palankias sąlygas turistams rūšiuoti atliekas. Šiame kontekste išryškėja ekologijos aspektas skatinantis atsakingai elgtis lankomuose objektuose. Rūšiavimo sistemos įvedimas būtų puiki galimybė saugoti kaimo turizmo aplinką.

LITERATŪRA

1. ARMANTIENĖ A. (1999). Kaimo turizmas. Vilnius.
2. ASTROMSKIENĖ A., (2009). Vadybiniai Kaimo Turizmo Verslo Raidos Lietuvoje Aspektai. Lietuvos žemės ūkio universitetas. Nr. 19.
3. ASTROMSKIENĖ A., SIRUSIENĖ R.(2005). Kaimo turizmas. Kaunas, Nr. 101 p.
4. BALEŽENTIS A., PAULAUSKIENĖ L. (2012). Ekologinio Turizmo Vystymas – Nuo Skatinimo Iki Darnumo. Management theory and studies for rural business and infrastructure development. 2012. Nr. 2 (31). Research papers. ISSN 1822-6760
5. BALEŽENTIS A., ŽUROMSKAITĖ B.(2012) Turizmo vadyba. Vilnius, Nr 36 p.
6. BILEVIČIENĖ T., JONUŠAUSKAS S. (2013). Atvirojo kodo programų taikymas rinkos tyrimuose, Vilnius.
7. BILEVIČIENĖ T., JONUŠAUSKAS S. (2013). Atvirojo kodo programų taikymas rinkos tyrimuose, Vilnius.
8. ČIEGIS R. (2004). Darnus žemės ūkis: ekonominiai aspektai. Ekonomika, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, Nr. 68 .
9. ČIEGIS R., RAMANAUSKIENĖ J., MARTINKUS B. (2009). ISSN 1392-2785 Economic Conditions Of Enterprise Functioning. The Concept of Sustainable Development and its Use for Sustainability. Inžinerinė Ekonomika-EngineeringEconomics(2). [interaktyvus] [žiūrėta 2015 spalio 29d.] Prieiga per internetą: <http://www.inzeko.ktu.lt/index.php/EE/article/view/11609/6294> 2015-11-14
10. ČIEGIS R., ZELENIUOTĖ R.(2008). Ekonomikos plėtra darniojo vystymo aspektu. ISSN 1392-1142 [interaktyvus] [žiūrėta 2015 Spalio 4d.] Prieiga per internetą: http://scholar.google.lt/scholar?q=darniojo+turizmo+rusys&btnG=&hl=lt&as_sdt=0%2C5
11. DAMULIENĖ A. (1996). Paslaugų marketingas: turizmas. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas. 100 p. ISBN 9986-12-104-3
12. Darnaus turizmo vystymo gairės.(2010). VšĮ „DVI Darnaus vystymo iniciatyvos“ ISBN 978-609-420-088-5 [interaktyvus] [žiūrėta 2015 spalio 11d.] Prieiga per internetą: www.dvi.lt/download.php/fileid/109 žiūrėta 2015-11-17
13. Darnus turizmas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 gruodžio 1d.] Prieiga per internetą <http://www.turizmas.dvi.lt/Darnus-turizmas-694.htmlb>
14. GRECEVIČIUS P., ARMAITIENĖ A., JUNEVIČIENĖ O., ir kt. (2002). Turizmas: vadovėlis. Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras. 318 p. ISBN 99559366-3-0
15. HUNTER C. (2002). Sustainable Tourism and the Touristic Ecological Footprint. Environment, Development and Sustainability, 4, p. 7–20.

16. JTPTO, 2013: <http://media.unwto.org/en/press-release/2013-05-15/international-tourismreceipts-grew-4-2012>)
17. JUGANARU I.,D., JUGANARU M., ANGHEL A. (2004).Sustainable tourism types. 797-804 p. [interaktyvus] [žiūrėta 2015 spalio 13d.] Prieiga per internetą: <http://feaa.ucv.ro/AUCSSE/0036v2-024.pdf> 797-804 p.
18. KRIAUCIŪNIENĖ V., JASAITIS J.(2009). Ekonomika ir vadyba – aktualijos ir perspektyvos. Kaimo turizmas – pažinimui ir pilietiniam ugdymui. Šiaulių universitetas. ISSN 1648-9098
19. LANE B. (1994). What is rural tourism? Journal of SustainableTourism. Vol. 2. p. 7–21.
20. Lietuvos Respublikos seimas. Lietuvos turizmo plėtros 2014–2020 metų programa. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=467460&p_tr2=2
21. Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas (1998). Nr. VIII-667. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2015, rugsėjo 29 d.] Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=404344
22. Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų programa. [interaktyvus] [žiūrėta 2015 spalio 18d.] Prieiga per internetą: www.ukmin.lt/uploads/documents/Turizmas/2014-2020_programa.docx
23. LR Vyriausybės nutarimas Dėl nacionalinės darniojo vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo 2003 m. rugsėjo 11 d. Nr. 1160
24. LUKOŠEVIČIUS (2007) Darnaus turizmo vystymo aspektai. [interaktyvus] [žiūrėta 2015 spalio 12d.] Prieiga per internetą: <http://turizmaskastai.blogspot.lt/2014/10/subalansuotas-turizmas.html>
25. LUKOŠEVIČIUS A. (2007). Sustainable Tourism Development In Lithuania. International Seminar Sustainable Development Of Tourism In Eastern And Central Europe. Vilnius.
26. MAROZIENĖ I.(2010). Darniojo turizmo vystymo gairės.Vilnius, Nr. 34p.
27. Oficialiosios statistikos portalas [interaktyvus] [Žiūrėta 2015, Lapkričio 15d.] Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010211&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=3767&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14>

28. PRANULIS V. Rinkodaros tyrimai: teorija ir praktika. Vilnius: VU leidykla. 2012. ISBN9786094590597, 405 p.
29. RAMANAUSKAS J., GARGASAS A. Lietuvos kaimo turizmo sodybų veiklos vertinimas darniojo vystymosi aspektu. Iš: Management theory and studies for rural business and infrastructure development: mokslo darbai. KU, LŽŪU, 2011, Nr. 2(26). 186-192.
30. RAMANAUSKAS J., GARGASAS A.,(2011). Kaimo turizmo sodybų veiklos vertinimas darniojo vystymosi aspektu. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai, Nr. 2 (26).
31. RAMANAUSKIENĖ J., ASTROMSKIENĖ A., ANDRIŪNAS V. (2010). Lietuvos Kaimo Turizmo Verslo Konkurencingumo Didinimo Priemonės. Lietuvos žemės ūkio universitetas. Nr.5. ISSN 1822-6760, 2010, rasta: <http://vadyba.asu.lt/24/136.pdf>.
32. RATTANASUWONGCHAI N. (1998). Ruraltourism – the impact on rural communities II. Thailand. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2015 Lapkričio 15d.] Prieiga per internetą: http://www.agnet.org/library.php?func=view&id=20110726131206&type_id=4
33. RICHARDS G., WILSON J. (2008). From cultural tourism to creative tourism. Part 3: Changing places, The spatial challenge of creativity. 58 p.
34. SHARPLEY, R. (2007). Flagship Attractions and Sustainable Rural Tourism Development: The Case of the Alnwick Garden, England. Journal of Sustainable Tourism. 2007. Nr. 2 (15).
35. SIRUSIENĖ R. (2005). Ekologinis turizmas. Knyga kaimo turizmo organizatoriui. Kaunas: Judex. ISBN 9955 – 581 – 50 – 6
36. SIRUSIENĖ R. (2005). Lietuvos kaimo turizmo asociacija: Ekologinis turizmas. Kaunas, Nr. 71 p.
37. STRAVINSKIENĖ V., JUODKIENĖ V.(2009) Kaimo turizmo plėtros galimybės Kauno apskrityje taikant GIS technologijas. Kauno Kolegija.
38. SWARBROOKE J. Sustainable tourism management. 1998, Nr.8, p. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015, rugsėjo 24 d.] Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=1WQtIOqVT3gC&oi=fnd&pg=PP8&dq=sustainable+tourism&ots=GUP-3iHUIK&sig=hYsZFCs66_S669KCOJY52cxmyxY&redir_esc=y#v=onepage&q=sustainable%20tourism&f=false
39. ŠTREIMIKIENĖ D., VASILJEVIENĖ N. (2004). Etiniai darniojo vystymosi aspektai ir jų ryšys su socialinėmis ir aplinkosauginėmis darniojo vystymosi dimensijomis.

Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, Kaunas: Technologija, Nr. 32, p. 189-205, ISSN 1392-1142

40. ŠTRIMEIKIENĖ D., Darnus vystymasis: teorija ir praktika, kolektyvinė monografija, Vilniaus universitetas, 2014, rasta: http://www.khf.vu.lt/dokumentai/filai/soctyri/Darnus_Lietuvos_vystymasis_2014.pdf)

41. Turizmas Lietuvoje. (2014). ISSN 2029-5855 [interaktyvus] [žiūrėta 2015 spalio 19d.] Prieiga per internetą: http://www.tourism.lt/uploads/documents/Turizmas-Lietuvoje_2014.pdf

42. UNWTO Annual Report. A year of recovery. (2010). 82 p.[interaktyvus] [žiūrėta 2015 gruodžio 2d.] Prieiga per internetą: <http://media.unwto.org/sites/all/files/pdf/finalannualreportpdf.pdf> 2015-11-14.

43. VAINIENĖ I.(2001). Kaimo turizmo organizavimas. Vilnius

44. WTO. (2002). Rural Tourism in Europe: Experiences and perspectives. [interaktyvus]. [žiūrėta 2015 spalio 2d.] Prieiga per internetą: http://www.worldtourism.org/regional/europe/PDF/rural_en.pdf

45. ZAKARAUSKAITĖ N., Darnaus vystymosi žinių ir praktinio taikymo poreikio tyrimas, Kauno kolegijos ir Ekonomikos ir teisės fakultetas, rasta: <https://ojs.kauko.lt/index.php/stmd/article/viewFile/115/112>)

46. ŽABALIŪNAS L. (2005). Atvykstamojo turizmo svarba ekonomikai ir jo plėtros perspektyvos. Lietuvos Žemės Ūkio Universitetas, magistrantūros studijų baigiamasis darbas.

47. ŽALIENĖ I., SABALIAUSKAITĖ A. (2002). Pasaulio ir Lietuvos turizmo raida. Kaunas, 41 p.

48. ŽALIENĖ I., SABALIAUSKIENĖ A. (2002). Pasaulio ir Lietuvos turizmo raida. Kaunas: LKKA. 64 p.

49. ŽIČKUTĖ K. (2014). Ekologinio turizmo plėtra Lietuvoje. Mykolo Riomerio Universitetas, Nr.59 p. ISSN 1648-8776.

50. ŽILINSKAS V.J, MAKSIMENKO M. (2008). Kaimo turizmo darnios plėtros perspektyvos. Klaipėdos universitetas.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

ANKETA

Gerbiamas respondente,

Kauno technologijos Universiteto verslo ekonomikos studijų magistrantė Lijana Mickevičiūtė atlieka tyrimą. Maloniai kviečiame visus vartotojus, kurie naudojasi darnaus kaimo turizmo paslaugomis atsakyti į anketą, kuri yra anoniminė. Tyrimo tikslas – nustatyti darnaus kaimo turizmo tobulinimo galimybes Lietuvoje. Jūsų atsakymai bus naudojami darbo tyrimo tikslais. Atsakymus prašome pažymėti pasirenkant vieną ar kelis variantus. Dėkoju už atsakymus.

Darnus turizmas – tai turizmas patenkinantis dabartinių ir ateities turistų bei juos priimančiųjų vietovių poreikius. Darnus turizmas pasižymi, tuo, kad jis patenkina ekonominį, socialinį ir estetinį poreikius apsaugodamas ir išlaikydamas turistinių vietovių aplinką, ekonomiką ir socio-kultūrinius ypatumus.

Darnus kaimo turizmas – tai turizmas, kuris nedaro žalos aplinkai, turi ekologinę pakraipą, yra naudingas vietiniams gyventojams. Darnus kaimo turizmas apima ūkininkų ir kaimo žmonių siūlomų veiklų, paslaugų ir patogumų, skirtų pritraukti turistus į kaimo vietovę.

1. Jūsų lytis:

- Moteris;
- Vyras.

2. Jūsų amžius:

- 19-30m
- 31-40m.
- 41-50m.
- 51-60m.
- 61m. ir daugiau

3. Jūsų išsilavinimas:

- Pagrindinis
- Vidurinis
- Profesinis
- Aukštasis

4. Gyvenamoji vieta (įrašykite)

.....

5. Ar esate naudojęsi kaimo turizmo paslaugomis?

- Taip
- Ne

6. Pažymėkite jums priimtinausius teiginius, kodėl renkatės kaimo turizmą?

	Visiškai pritariu	Pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Nepritariu	Visiškai nepritariu	Nežinau, negaliu atsakyti
Jums svarbios tradicinės vertybės, kultūrinis paveldas						
Jums rūpi gamtos išteklių išsaugojimas						
Jums svarbu ekologija, ekologiškas maistas						
Tai susiję su Jūsų pomėgiais (žygiai ir pan.)						
Renkatės įvairias turizmo rūšis, todėl ši Jums ne išimtis						

7. Ar esate girdėjęs (-usi) sąvoką „darnus turizmas“?

- Taip, žinau, kas tai yra.
- Taip, esu šiek tiek girdėjęs (-usi).
- Girdėjau, bet nevisai suprantu, kas tai yra.
- Ne, negirdėjau, nežinau, kas tai yra.

8. Jūsų manymu, darnaus turizmo sąvoka apima ?

- Aplinkos išsaugojimą.
- Ekonominę naudą.
- Socialinę gerovę, teisingumą.
- Kultūros paveldo saugojimą, pagarbą, supratimą.
- Masinį turizmą.
- Alternatyvų turizmą.

9. Jūsų manymu, darnaus turizmo rūšys yra:

- Žaliasis turizmas.
- Ekoturizmas.
- Ekologinis turizmas
- Kaimo turizmas
- Visi pateikti variantai

10. Jūsų nuomone, kokias funkcijas turėtų apimti darnus kaimo turizmas?

	Visiškai pritariu	Pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Nepritariu	Visiškai nepritariu	Nežinau, negaliu atsakyti
Optimaliai naudoti aplinkos išteklius (išlaikyti esminius ekologinius procesus, saugoti gamtos paveldą, biologinę įvairovę).						
Saugoti priimančiųjų bendruomenių kultūrinį paveldą, tradicines vertybes, prisidėti prie kultūrų tarpusavio supratimo ir						

tolerancijos.						
Užtikrinti veiksmingas, ilgalaikes ekonomines veiklas, teikiančias socialinę – ekonominę naudą visoms suinteresuotoms šalims						

11. Remiantis pateikta skale, įvertinkite kiekvieną teiginį.

	Visiškai pritariu	Pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Nepritariu	Visiškai nepritariu	Nežina negaliu atsakyti
Darnus kaimo turizmas turėtų būti labiau skatinamas.						
Lietuvoje darnus kaimo turizmas yra svarbus.						
Darnus kaimo turizmas susijęs su ekoturizmu ir aplinkos apsauga.						
Darnaus kaimo turizmo sektorius turėtų siūlyti galimybę pailsėti ramioje, netriukšmingoje aplinkoje, leidžiančioje geriau pažinti lankomą vietovę.						

12. Jūsų nuomone, kurie teiginiai apibūdina savybes tinkamas darnaus kaimo turizmo plėtrai?

	Visiškai pritariu	Pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Nepritariu	Visiškai nepritariu	Nežinau, negaliu atsakyti
Unikalus kraštovaizdis.						
Teigiami aspektai gamtos ir paveldo išsaugojimo kontekste						
Ekologiškas maistas (daržovės, uogos ir pan.)						
Sukuriama didesnė ekonominė nauda vietiniams žmonėms.						

13. Kas, Jūsų nuomone, trukdo darnaus kaimo turizmo vystymuisi Lietuvoje?

	Visiškai pritariu	Pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Nepritariu	Visiškai nepritariu	Nežinau, negaliu atsakyti

Visuomenės abejingumas.						
Informacijos stoka.						
Dideli mokesčiai.						
Mažas pelnas turizmo bendruomenėms.						
Paslaugų sezoniškumas.						
Finansinių išteklių trūkumas.						
Nepakankamai išvystyta kelių infrastruktūra.						
Kaimo tradicijų nykimas.						

14. Pažymėkite jums tinkančius teiginius, apibūdinančius, koku būdu prisidedate prie darnaus turizmo palaikymo:

	Visiškai pritariu	Pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Nepritariu	Visiškai nepritariu	Nežinau, negaliu atsakyti
Atsakingai elgiuosi lankomuose objektuose						
Renkuosi įvairias turizmo paslaugas (jodinėjimas, plaukimas baidarėmis ir kt.)						
Saugau gamtą, jos neteršiu.						

15. Pažymėkite, kokiomis kaimo turizmo paslaugomis naudojėtės?

	Teko naudotis	Neteko naudotis	Neteko ir neplanuoju	Teko naudotis, bet nesudomino
Dviračių važinėjimas.				
Žygiai pėsčiomis.				
Jodinėjimas žirgais.				
Plaukimas baidarėmis ir kitomis bemotorėmis priemonėmis.				
Ramus poilsis gamtoje.				
Žvejojimas.				

15a. Kokiomis dar kaimo turizmo paslaugomis (neišvardintomis 11 klausime) esate naudojęsis? (Įrašykite)

.....

16. Pagrindiniai kaimo turizmo sėkmės veiksniai yra šie:

	Visiškai pritariu	Pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Nepritariu	Visiškai nepritariu	Nežinau, negaliu atsakyti
Šeimos narių tausojančio požiūrio į gamtą ugdymas.						
Gamtos apsaugos įtraukimas į savo rinkos strategiją						

Informacijos apie ekologinius, gamtosauginius ir kitus teigiamus kaimo turizmo aspektus kūrimas.						
--	--	--	--	--	--	--

17. Kaip, Jūsų manymu, tobulinti darnų kaimo turizmą:

	Visiškai pritariu	Pritariu	Nei pritariu, nei nepritariu	Nepritariu	Visiškai nepritariu	Nežinau, negaliu atsakyti
Valstybės turizmo departamentas turėtų kurti projektus, siekiančius tobulinti kaimo turizmo infrastruktūrą.						
Siekti didesnio valstybės finansavimo.						
Plėsti kaimo turizmo paslaugų įvairovę.						
Rengti patogesnes ir estetiškesnes kaimo turizmo vietas.						
Didinti žinomumą apie kaimo turizmą užsienio ir vidaus turistų tarpe.						

Dėkoju už jūsų atsakymus